TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ERGENLERİN ÖZNEL İYİ OLUŞLARININ AİLE VE KARDEŞ İLİŞKİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

İlknur Sezin SEZER ABACI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ERGENLERİN ÖZNEL İYİ OLUŞLARININ AİLE VE KARDEŞ İLİŞKİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

İlknur Sezin SEZER ABACI

Danışman: Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Fatoş BULUT ATEŞ
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Sinem Evin AKBAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER
(Danışman)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Fatoş BULUT ATEŞ

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Sinem Evin AKBAY

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
…/…/2019

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. ….. / …. / 2019

İlknur Sezin SEZER ABACI

ÖZET

ERGENLERİN ÖZNEL İYİ OLUŞLARININ AİLE VE KARDEŞ İLİŞKİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

İlknur Sezin SEZER ABACI

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER
Haziran 2019, 133 sayfa

Bu araştırmada ergenlerin kardeş ilişkilerinin ve aile işlevlerinin öznel iyi oluşlarını ne derecede yordadığını belirlenmek amaçlanmıştır. Araştırma Adana ili merkez ilçelerinde yer alan yedi ortaokulun 6., 7., ve 8., sınıfına devam eden 508 kız, 443 erkek olmak üzere toplam 951 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ergenlerin öznel iyi oluşlarına ilişkin veriler "Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği" (Eryılmaz, 2009), kardeş ilişkilerine ilişkin veriler "Kardeş İlişkileri Ölçeği" (Furman ve Buhrmester, 1985), aile işlevlerine ilişkin veriler "Aile Değerlendirme Ölçeği" (Bulut, 1990), kişisel veriler ise araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde Çok Değişkenli Doğrusal Regresyon Analizi'nden yararlanılmıştır.

Araştırma sonucunda yakınlık/sıcaklık ve rekabet ile aile ile ilişkilerde doyum, önemli diğer kişilerle ilişkilerde doyum, yaşam doyumu ve olumlu duygular arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Çatışma ile aile ile ilişkilerde doyum, önemli diğerleriyle ilişkilerde doyum, yaşam doyumu ve olumlu duygular arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Öznel iyi oluş toplam puanı ile Kardeş İlişkileri Ölçeği alt ölçeklerinden yakınlık/sıcaklık ve rekabet arasında pozitif yönlü, çatışma alt ölçeği ile ise negatif yönlü anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt ölçeklerine bakıldığında; yakınlık/sıcaklık ile Aile Değerlendirme Ölçeği'nin tüm alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Rekabet ile aile işlevlerinin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel işlevler boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Aile işlevlerinin tüm boyutları ile Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin tüm boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Aile işlevlerinin

iletişim ve genel işlevler boyutlarının, kardeş ilişkilerinin ise yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutlarının öğrencilerin öznel iyi oluşunu yordamada önemli katkılar yapan değişkenler olduğu belirlenmiştir.

Ergenlerin aile ile ilişkilerden algıladıkları doyumun kardeş ilişkilerinin yakınlık ve rekabet boyutları ve aile işlevlerinin ise iletişim, ilgi gösterme ve genel işlevler boyutları tarafından; önemli kişilerle ilişkilerinden algıladıkları doyumun ise kardeş ilişkilerinin yakınlık ve rekabet boyutları ve aile işlevlerinin iletişim boyutu tarafından yordandığı bulunmuştur. Ergenlerin yaşam doyumunun yordayıcılarının kardeş ilişkilerinin yakınlık, rekabet boyutları ve aile işlevlerinin iletişim ve genel işlevler boyutları olduğu; olumlu duyguların yordayıcılarının ise kardeş ilişkilerinin yakınlık, rekabet boyutları ve aile işlevlerinin iletişim ve genel işlevler boyutları olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Öznel iyi oluş, aile işlevleri, kardeş ilişkileri

ABSTRACT

FAMILY AND SIBLING RELATIONSHIPS AS PREDICTERS OF ADOLESCENTS SUBJECTIVE WELL-BEING

İlknur Sezin SEZER ABACI

Master Thesis, Department of Educational Sciences
Supervisor: Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER
July 2019, 133 pages

The purpose of this study is to determinate sibling relationships and family functioning predicted to what extent subjective well-being in adolescents. Research has been studied on a sample of 951 (508 female, 443 male) including 6, 7, 8 middle school students who were studying in 7 central district of Adana. The data of adolescents subjective well-being was collected by using "Adolescent Subjective Well-Being Scale" (Eryılmaz, 2009), the data abaut sibling relationships measured by "Sibling Relationship Questionnaire" (Furman and Buhrmester, 1985), the data of family functioning "Family Assessment Scale" (Bulut, 1990) and a personal data "Personal İnformation Form" that was prepared by researcher. The was analyzed by using Multiple Regression Analysis.

The results of the study revealed a positive meaningful relationship between intimacy/warmth and competition and satisfaction in relationships with family, in other important relationships between satisfaction, life satisfaction and positive feelings. Whereas a negative meaningful relationship between conflict, satisfaction in relationships with family satisfaction, life satisfaction and negative feelings. According to the figures, a positive meaningful relationship exists between intimacy/warmth and competition however a negative meaningful relationship is observed in the case of conflict. The sub categories of the Sibling Relationship Survey reveal a positive meaningful relationship with all of the sub categories of the Family Evaluation Chart regarding intimacy/warmth. A positive meaningful relationship was found between competition and problem solving, communication, roles, ability to emotional response, behavior control and general functions. All levels of family functions showed a positive meaningful relationship with all levels of Teenage Subjective Well Being Scale. The

communication and general functions level of family functions and the intimacy/warmth level of sibling relationships are found to be significantly contributing variables in predicting the subjective well-being of students.

It was found that adolescents perceived satisfaction from relationships with family predicted the dimensions of sibling relationships; intimacy/warmth and competition. And family functioning predicted the dimensions of communication, show interest and general functions. Wheras perceived satisfaction from relationships with important people predicted the dimentions of sibling relationships; intimacy/warmth and competition. And family functioning predicted the dimention of communication. It was indicated that adolescents life satisfaction predictors were the dimentions of sibling relationships as intimacy/warmth and competition; the dimentions of family functioning as communication and general functions. Wheras positive emotions predicted the dimensions of sibling relationships; intimacy/warmth and competition. And family functioning predicted the dimentions of communication and general functions.

Keywords: subjective well-being, family functioning, sibling relationships

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın amacı, ergenlerin öznel iyi oluşlarının yordayıcıları olarak aile işlevlerini ve kardeş ilişkilerini incelemektir.

Bireysel ve mesleki gelişimime destek olan değerli hocam Prof. Dr. Turan AKBAŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde önerileriyle, yardımlarıyla, anlayışıyla, içtenliğiyle her zaman beni destekleyen, cesaretlendiren, sabırla bana bu süreçte yol gösteren ve öğreten danışmanım Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kısıtlı zamanlarını ayırarak tezimi okuyup geribildirimde bulunan değerli jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Sinem Evin AKBAY ve Dr. Öğr. Üyesi Fatoş BULUT ATEŞ'e teşekkür ediyorum.

Hayatımın her döneminde bana destek olan, yapabileceğime dair inançlarını hiç kaybetmeyen annem Ülker SEZER'e, babam Ali SEZER'e, kardeşlerim Emre Semih SEZER ve Büşra Seçilay SEZER'e, sabırla bitmesini bekleyip destek olan eşim Serhan ABACI'ya araştırma verilerini bilgisayara geçirmeme yardımcı olan teyzelerim Nilüfer ÇİFÇİ, Hatice ARSLAN ve kuzenim Aybüke ÇİFÇİ'ye sonsuz teşekkür ederim.

İngilizce çevirilerde yardımlarından dolayı Turgay DOĞAN'a teşekkür ediyorum.

Bu süreçte her zaman beni motive etmeye çalışan, duygusal destek veren arkadaşlarım Begüm UTKAN, Çağrı UTKAN, Zeliha GÜNGÖR, Eser YAYVAN ve desteklerini hiç unutmayacağım Yasemin KÜÇÜK ve ailesine sonsuz teşekkürler.

Son olarak Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışanlarına ve Eğitim Fotokopi çalışanlarına teşekkür ederim.

İlknur Sezin SEZER ABACI

Temmuz, 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **vi**
ÖNSÖZ ..... **viii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**
EKLER LİSTESİ ..... **xiii**

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Problem 1
1.2. Araştırmanın Amacı 8
1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi 9
1.4. Sınırlılıklar 11
1.5. Sayıltılar 11
1.6. Tanımlar 11

BÖLÜM II
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar 13
2.1.1. Öznel İyi Olma 13
2.1.1.1. Öznel İyi Olmayı Açıklamaya Çalışan Kuramlar 15
2.1.2. Aile İlişkileri 19
2.1.2.1. Ailenin Tanımı ve Özellikleri 19
2.1.2.2. Aile Sistemi 21
2.1.2.3. Aile İşlevleri ve İşlevlerin Sağlıklı-Sağlıksız Ayrımı 23
2.1.3. Kardeş İlişkileri 27
2.1.3.1. Kardeş İlişkilerini Etkileyen Faktörler 31
2.1.3.2. Gelişim dönemlerine Göre Kardeş İlişkileri 34
2.2. İlgili Araştırmalar 36
2.2.1. Öznel İyi Oluş ile İlgili Araştırmalar 36

2.2.2. Aile İlişkileri ile ilgili Araştırmalar 49
2.2.3. Kardeş İlişkileri ile İlgili Araştırmalar 60

BÖLÜM III
YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli 70
3.2. Çalışma Grubu 70
3.3. Veri Toplama Araçları 72
3.3.1. Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği 72
3.3.2. Aile Değerlendirme Ölçeği 72
3.3.3. Kardeş İlişkileri Ölçeği 75
3.3.4. Kişisel Bilgi Formu 76
3.4. Verilerin Toplanması 77
3.5. Verilerin Analizi 77

BÖLÜM IV
BULGULAR

4.1. Öznel İyi Oluş, Kardeş İlişkileri ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi 78
4.2. Öğrencilerin Öznel İyi Oluşlarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkilerine İlişkin Bulgular 80
4.2.1. Öğrencilerin Öznel İyi Oluş Toplam Puanlarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkilerine İlişkin Bulgular 80
4.2.2. Öğrencilerin Aile İlişkilerinden Algıladıkları Doyumlarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkilerine İlişkin Bulgular 81
4.2.3. Öğrencilerin Önemli Kişilerle İlişkilerinden Algıladıkları Doyumlarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkilerine İlişkin Bulgular 83
4.2.4. Öğrencilerin Yaşam Doyumlarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkilerine İlişkin Bulgular 84
4.2.5. Öğrencilerin Olumlu Duygularının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkilerine İlişkin Bulgular 85

BÖLÜM V
TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Öznel İyi Oluş, Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorum 87
5.2. Öğrencilerin Öznel İyi Oluşlarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Bulgularına İlişkin Tartışma ve Yorum 90
5.2.1. Öğrencilerin Öznel İyi Oluş Toplam Puanlarının Yordayıcısı olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Bulgularına İlişkin Tartışma ve Yorum 90
5.2.2. Öğrencilerin Aile İlişkilerinden Algıladıkları Doyumlarının Yordayıcısı olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Bulgularına İlişkin Tartışma ve Yorum 91
5.2.3. Öğrencilerin Önemli Kişilerle İlişkilerinden Algıladıkları Doyumlarının Yordayıcısı olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Bulgularına İlişkin Tartışma ve Yorum 93
5.2.4. Öğrencilerin Yaşam Doyumlarının Yordayıcısı olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Bulgularına İlişkin Tartışma ve Yorum 94
5.2.5. Öğrencilerin Olumlu Duygularının Yordayıcısı olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Bulgularına İlişkin Tartışma ve Yorum 95

BÖLÜM VI
SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç 97
6.2. Öneriler 98
6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler 98
6.2.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler 99

KAYNAKÇA 100
EKLER 123
ÖZGEÇMİŞ 133

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları 71
Tablo 2. Öğrencilerin Anne ve Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı ve Yüzdeleri 71
Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Matriksi 79
Tablo 4. Öznel İyi Oluşun (Toplam Puan) Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi .. 81
Tablo 5. Aile İlişkilerinden Algılanan Doyumun Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi 82
Tablo 6. Önemli Kişilerle İlişkilerinden Algılanan Doyumun Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi 83
Tablo 7. Yaşam Doyumunun Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi 84
Tablo 8. Olumlu Duyguların Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi 85

EKLER LİSTESİ

Sayfa

Ek 1. Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği 123
Ek 2. Kardeş İlişkileri Ölçeği 124
Ek 3. Aile Değerlendirme Ölçeği 129
Ek 4. Kişisel Bilgi Formu 132

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

İnsanlar genel olarak hayatlarını mutlu bir şekilde yaşamak ve geçirmek isterler. Alanyazında mutluluk, öznel iyi oluş kavramı ile de açıklanmaktadır. Öznel iyi oluş ile ilgili literatür, bilinçli yargılar ve duygusal tepkiler de dahil olmak üzere, insanların hayatlarını nasıl ve neden olumlu şekilde yaşadıkları ile ilgilidir. Öznel iyi oluş bu farklı terimleri ve mutluluğu, memnuniyeti, morali ve olumlu etkiyi kullanan çalışmaları kapsamaktadır. Öznel iyi oluş mutluluk, yaşam doyumu ve pozitif etkenleri içermektedir (Diener, 2009).

Pek çok filozof ve sosyal bilimci iyi ve mutlu olmanın tanımlanması ile ilgilenmiştir. İyi ve mutlu olmanın tanımları üç kategoriye ayrılabilir. İlk olarak, iyilik, erdem ya da kutsallık gibi dış ölçütlerle tanımlanmıştır. İkincisi, sosyal bilimciler kişilerin hayatlarını olumlu değerlendirmesine neyin yol açtığı sorusuna odaklanmışlardır. Öznel iyi oluşun bu tanımı, tatmin eden bir yaşam olarak etiketlenmiştir ve iyi yaşamın ne olduğu kişinin kendi düşüncelerine dayanmaktadır. İyi olma fikri, subjektif bir perspektiften bakıldığında, son yüzyılda çok popüler olmuş olsa da, bu kavram birkaç binyıl'a kadar uzanır (Diener, 2009). Mutluluğun üçüncü bir anlamı, terimin, gündelik söyleme en yakın olarak, olumsuz etkilere karşı olumlu etkilerin üstünlüğünü sunma biçimidir (Bradburn, 1969 Akt. Diener, 2009). Öznel iyi oluşun bu tanımı, bu nedenle hoş duygusal deneyimleri vurgulamaktadır. Bu, kişinin yaşamın bu döneminde çoğunlukla hoş duygular yaşadığı ya da kişinin bu duyguya yatkın olduğu ya da şu anda onları deneyimlediği ya da umursamadığı anlamına gelebilir (Diener, 2009).

Öznel iyi oluşun yani mutluluğun dört bileşeni vardır; hoş duygular, hoş olmayan duygular, yaşamın tatminkârlığı ve çevresel memnuniyet. Bunların her biri, yaşam deneyimlerinin belirli yönlerine de ayrılabilir (örneğin aşk, endişe, hayatın anlamı, sağlık). Bu dört bileşen birbiriyle ilişkili olsa da (örneğin, genellikle hoş duygular yaşayan kişiler bir bütün olarak yaşamlarından memnun olma eğilimindedir), birbirlerinden ayırt edilebilirler (Oishi, Diener ve Lucas, 2009). Mutluluk, kabullenme, çevresel kontrol, kişisel gelişim ve bağlanabilme gibi bazı özel yaşam koşullarının yerine getirildiği zaman ortaya çıkar (Ryan ve Deci, 2001).

Pek çok filozof mutluluğun kişinin arzularını tatmin ederek mi ya da onları bastırarak mı kazanılıp kazanılmadığı sorusunu ele almışlardır. Hedonist filozoflar arzuların yerine getirilmesini önermiş olsalar da, bazıları arzunun yok edilmesini tavsiye etmişlerdir. Hangi türden arzu ve hedefler en önemlisidir ve farklı arzu türleri arasında nasıl bir denge sağlanmalıdır? Bazı arzular mutluluğa zarar verir mi? Belki de en önemli sorulardan biri, mutluluğun arzu edilene sahip olmaktan mı yoksa arzulanan nesnelere doğru hareket etme sürecindeki eylemler esnasında mı gerçekleştiğidir. Gereksinim teorilerinde, kişinin yerine getirmek istediği belirli doğuştan veya sonradan öğrenilmiş ihtiyaçlar vardır. Bununla birlikte, mutluluğun, tüm ihtiyaçlar karşılandıktan sonra geleceği kabul edilmektedir. Aksine, amaç teorileri kişinin farkında olduğu belirli arzulara dayanmaktadır. Kişi bilinçli olarak belirli hedefler arar ve ulaşıldığında mutluluk oluşur. Hedefler ve ihtiyaçlar, temel ihtiyaçların belirli hedeflere yol açabilmesi ile ilgilidir. Bir kişi belirli hedeflere giden bazı değerlere de sahip olabilir. İhtiyaçlar, Maslow tarafından öne sürüldüğü gibi evrensel olabilir ya da Murray'in önerdiği gibi bireyden bireye belirgin bir şekilde farklılık gösterebilir. İhtiyaçların, amaçların ve arzuların yerine getirilmesinin bir şekilde mutlulukla ilgili olduğu konusunda yaygın bir anlayış vardır. Bireyler ihtiyaçları belirli seviyelerde karşılandığında öznel iyi oluşu tecrübe etmelidirler (Diener, 2009).

İnsan doğduğu andan itibaren büyümeye, gelişmeye ve değişmeye başlar ve bu süreç bütün hayatı boyunca da devam eder. Hayatımız boyunca birçok kritik yaşam olayları, yaşam döngüleri geçiririz. Her birinin kişiliğimizin oluşmasında, bizi biz yapmasında çok önemli etkileri vardır. Bütün bu sürecin en önemli dönemlerinden birisi de ergenlik dönemidir.

"Fırtına ve gerginlik" dönemi olarak da açıklanabilen ergenlik dönemine, "başkalaşım" ya da "farklılaşma" evresi gözü ile de bakılabilir. Erişkin adayı olan ergen, ne çocuktur ne erişkin. Her toplumda, ergen, çağına özgü olan duygu, düşünce, tutum ve eylem içindedir. Bu çağın temel özellikleri, duygusal coşku ve taşkınlık, çabuk kurulan ve bozulan ilişkiler, kolay etkilenme, kişiliğinin sınırlarını aşma, toplum içinde sivrilme, ilgi çekme, rol sahibi olma çabası biçiminde özetlenebilir. Ergen, içinde bulunduğu grubun idealleri ve sosyal standartlarıyla kendi davranışını değerlendirme durumundadır. Bu evrede genç, "duygusal, dengesiz, önseziden yoksun bir birey"dir. Ortalama olarak kızların erkeklere oranla iki yıl kadar önce olgunlaşmaları sebebiyle, gençlik dönemlerindeki yaş sınırlarında, cinsler arasında belirgin bir farklılık görülür. UNESCO, ergenlik dönemini, 15-25 yaş dilimleri arasında göstermektedir. Bu dönem,

ülkemizde, kızlarda ortalama 10-12, erkeklerde 12-14 yaşları arasında başlar (Yavuzer, 2016).

Ergenlik (puberty) hızlı büyüme ve gelişmenin olduğu kız-erkek cinsel özelliklerinin belirdiği 2-3 yıllık ilk gençlik dönemini kapsar. Oldukça fırtınalı bir dönemdir. Ruhsal çalkantının bir nedeni, bir anlamı vardır. Hızlı beden gelişmesiyle birlikte gelen cinsel uyanış genci baskı altına alıp bunaltmaktadır. Genç birden bu değişikliklere kendisini uyduracak gücü bulamamakta, iç dengesi alt üst olmaktadır. Doğanın bir oyunu sonucu ruhsal olgunlaşma, bedensel ve cinsel gelişmeye ayak uyduramamaktadır. Genç, bozulan dengeyi düzeltmek için çabalamakta, denemeler yapmaktadır. Tepkilerindeki değişkenlik, davranışlarındaki tutarsızlık, duygularındaki iniş çıkışlar hep yeni bir denge kurmaya yöneliktir. Yeni duruma uyum çabalarıdır (Yörükoğlu, 2012).

Anna Freud (1946) gençliğin çelişkili ruhsal durumunu şöyle tanımlamış: "Gençler aşırı bencildir. Kendilerini evrenin merkezi sanırlar. Tek ilgi konuları kendileridir. Gene hiçbir çağ gençlik çağı kadar özveri ve bağlılık göstermez. En ateşli sevgiyle bağlanır, bağlarını birden koparırlar. Bir yandan coşkuyla toplum yaşamına katılmak isterler, sonra da kendi kabuklarına çekilirler. Sevilen bir öndere bağlılıkla, otoritenin her çeşidine başkaldırma arasında gider gelirler. Maddeye düşkün ama ülkülerle de doludurlar. Başkalarına karşı kaba ve düşüncesiz davranırlar, ama kendileri çok duyarlı ve alıngandırlar. Ruhsal durumları iyimserlikle kötümserlik arasında inerçıkar. Bazen coşkuyla işe sarılır, yorulmak bilmezler, bazen de uyuşuk ve durgun olurlar" (Akt. Yörükoğlu, 2012).

Bununla birlikte ergenler kendilerini mutlu, heyecanlı veya kararlı hissederken bir anda mutsuz, öfkeli ve üzgün hissedebilirler; ruh halleri değişkendir. Alanyazına bakıldığında ergen öznel iyi oluşunu yordamada, birçok faktörün etkili olduğu görülmektedir. Huebner, Suldo, Valois, Drane ve Zullig (2004), ergen öznel iyi oluşunu arkadaşlarla ilişkilerde doyum, okul yaşamından doyum, kişinin kendisinden memnun olma durumu ve yaşadığı yerden doyum alması gibi boyutlar açısından incelemiştir. Diğer bir araştırmada, ailede açık iletişimin olmasının, ailede güven duyulan bir etkileşim ortamının bulunmasının, aile bireyleri arasındaki duygusal yakınlığın, ergen öznel iyi oluşunu arttırdığı gözlenmiştir (Rask, Kurki, Paavlianien ve Laippala, 2003). McCullogh, Huebner ve Loughlin (2000), ergenlerin pozitif öznel iyi oluşlarının (olumlu duygu, olumsuz duygu, yaşam doyumu), yaşam olaylarının ve özsaygılarının birbirleriyle ilişkisini incelemiş ve yaşam olaylarının olumlu duygu, olumsuz duygu ve

yaşam doyumunu tahmin etmede önemli ölçüde katkıda bulunduğunu, günlük olayların ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla önemli ölçüde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ergenlerin öznel iyi oluşlarına ailesel katkıların etkisinin incelendiği araştırmada, rahat bir evin, duygusal olarak sıcak bir atmosferin, açık iletişimin, ailedeki kişisel anlam duygularının yüksek öznel iyi oluşla ilgili olduğunu; ailesel düşmanlığın, bir aile üyesinin kötü muamelesinin, aşırı bağımlılığın ve aile bireylerinden birinin ölümünün ergenlerin öznel iyi oluşunu negatif yönde etkilediği görülmüştür (Joronen ve Åstedt-Kurki, 2005). Ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin incelendiği bir araştırmada, ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin algılanan akademik başarı ve algılanan ekonomik duruma bağlı olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği; cinsiyet, sınıf düzeyi, anne ve babanın öğrenim durumuna bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur (Özen, 2005). Canbay (2010), ergenlerin sosyal beceri ve öznel iyi oluş düzeyleri arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Eryılmaz (2012), 14-17 yaş grubundaki bireylerin öznel iyi oluşlarını, dışa dönüklük, sorumluluk ve duygusal dengesizlik kişilik özelliklerinin anlamlı bir şekilde açıkladığı sonucuna ulaşmıştır.

İnsan toplumlarının temel bir kurumu olarak evrensel bir nitelik taşıyan aileyi bireylerin karşılıklı hak ve ödevlerle birbirine bağlı olduğu, ortak amaçlar çevresinde birleşmiş insanlardan oluşan bir birlik olarak da tanımlayabiliriz. Aile, içinde bulunduğu toplumun kültür özelliklerini yansıtır, aynı zamanda aile bireyleri toplumun kültürel özelliklerini nesilden nesile aktarma görevini yerine getirir. Aile, her çağda ve her toplumda insan topluluklarının oluşmasını sağlayan temel bir kurum olmuştur (Kulaksızoğlu, 1997). Huzursuz aile ortamı, bazı durumlarda dağılmış aile ortamı gibi çocuğu olumsuz bir şekilde etkiler ve çeşitli uyum, davranış bozukluklarının sebebi olabilir (Yavuzer, 2016).

Sistemler içinde birbiri içinde ve birbirini etkileyen farklı ilişkiler vardır. Örneğin ana-çocuk, baba-çocuk ve kardeş ilişkileri aile sisteminin, aile ise farklı ailelerden oluşan akraba sisteminin alt birimidir. İlişkilerle ilgili düzeyler arasında çoğu zaman çift yönlü ilişkiler vardır. Ana babalar çocukları etkiledikleri gibi çocuklar da ana babaları etkilerler (Hortaçsu, 2003).

Yaşam döngüsüyle ilerlerken olgunlaşmakta ve değişmekte olan bir ailenin üç ayrı ancak birbiriyle bağlantılı alanlar aracılığıyla gelişmesi ve tartışılması gerektiğine inanmak mümkündür (McWhirter, McWhirter, McWhirter ve McWhirter, 1993):

1. *Sosyal, kültürel ve ruhsal* - gelenekler, görenekler, ritüeller, ayinler, yasal çerçeve, iş ve ekonomi organizasyonu gibi bir grubun soysal olarak neyin talep edilebilir ve istenilen olduğu gibi.
2. *Ailesel* - ailelerdeki insanların ortaklaşa nasıl karar verdiklerini; bu, kısmen, kültürel söylemlerin ve kısmen de ortak inançların evriminin içselleştirilmesine dayanır.
3. *Kişisel* - her aile üyesinin az çok kendine özgü kişisel inançları vardır. Ebeveynler için bu, bir aile kurmadan önce birikmiş deneyimlerden kaynaklanabilir; Tüm üyeler için kişisel inançlar da aile dışındaki deneyimlerin bir sonucu olarak gelişir.

Ergenlik dönemindeki gençlerden gelen istekler ve yeni arayışlar, bir anlamda aile sisteminin değişmesine, ailedeki güç dengesinin sarsılmasına yol açar. Her zaman olduğu gibi, aile içindeki değişmeye karşı ana-baba, eski dengesini ve eski otoritesini korumak için çaba gösterir ve ergenin arzularına karşı direnir (Kulaksızoğlu, 1997). Çocuğun karakteri ve güç dengeleri değiştikçe zorluklar yaşanabilir, sıcak etkin iletişim çocuk büyüdükçe devam etmelidir (Holmbeck ve Hill, 1991). Ergenin ebeveynin kurallarını ve beklentilerini sorguladığı, tartıştığı durumlarda bile, ebeveynin duruma hakim kalıp, çocuğun ihtiyaçları ile ilgili kalması gerekmektedir (Fuligni ve Eccles, 1993; Maccoby ve Martin, 1993; Patterson, 1986; Patterson, Bank ve Stoolmiller, 1990 Akt. Cox ve Harter, 2003). Büyüyen çocuk ve ebeveyni arasındaki sıcak etkin iletişim sonucunda çocuk üzerinde özsaygı, kişilik oluşumu, olumlu sosyal davranışlar, daha iyi ebeveyn-ergen iletişimi, daha az depresyon, kaygı, anksiyete ve ergenlikteki davranış problemlerinin daha az oluşması gibi pozitif etkiler yaratır (Holmbeck, Paikoff, Brooks-Gunn, 1995; Papini ve Roggman, 1992). Ailevi davranışları hassas olan ve doğru davranışlarla büyütülen çocuklar hüsranı daha kolay kabullenmekte, daha sakin olmakta, daha olumlu tepki vermekte, akademik ve duygusal yaşamda daha başarılı olmaktadır (Carlson, Jacobvitz ve Sroufe, 1995; Egeland, Pianta ve O'Brien, 1993). Ebeveynin çocuklarına olan devamlı desteği, bu ilişki sırasında ebeveyn ve çocuğun tepkileri, çocuğun büyüme hatta yetişkin çağlarına kadar devam eden pozitif sonuçlara yol açar (Hauser, Powers, ve Noam, 1991).

Ergenin davranışlarına rehberlik edecek değerleri kazanması ve sosyal yönden sorumluluklarını öğrenmesi konusunda yardıma ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacı karşılayan ve ergenin yaşamında etkili olan toplumsal kurum, ailedir. Aile yuvasında gördüklerinin

olgunlaşmakta olan ergenin kişilik yapısını biçimlendirmede çok büyük, çok derin etkisi vardır. Aile yuvasının havası, aile bireyleri arasındaki ilişkiden doğar. Ana-babayla, çocuk arasındaki belli başlı ilişkiler güçlünün tutumuyla gücün (otoritenin) türünü ve bunların ergen üzerindeki etkisiyle gencin bunu algılayışını belirler. Ana-babayla, çocuk arasındaki ilişkilerin, ilk bakışta bir hayli uyumlu olduğu sanılırsa da, gerçekte karmaşık ve çok yönlü niteliği gözden uzak tutulmamalıdır (Yavuzer, 2016).

Genç insan ben kimim sorusuna yanıt bulabilmesi için, öncelikle aile ve toplumun, bireyin kendisine ilişkin olumlu bir imge geliştirebilmesi için gerekli koşulları sağlamış olmaları gerekir. Kusurlu ana-baba tutumları, yoksulluk vb. etmenler gencin kendisini düşman bir dünya içinde, yetersiz ve güçsüz bulmasına yol açabilir. Üstelik, sürekli değişen bir çevre içinde bir insanın kimliğinin tutarlılığını koruyabilmesi de oldukça güçtür (Geçtan, 1981). Gençler rahat ve duygusal olarak sıcak bir ev ortamını, ailedeki açık iletişimi, aile katılımını, aile dışındaki ilişkileri için imkanlar verilmesini ve aile içerisinde değerli hissetmelerini öznel iyi oluşlarında aile katkıları olarak tanımlamışlardır (Joronen ve Kurki, 2005). Düzgün (2010), psikolojik belirtiler ile ana-baba tutumları arasında ilişki olduğunu, otoriter ana-baba tutumunun belirti düzeyini pozitif yönde etkilediğini, demokratik ana-baba tutumunun belirti düzeyini negatif yönde etkilediğini ifade etmiştir.

Bu noktada aile içi ilişkilerin, ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla ilişkili olduğu, bu nedenle ergenlerin öznel iyi oluşlarına ilişkin gerekli önlem ve müdahale etmeye yönelik etkili yaklaşımlar sergileyebilme açısından aile ilişkilerinin araştırılması gereken önemli değişken olduğu düşünülmektedir.

Kardeş ilişkileri bebeklikten itibaren başlayan, duygusal bağlara dayanan güçlü ve özel bir ilişkidir. Çocukların kişiliklerinin oluşumunda, dış dünyayı tanımalarında ve sağlıklı gelişimlerine katkı sağlama açısından eşsiz olanakları ve önemi vardır (Dunn, 1992). Kardeşlerle olan ilişkilerin kendisiyle kıyaslaması sayesinde çocuk, sahip oldukları yetenekleri ve değerleri anlamlandırırlar (Daniels, Dunn, Furstenberg ve Plomin, 1985). Kardeş ilişkileri önemli yaşam döngülerinde fiziksel ve duygusal destek sağlar. Yaşam süresince devam eden bir ilişki olması sayesinde, kurdukları bağdan elde ettikleri gücü, diğer sosyal ilişkilerde de kullanırlar (Buhrmester ve Furman, 1990).

Kardeş ilişkileri, ailenin işlevselliği ve aile süreçleri hakkında bilgi verir. Çocukların duygusal ve davranışsal problemlerinin oluşma riski, ailedeki süreçlerin kardeşler arasındaki problemleri düzeltmesi aracılığıyla azalır (Brody, 1998). Kardeş

ilişkilerinin belirlenmesinde, ailedeki etkileşim, aile yaşam döngüsü, aile fonksiyonları ve ailenin karakteristik özellikleri önemli bir rol oynar (Powell ve Gallagher, 1993).

İnsanlar bebeklikten itibaren fiziksel ve psikolojik olarak sağlıklı olabilmek için, sosyal destek olarak güven duydukları arkadaşlık gereksinimlerini en iyi kardeş ilişkilerinden sağlarlar (Goetting, 1986). İlk çocukluk yıllarında kardeşlik ilişkileri daha çok arkadaşlık ilişkilerine dayalıyken, yaşları ilerledikçe farklı paylaşımlarda bulunurlar. Okul yıllarında, kardeş ilişkilerinden edindikleri sosyal becerileri sayesinde, aile dışındaki ilişkilerini şekillendirirler. Ergenlik dönemi boyunca kardeşler ilişkilerinde çatışmalar yaşasalar da, birbirlerine sırdaş, oyun arkadaşı ve danışman olarak güven duyarlar. Yetişkinlik döneminde ise evlilik gibi sebeplerden dolayı ayrı kalsalar bile, birbirlerine olan destekleri devam eder. Yaşlılıkta ise, eşlerinin ölmesi ya da çocuklarının evden ayrılması durumunda bile kardeşler birbirlerine sosyal destek sağlamaya devam ederler (Seligman ve Darling, 2007).

Conger, Conger ve Scaramella'ya göre (1997), kardeş ilişkisi ve çocukların psikolojik durumları arasında bir bağ vardır. Kardeşin manipülatif ve aşırı kontrol edici tutumları, çocuğun özgüveni ve iki yıl sonraki içsel ve dışsal problemlerin artması üzerinde etkilidir. Eğer küçük kardeş büyüğünü başarılı ve destekçi olarak görürse, bu çocuklarda daha az depresyon belirtileri olmakta, suç işlemeye eğilim düşmekte ve okulu daha fazla sevmektedirler.

Blyth, Hill ve Smith-Thiel (1982) yapmış oldukları çalışmada, kardeşleriyle olan ergenlerin üçte ikisinden daha fazlasının kardeşlerini hayatlarındaki önemli insanlar olarak listelediğini ve ergen kardeşlerinin ortalama % 77'sinin önemli insanlar olarak listelendiğini buldu. Ayrıca, kardeşler birbirlerini arkadaşlıkta, yakınlıkta, samimiyette, sıkı dostlukta ve manevi ilgide önemli kaynaklar olarak değerlendirdi.

Burada tartışmaya açık olan konu aile ilişkileri ve kardeş ilişkileri ile ergenlerin öznel iyi oluşları arasında nasıl bir ilişki olduğudur. Yapılan araştırmalar incelendiğinde ülkemizde ergenlerin öznel iyi oluşu, aile ilişkileri ve kardeş ilişkileri değişkenleri arasındaki ilişkiye yönelik sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmüştür. Ergenlerin öznel iyi oluşlarının aile ilişkileri ve kardeş ilişkileri değişkenleri ile ilişkisinin ortaya konulmasının, önleme ve müdahale etmeye yönelik çalışmalar için önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu konuda ilgili alan yazında yeterli çalışmanın olmaması problem olarak görülmüştür. Fırtına dönemi olarak da adlandırılan ergenlik döneminin daha sağlıklı ve daha yüksek iyilik hali ile geçirilmesi, mutlu yetişkinlerin ve nesillerin oluşmasını sağlayacaktır. Bu süreç de sağlıklı ve mutlu toplumların meydana

gelmesinde önemli bir basamağı oluşturmaktadır. Bu ergen öznel iyi oluşu ile ilgili daha çok araştırmanın yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Süreç itibari ile zaten fiziksel ve duygusal değişikliklerin yoğun olarak yaşandığı ergenlik döneminde, ergenler aynı zamanda gelişimlerini olumlu ve olumsuz etkileyebilecek birçok faktörle karşı karşıya kalırlar. Karşılaştıkları olumsuz faktörler davranış bozuklukları ve madde bağımlılığı gibi uyum problemlerine ve riskli davranış göstermelerine sebep olabilir. Ergenlerin karşılaşabilecekleri olumsuz davranışlar ve yaşantılar, onların gelecekteki sorumluluklarını ve rollerini yerine getirebilmelerini olumsuz yönde etkilemektedir (McKnight, Huebner ve Suldo, 2002). Bu yüzden ergenlerin güçlü yanlarının ortaya çıkarılması ve ergenler için koruyucu, önleyici ruh sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesi çok önemlidir. Bu araştırmada ergenlerin öznel iyi oluşlarını daha iyi anlamak için, aile ilişkileri ve kardeş ilişkileri değişkenleri ele alınmıştır. Sonuç olarak bu araştırmada **"Ergenlerin öznel iyi oluşlarını aile ilişkileri ve kardeş ilişkileri ne düzeyde yordamaktadır?"** sorusuna yanıt aranmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, ortaokul öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının yordayıcıları olarak aile ilişkilerini ve kardeş ilişkilerini incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1.0. Öğrencilerin aile işlevleri, kardeş ilişkileri ve öznel iyi oluşları arasında anlamlı ilişki var mıdır?

2.0. Öğrencilerin aile işlevleri ve kardeş ilişkileri öznel iyi oluşlarını ne düzeyde yordamaktadır?

2.1. Öğrencilerin aile işlevleri ve kardeş ilişkileri aile ile ilişkilerde doyumu ne düzeyde yordamaktadır?

2.2. Öğrencilerin aile işlevleri ve kardeş ilişkileri önemli kişilerle ilişkide doyumu ne düzeyde yordamaktadır?

2.3. Öğrencilerin aile işlevleri ve kardeş ilişkileri yaşam doyumunu ne düzeyde yordamaktadır?

2.4. Öğrencilerin aile işlevleri ve kardeş ilişkileri olumlu duyguları ne düzeyde yordamaktadır?

1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Öznel iyi oluş, mutluluk, yaşam doyumu ve pozitif etkenleri içerir. Öznel iyi oluş, bireylerin yaşam doyumu, olumlu ve olumsuz duygulanım açısından yaşamlarını ve kendilerini değerlendirmelerini ve yargı bildirmelerini ifade etmektedir. Bireylerin yaşamlarından doyum almaları, olumsuz duygulara çok az, olumlu duygulara ise sıklıkla sahip olmaları, onların yüksek düzeyde iyi oluşa sahip olduklarını göstermektedir (Diener, 2009). Ergen öznel iyi oluşunda da olumlu duyguların yoğunluğu, olumsuz duyguların azlığı ve yaşam doyumu önemli faktörlerdir (Myers ve Diener, 1995). Ergenlerin daha olumlu olarak yaptıkları öznel değerlendirmeleri, gelişim süreçlerinde sağlıklı olabilmeleri için önemlidir (Huebner, Suldo, Smith ve McKnight, 2004).

İnsan, yaşamı boyunca sürekli bir gelişim ve değişim içindedir. Ergenlik (gençlik) dönemi, belki de bu gelişim sürecinin en önemli evresini oluşturur. Çocukluktan erişkinliğe geçiş olan ergenlik dönemi, bireyde gözlenebilen sürekli ve süratli gelişimi kapsamaktadır (Yavuzer, 2016). İlk gençlik ve gençlik çağı oldukça fırtınalı bir dönemdir. Genç kendi kendisiyle ve çevresiyle sürekli bir savaş içinde görülür. Kimi gençte bu dönem gürültülü geçer, kimisi de daha az çalkantı ile atlatır (Yörükoğlu, 2012).

Ergenlerin öznel iyi oluşlarında, ailelerinin önemli ve doğrudan bir etkisi vardır. Ergenin kendisini aileden yalıtılmış hissetmemesi, ailede açık iletişimin olması ve etkileşimin güven verici olması, karşılıklı duygusal yakınlığın olması ergen öznel iyi oluş düzeyini yükseltmektedir (Rask, Kurki ve Paavlianien, 2003). Dengeli, duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü olduğu aile ortamında, yeterli sevgi ve sevecenlik içinde büyüyen çocuklar, gelişimleri için gerekli yaşantıları sağlıklı bir şekilde kazanırlar. Diğer yandan ailenin sağlıksız olması, sadece çocuğun duygusal dünyasını etkilemekle kalmaz, aynı zamanda çocuğun fiziksel, zihinsel ve toplumsal gelişimi üzerinde de olumsuz etkiler bırakır (Yavuzer, 2016). Ailenin sağlıklı olması, işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesi ergen psikolojik sağlamlığına olumlu yansıyacaktır (Çataloğlu, 2011).

Bireyin yaşamından doyum sağlaması, işlevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uygun bir kişi olarak yetişmesi önce aile çevresinde sağlanır (Bulut, 1990). Birçok ailevi ve ebeveyn faktörleri, ergenlerin bilişsel, duygusal, davranışsal ve kişilik özelliklerini belirleyebilir ve şekillendirebilir (Ben-Zur, 2003).

Aileler aynı ortamı paylaşsalar da, ailede yaşanan olayları aile üyeleri farklı algılayabilir ve anlamlandırabilirler. Bu farklılıklar aile stresine katkıda bulunabilir ve ergenlerin refahını etkileyebilir (Paikoff, Carlton-Ford ve Brooks-Gunn, 1993). Ergenlerle ilgilenmeyen, sık sık çatışma ortamı sunan, baskı ve kontrol odaklı davranan ebeveynlerin çocuklarının bazılarında, madde bağımlılığına yönelme ve anti sosyal kişilik örüntüleri gösterdikleri görülmüştür (Patterson, Reid ve Dishion, 1992). Aile içindeki erişkinlerin tutumları, ergenlerin haklarıyla sorumlulukları arasındaki dengeyi kurabilecek türden olmalıdır. Aile içinde ergene yöneltilen farklı tutumlar, ergenin dengesizlik ve kararsızlığını artırır (Yavuzer, 2016).

Ergenlerin günlük hayatında, kardeşler önemli rol oynar (Derkman, Scholte, Van der Veld ve Engels, 2010). Kardeşler, birçok çocuğun sosyal dünyasının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu yüzden etkili bir rol model olma ve yardım kaynağı, duygusal destek ve arkadaşlık konularında, kardeşlerin birbirlerinin gelişiminde büyük ve eşsiz etkileri olabilir (Furman ve Buhrmester, 1985). Şaşırtıcıdır ki kişinin hayatındaki en uzun ilişki kardeş ilişkisi olmasına rağmen, bu konuya dair yapılan araştırmalar ebeveyn-çocuk ve çocuk kişisel ilişkilerine kıyasla çok çok azdır. Kardeşleriyle ilişkisinde yüksek oranda sıcaklık ve bir miktar da çatışma yaşayan çocuklar, akranları ile sosyal olarak yeterli, duygusal kontrol sahibi ve okulla daha ilgili olmaktadırlar. Kardeşleri ile yüksek oranda çatışma ve düşük sıcaklık yaşayan çocuklar ise akranlarına karşı daha çok şiddet kullanmaktadırlar. Sıcak ve yakın kardeş ilişkisi, çocuğun duygusal ve sosyal gelişimi ile bağlantılıdır (Volling ve Blandon, 2003).

Bunun yanında, aile ortamının çocuğun gelişimine etkisi üzerine yapılan araştırmalar yeterli görülmemektedir (Darling ve Steinberg, 1993). Diğer gelişimsel dönemlere dair araştırmalarla karşılaştırıldığında ergenlik dönemindeki kardeş ilişkilerine dair araştırma sayısı daha azdır (Volling, 2003). Ülkemizde yapılan araştırmalar incelendiğinde, öznel iyi oluş ile ilgili yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğunun ergenler üzerinde gerçekleştirilmediği, ergen öznel iyi oluşu ile aile ve kardeş ilişkileri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sınırlı sayıda olduğu, genellikle engelli bireye sahip olan ailelerdeki kardeş ilişkilerinin araştırıldığı görülmüştür. Ergenlik döneminin fırtınalı bir süreç olması sebebiyle, ergenler riskli grubu oluşturmaktadırlar. Bu sebeple, bu araştırmanın, risk faktörleri ile ilgili yapılacak koruyucu ve önleyici çalışmaların temelden yani aile ve kardeş ilişkilerinden başlayarak planlanmasına katkı sağlayacağı, sonrasında yapılabilecek olan araştırmalara ve alanda çalışan ruh sağlığı uzmanlarına ve okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri

kapsamında gereken çalışmaların planlanmasında kaynaklık edebileceği düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Ergen öznel iyi oluşu ile ilişkili olan değişkenler sadece aile ilişkileri ve kardeş ilişkileri değildir. Öznel iyi oluş genel olarak daha karmaşık ve birçok değişkenin etkili olabildiği bir olgudur. Bu araştırma kapsamında akran ilişkileri gibi incelenmeyen farklı değişkenler de belirleyici etkenler olabilir.
2. Ergenlerin öznel iyi oluşlarının aile ilişkileri ve kardeş ilişkileri açısından incelendiği bu çalışma Adana ilinde öğrenim görmekte olan ortaokul öğrencileri üzerinde gerçekleştirildiği için, genelleme de yine buna benzer gruplar için yapılabilir.
3. Araştırma kapsamında incelenecek olan öznel iyi oluş, aile ilişkileri ve kardeş ilişkileri, söz konusu kavramları ölçtüğü düşünülen "Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği", "Aile Değerlendirme Ölçeği" ve "Kardeş İlişkileri Ölçeği" ölçeklerinin ölçtüğü bu niteliklerle sınırlıdır.

1.5. Sayıltılar

1. Araştırmada çalışma grubunu oluşturan öğrenciler Adana ilinde öğrenim görmekte olan çeşitli ortaokul öğrencilerini temsil etmektedir.

2. Araştırmaya katılan öğrenciler, uygulanan veri toplama araçlarına içtenlikle ve objektif olarak cevap vermişlerdir.

1.6. Tanımlar

Öznel İyi Olma: Öznel iyi oluş, bireylerin yaşam doyumu, olumlu ve olumsuz duygulanım açısından yaşamlarını ve kendilerini değerlendirmelerini ve yargı bildirmelerini ifade etmektedir. Bireylerin yaşamlarından doyum almaları, olumsuz duygulara çok az, olumlu duygulara ise sıklıkla sahip olmaları, onların yüksek düzeyde iyi oluşa sahip olduklarını göstermektedir (Diener, 2009).

Aile İşlevleri: Miller, Ryan, Keitner, Bishop ve Epstein (2000), Mcmaster Modeli'ne göre aile işlevinin boyutları şöyle değerlendirilmektedir:

1. *Problem çözme:* Problem çözme boyutu, bir ailenin problemleri etkili aile işleyişini koruyan bir seviyede çözme yeteneği olarak tanımlanmaktadır.

2. İletişim: İletişimi, bir aile içinde bilginin nasıl el değiştirdiği olarak tanımlarız.

3. *Roller:* Aile rollerini, bireylerin aile işlevlerini yerine getirdikleri tekrarlayan davranış kalıpları olarak tanımlarız.

4. *Duygusal tepkiler:* Duygusal tepkiler, ailenin bir dizi uyarana uygun nitelik ve duygu miktarıyla cevap verebilme yeteneği olarak tanımlanır.

5. *Duygusal katılım:* Duygusal katılımın boyutu, bir bütün olarak ailenin bireysel aile üyelerinin faaliyetlerini ve çıkarlarını hangi derecede dikkate aldığı ve değer verdiğidir.

6. *Davranış kontrolü:* Davranış kontrolü boyutu, bir ailenin üç tür durumu ele almak için benimsediği davranışlar olarak tanımlanır. İlk olarak, ailenin üyelerinin davranışlarını izlemesi ve kontrol etmesi gereken fiziksel olarak tehlikeli durumlar vardır. İkincisi, yeme, içme, uyku, eleme, cinsiyet ve saldırganlık gibi psikobiyolojik ihtiyaçların ya da dürtülerin ifade edilmesini içeren durumlar vardır. Son olarak, hem aile üyeleri arasında hem de aile dışında kişilerarası sosyalleşme davranışlarını içeren güçlükler vardır.

Kardeş ilişkileri: Kardeş İlişkisi, ikinci çocuğun doğumuyla başlayan ve kardeşlerden birinin ölümüne kadar süren, olabilecek en yakın ve en uzun süreli sosyal ilişkilerden biridir (Stoneman ve Brody, 1993 Akt. Bozbey Akalın, 2005).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde öznel iyi olma, aile ve kardeş ilişkileri konularına ilişkin olarak kuramsal açıklamalar yer almaktadır.

2.1.1. Öznel İyi Olma

Tarih boyunca filozoflar, mutluluğun insanlık için en yüksek hedef ve nihai motivasyon olduğunu düşünmüşlerdir. Ancak on yıllar boyunca psikologlar, pozitif öznel iyi oluşu büyük ölçüde görmezden gelirken, mutsuzluk ise derinlemesine araştırılmıştır (Diener, 2009). İnsanlar genel olarak yaşamlarını mutlu bir şekilde geçirmek isterler. Alanyazında mutluluk, öznel iyi oluş kavramı ile ele alınmaktadır.

İlk olarak Wilson (1967), en avantajlı insanın en mutlu insan olduğunu yazmıştır (Diener, 2009). "Mutlu kişi genç, sağlıklı, iyi eğitimli, iyi ücret alan, dışadönük, iyimser, kaygısız, dindar, evli, iş erdemi yüksek, makul isteklere sahip, her iki cinsten ve zeki kişidir" sonucuna varmıştır (Wilson, 1967 Akt. Cenkseven, 2004). Bireyin yüksek standartlar ile yaşamasını öznel iyilik olarak tanımlayan bu görüş daha sonraki yayınlarda eleştirilmiştir (Köker, 1991).

Aristoteles, iyi olmanın erdemli bir yaşam sürerek kazanıldığını yazar, erdemli bir yaşamın neşe dolu bir yaşam olacağı anlamına gelmez. Bu nedenle, iyi olmak, modern dünyanın tanıdığı mutluluk değil, belirli bir değer çerçevesinde yargılanan ve arzu edilen bir durumdur. Bu tür mutluluğun ölçütü, kişinin öznel yargısı değil, gözlemcinin değer çerçevesidir (Diener, 2009).

Birçok insan hayatından memnun olmasına rağmen, daha mutlu olmak için istek duyuyor (Diener ve Diener, 1996). Mutluluk, kişinin arzularının ve amaçlarının uyumlu bir şekilde tatmin edilmesidir (Chekola, 1975).

Oishi, Diener ve Lucas (2007), mutluluğu, soyutlamanın en yüksek seviyesi olarak ifade etmişlerdir. Bunun da kişinin hayatındaki yargıların özeti olduğunu, yani mutluluk teriminin bir an içerisinde hapsolmuş bir duygu olarak kullanılmaması

gerektiğini, daha ziyade kişinin yaşamı boyunca sahip olduğu, bilinçli stabil bir mutluluk hissini ifade etmek için bu terimin kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Öznel iyi oluş, bireyin yaşamını değerlendirmesi ve yaşamı hakkında yargı bildirmesi anlamına gelmektedir (Hybron, 2000). Öznel iyi oluş, kısa süreli ya da anlık duygulara değil, uzun dönemli iyilik hali duygularına dayanır (Diener, Suh ve Oishi, 1997).

Öznel iyi oluş alanı üç ayırt edici özelliğe sahiptir. İlk olarak, özneldir. İkinci olarak, olumlu ölçümleri içerir. Ruh sağlığının çoğu ölçüsünde olduğu gibi, olumsuz faktörlerden de yoksun değildir. Üçüncüsü, öznel iyi oluş ölçümleri tipik olarak bir kişinin hayatının tüm yönleriyle ilgili genel bir değerlendirme içerir. Belirli bir alandaki duygu veya memnuniyet değerlendirilse de, vurgu genellikle kişinin yaşamı ile bütünleşmiş olan kendi yargısına dayanır. Bununla birlikte, ölçümler birkaç haftadan tüm bir yaşama kadar değişen bir süreyi kapsayabilir. Hangi sürenin en iyi olacağına karar vermenin önkoşulu yoktur (Diener, 2009).

Alanyazında iyi olma kavramı ile ilgili, hedonic (haz) ve eudainomic (psikolojik işlevsellik) olmak üzere, iki farklı bakış açısı görülmektedir (Diener ve ark., 1999). Ryan ve Deci (2001), iyi olma kavramını iki ana başlık altında incelemiştir. Bunlardan birincisi, hedonik iyi olmayı haz ve mutluluk olarak tanımlarlar. İkincisi, eudainomic iyi olmayı ise, potansiyelini tam olarak kullanma, kendini gerçekleştirme ve anlamlılık olarak açıklarlar. Kişi haz veren yaşantıları daha çok, haz vermeyen yaşantıları daha az yaşıyorsa, yüksek öznel iyi oluşa sahiptir (Myers ve Diener, 1995).

Öznel iyi olma duygusal ve bilişsel olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Duygusal boyut, olumlu ve olumsuz duygu kavramlarından oluşmaktadır. Olumlu duygu; sevinç, heyecan, ilgi, kararlılık gibi hoş duyguları; olumsuz duygu ise; korku, öfke, üzüntü, nefret gibi hoş olmayan duyguları içermektedir. Öznel iyi oluşun bilişsel boyutunu yaşam doyumu oluşturmaktadır ve bireyin çeşitli yaşam alanlarına (evlilik, iş, sağlık, başarı vb.) ilişkin değerlendirmelerini kapsamaktadır (Diener, 1984; Myers ve Diener 1995).

Öznel iyi oluş, bireyin yaşamını değerlendirmesini ve yaşamı ile ilgili bir yargı bildirmesini ifade eder. Öznel iyi oluş olumlu duygu, olumsuz duygu ve yaşam doyumu olmak üzere üç boyutlu bir yapıdan oluşmaktadır (Andrews ve Whitney, 1976).

Bireylerin yaşamlarını değerlendirmeleri ne kadar çok olumlu duygu ve düşüncelerle dolu ise öznel iyi oluş düzeyi o kadar yüksek olmaktadır (Cihangir-Çankaya, 2005). Öznel iyi oluşu yüksek olan bireyin, yaşam doyumu algısının yüksek

olması, daha çok haz ve hoş duygular hissetmesi ve nadiren üzüntü, keder, öfke gibi olumsuz duyguları yaşaması beklenir (Yetim, 2001).

Öznel iyi olma, kişinin kendi yaşamını değerlendirmesi ve yargı bildirmesi anlamına gelmektedir. Yani, birey yaşamın akışı içerisinde olan hoş ve nahoş duygulara, duygu durumlarına tepki gösterebilir (Yetim, 2001). Öznel iyi oluşun yüksek olması için hoş olan duygulanımın hoş olmayan duygulanımdan daha çok yaşanması ve kişinin yaşamının niteliğine ilişkin bilişsel yargısının olumlu olması gerekmektedir. Olumlu duygular ve doyuma ilişkin bilişsel yargı çeşitli yaşam alanlarına ilişkin olabilmekte ve bunların toplamı genel yaşam doyumunu yansıtmaktadır (Dost, 2004).

Yaşam doyumu öznel iyi oluşun bilişsel yönünü temsil etmektedir. Yaşam doyumu bireyin kendi yaşamının niteliğine ilişkin genel bir değerlendirme yapmasıdır (Tuzgöl Dost, 2007). Birey yaşamına ilişkin değerlendirme yaparken, beklentileriyle ve istekleriyle sahip olduklarını ya da elinde olanları karşılaştırır. Bu karşılaştırma sonucu yaşamına ilişkin genel bir yargıya ulaşır. Bireyin beklentilerinin gerçek durumla kıyaslanmasıyla ortaya çıkan bu sonuç yaşam doyumunu gösterir (Özer ve Karabulut, 2003).

Öznel iyi oluş düzeylerinin yüksek olması, bireylerin kendilerini iyi hissetmelerinin yanında, yaşam enerjisi ve yaratıcılıklarını arttırmakta, bağışıklık sistemlerini güçlendirmekte, iş yaşamlarını daha verimli bir hale getirmekte ve yaşam sürelerinin uzatmaktadır (Lyubomirsky, King ve Diener, 2005). Öznel iyi oluş düzeyleri yüksek olan bireylerin kişilerarası ilişkilerinde daha başarılı oldukları görülmüştür (Diener ve Seligman, 2002).

2.1.1.1. Öznel İyi Olmayı Açıklamaya Çalışan Kuramlar

Öznel iyi oluş ile ilgili araştırma sonuçları, genel etkilerle ilgili olarak, sağlık, sosyal temas, aktivite ve kişilik gibi etkiler hakkındaki bulgular üzerine değerlendirilmiştir (Diener, 2009). Öznel iyi olmayı açıklamaya çalışan temel kuramlar, aşağıda kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

1. Erek (Telik) Kuramları

Öznel iyi olmanın telik kuramlarında, hedef veya ihtiyaç gibi bazı amaçlara ulaşıldığında mutluluğun elde edildiğini anlatır (Diener, 2009). Wilson, ihtiyaçların

karşılanması mutluluğa ve tersine, karşılanmamış ihtiyaçların devam etmesinin mutsuzluğa neden olacağını ifade etmektedir (Wilson, 1960 Akt. Diener, 2009).

Çoğu birey, önemli bir hedefe ulaştıklarında mutluluğu hissetme deneyimine sahip olmuştur. Ancak, kilit bir mesele, hedefin yerine getirilmesinin, kısa süreli duygu durumsal yükselmelerden ziyade, öznel iyi oluşta uzun süreli farklılıklara yol açıp açmadığıdır (Diener, 2009). Mutluluk, kişinin yaşam planının sürekli olarak doyurucu olması ve bir kişinin hedeflerinin totalde gerçekleşmesine bağlıdır (Chekola, 1975 Akt. Diener, 2009).

Telik yaklaşımlarına göre, öznel iyi olmayı etkileyebilecek bir çok şey var. Birincisi, bireyler, kısa vadeli mutluluğu getiren hedefleri arzu edebilirler, ama bu hedefler uzun sürede farklı etkiler yaratabilir ve buda mutsuzluğa yol açıp diğer hedeflere de zarar verebilirler. İkincisi, insanların hedefleri ve arzuları çatışma içinde olabilir ve bu yüzden onları tam olarak elde etmek imkansızdır. Çünkü ihtiyaçları ya da istekleri bilinçsiz olabileceğinden, birbiriyle çatışan istekleri tanımlamak ve entegre etmek zor olurdu. Üçüncüsü, bireyler mutluluktan yoksun olabilirler çünkü amaç ya da arzuları yoktu. Son olarak, insanlar, kötü koşullar ya da becerileri yüzünden hedeflerini kazanamayabilir, çünkü hedefleri ulaşılabilirden çok yükseklerdedir (Diener, 2009).

2. Haz ve Acı Kuramı

Hedefler ya da ihtiyaçlar kazanmanın mutluluğa yol açtığı düşüncesi, mutluluk literatüründe bulunan bir temayı gündeme getirmektedir: Haz ve acı yakından ilişkilidir. Bireyin, sadece o kişinin yaşamında bir şeyin eksik olduğu ölçüde hedefleri veya ihtiyaçları vardır. Böylece, çoğu ihtiyaç ve hedef formülleri, yoksulluğun ya da yoksunluğun mutluluğun gerekli bir öncüsü olduğunu varsayar. Bu yaklaşımlarda bir varsayım, yoksunluk (ve dolayısıyla mutsuzluk) ne kadar büyük olursa, hedefe ulaşmanın neşesi de o kadar büyük olur. İhtiyaçların karşılanmasının mutluluğa yol açtığı düşüncesi, tüm ihtiyaçların kalıcı olarak yerine getirilmesinin azami mutluluğa yol açacağı düşüncesinin karşıtıdır. Mevcut formüllere göre, bireyin arzuları ve hedefleri tam olarak yerine getirilirse, büyük bir mutluluk elde etmek imkansız olabilir (Diener, 2009).

3. Etkinlik Kuramları

Telik teorileri, mutluluğu uçlarda ve sonuçlarla ilgili yerlere yerleştirirken, etkinlik teorileri mutluluğun insan faaliyetinin bir yan ürünü olduğunu savunur.

Örneğin, bir dağa tırmanma faaliyeti zirveye ulaşmaktan daha fazla mutluluk getirebilir. Aristoteles, ilk ve en önemli etkinlik teorileri savunucusuydu. Mutluluğun erdemli etkinliklerle, yani iyi performans gösteren faaliyetlerle gerçekleştiğini iddia etti. Aristoteles'in teorisine göre, bazı insan yetenekleri vardır ve bunlar mükemmel bir şekilde uygulandığında mutluluk ortaya çıkar. Aksine, modern gerontolojide (yaşlanma bilimi) aktivite teorisi daha küresel anlamdaki faaliyetler anlamına gelir. Örneğin, hobiler, sosyal etkileşimler ve spor, etkinlikler olarak kabul edilir (Diener, 2009).

Etkinlik teorilerinde sıkça rastlanan bir konu olan, farkındalığın mutluluğu azaltacağı görüşü, mutluluğu kazanmaya odaklanmanın, popüler olan "kendini yenilgiye uğratma" fikriyle uyumludur. Bu yoruma göre, kişi önemli etkinlikler ve hedeflere odaklanmalı ve mutluluk, farkında olmaksızın bir yan ürün olarak ortaya çıkacaktır (Diener, 2009).

Etkinliğin zorlukları, kişinin beceri seviyesine uyumlu olduğunda, etkinlikler zevkli görülebilir. Bir etkinlik çok kolay olursa, sıkıntı gelişir; çok zor ise kaygı ortaya çıkacaktır. Bir kişi yoğun odaklanmayı gerektiren bir etkinlik ile karşılaştığında, kişinin kabiliyeti ve etkinliğin zorlukları eşit olduğunda, keyifli bir akım deneyimi ortaya çıkar. Bu keyifli deneyimin prototipleri olarak cerrahi bir operasyon ve dağ tırmanışı sunulmaktadır. İnsanların yaşamları, ilgi çekici ve katılımlı faaliyetlerde bulundukları ölçüde daha mutlu olacaktır (Diener, 2009).

4. Tavandan-Tabana ve Tabandan-Tavana Kuramları

Yukarıdan-aşağıya ve aşağıdan-yukarıya yaklaşımlar arasındaki ayrım, modern psikolojide popülerdir. Örneğin, bazı filozoflar mutluluğun basitçe bir çok küçük hazların (tabandan-tavana teori) toplamı olduğunu ileri sürdüler. Bu görüşe göre, bir insan hayatının mutlu olup olmadığını yargıladığında, anlık zevkleri ve acıları toplamak için bazı zihinsel hesaplamalar kullanılır. Bu görüşe göre mutlu bir yaşam, sadece mutlu anların bir birikimidir. Tersine, tavandan-tabana yaklaşım, olguları olumlu şekilde deneyimlemek için küresel bir eğilim olduğunu varsayar ve bu eğilim, kişinin dünya ile olan ilişkisindeki anlık iletişimleri etkiler. Diğer bir deyişle, bir kişi mutlu olduğu için zevklerden haz alır, tam tersi değildir (Diener, 2009).

Mutluluğa tavandan-tabana yaklaşımda, kişiliğin küresel özelliklerinin bir insanın olaylara tepki verme şeklini etkilediği düşünülmektedir. Örneğin, iyi huylu mizaca sahip bir kişi çok sayıda olayı olumlu olarak yorumlayabilir. Filozoflar, sıklıkla mutluluk odağını kişinin tutumlarına yerleştirmiş, bu yüzden tavandan-tabana bir

yaklaşım önermiştir. Örneğin Democritus, “mutlu bir yaşamın iyi bir varlığa ya da herhangi bir harici ayrıcalığa bağlı olmadığını, hatta daha da büyük ölçüde, kişinin düşüncelerine bağlı olduğunu” söylemiştir (Diener, 2009). Önemli olan, kişinin neye sahip olduğu değil, sahip olduğu şeye nasıl tepki verdiğidir (Tatarkiewicz, 1976 Akt. Diener, 2009).

Tabandan-tavana yaklaşımda, bir kişi pozitif deneyimler olarak ılımlı bir eğilim ve iyimser bakış açısı geliştirmelidir. Kişinin yaşamında pozitif deneyimler arttıkça, ılımlı bir eğilim ve iyimser bakış açısı geliştirmesi gerekir (Diener, 2009).

Kişiler öznel olarak algılanan olaylara tepki verdiğinden, bazı tavandan-tabana etkenlerde bu sürece dahil olmuş olmalıdır. Aynı zamanda, bazı olayların çoğu insanlar için zevkli olduğu ortaya çıkıyor ve bu durum tabandan-tavana ilkelerin de yararlı olabileceğini gösteriyor (Diener, 2009).

5. Bağ Kuramları

Bazı bireylerin niçin mutluluğa daha yatkın bir mizaca sahip olduğunu açıklamaya çalışan birçok model vardır. Bu teorilerin çoğu bağ modellerinin geniş bir listesi altında yer alabilecek hafıza, koşullandırma ya da bilişsel prensiplere dayanmaktadır. Bir bilişsel yaklaşım, insanların kendilerine olan olaylarla ilgili yaptıkları atıflara dayanmaktadır (Schwarz ve Clore, 1983 Akt. Diener, 2009). Örneğin, iyi olayların içsel, istikrarlı faktörlere dayalı olduğunda en fazla oranda mutluluk getirmesi olabilir. Bir başka olasılık da, iyi olarak algılanan olayların otomatik olarak mutluluğa yol açtığıdır, atıflara bakılmaksızın (Deiner, 2009).

Mutluluğa genel bir bilişsel yaklaşım, hafızadaki çağrışımsal notlarla ilgilidir. Hafıza notları üzerine yapılan araştırmalar, kişilerin hafızalarında zengin bir pozitif hatıra profili biriktirip, daha sınırlı ve izole edilmiş bir negatif hatıra profili geliştirebildiklerini göstermektedir. Bu kişilerde, çoğu olaylar veya fikirler mutlu fikirleri tetikler ve etkiler. Bu nedenle, baskın olarak pozitif hafızaya sahip olan bir kişi, daha fazla olaya olumlu bir şekilde tepki göstermeye yatkın olacaktır (Diener, 2009).

Bununla ilgili bir teori türü, klasik olarak koşullandırılmış bir etkilenme açıklamasına dayanmaktadır. Araştırmalar, etkili koşullandırmanın yok olmaya karşı son derece dirençli olabileceğini göstermiştir. Bu nedenle, mutlu kişiler, çok sayıda günlük uyaranla ilişkili olarak çok olumlu duygusal deneyimlere sahip kişiler olabilir (Diener, 2009).

6. Yargı Kuramları

Bazı teoriler, mutluluğun, bazı standart ve güncel koşullar arasındaki bir karşılaştırmadan kaynaklandığını ileri sürer. Eğer asıl koşullar standardı aşarsa, mutluluk ortaya çıkacaktır. Memnuniyet durumunda, bu tür karşılaştırmalar bilinçli olabilir. Bununla birlikte, etkilenme durumunda, bir standart ile karşılaştırma bilinçsiz bir şekilde ortaya çıkabilir. Yargılama teorileri genellikle hangi olayların olumlu veya olumsuz olacağını öngörmese de, olayların üreteceği etkilerin büyüklüğünü tahmin etmede yardımcı olurlar (Diener, 2009)

Yargı teorilerini bölümlere ayırmanın bir yolu, kullanılan standartlardır. Her teoriye göre standartlar farklı şekillerde ortaya çıkabilse de, her durumda kullanıldıkları koşullar yargılama için bir temel oluşturur (Diener, 2009).

Sosyal karşılaştırma kuramında, standart olarak diğer insanları kullanır (Diener, 2009). Eğer kişi, bir başkasından daha iyiyse, o kişi tatminkar ya da mutlu olur (Michalosi, 1980 Akt. Diener, 2009).

2.1.2. Aile İlişkileri

Bu bölümde ailenin tanımı ve özellikleri, aile işlevleri ve işlevlerin sağlıklı-sağlıksız ayrımına yer verilmiştir.

2.1.2.1. Ailenin Tanımı ve Özellikleri

Toplumun küçük birimi olan ailenin, insan yaşamında önemli bir yeri vardır. Kişilerin beden ve ruh sağlığı için gerekli sevgi, şefkat, yakın ilgi ve bakım bulabilecekleri en doğal ortam ailedir. Bireyin yaşamından doyum sağlaması, işlevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uygun bir kişi olarak yetişmesi önce aile çevresinde sağlanır (Bulut, 1990).

Toplumun en küçük birimi olarak kabul edilen ailenin insan yaşamında vazgeçilmez bir önemi vardır. İnsanın ihtiyaçlarını karşılayabileceği doğal yer kendi ailesidir. Bireyin yaşamında doyum sağlaması, fonksiyonlarını etkili bir şekilde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uygun bir kişi olarak yetişmesi önce aile çevresinde sağlanır. Sistem perspektifine göre aile bir geçmişi paylaşan, duygusal bağı olan, bireysel aile üyelerinin ve ailenin bütününün ihtiyaçlarını karşılamak için stratejiler planlayan bireylerden oluşmuş kompleks bir yapı olarak tanımlanır (Nazlı, 2007).

Aile, insanın içinde büyüdüğü topluluktur. Baba, anne ve çocuğu kapsayan biyolojik topluluk olarak tanımlanabilir. İnsanın kendisi ve diğer insanlarla olan ilişkisini belirler. İnsanın kendi imgesini oluşturur ve insanlar arası ilişkilerinin sınırlarını ve olasılıklarını meydana koyar. Kişinin sosyalleştiği ilk kurum ve önemli duygusal bağların alanı olduğu için aile, toplumun alt sistemleri içinde özel bir yere sahiptir. Ama bu özel rolüne rağmen aile kendisini çevreleyen sosyokültürel ilişkileri ve yapıları unutmamalıdır (Peseschkian, 1999).

Aile bireyin toplumsallaşması üzerinde küçük yaştan itibaren belirleyici olur ve örnek yaşantılar kazanmasına yol açar. Aile sahip olduğu bilgi, değer, tutum, rol ve alışkanlıkları çocuklarına aktarır. Ailenin dünya görüşü, çocuğun kişiliğinin, düşünce ve davranış biçimlerinin oluşmasında etkili olmaktadır (Yazgan İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2004).

Türk toplumunda aile, evlilik bağıyla bağlayan, akrabalık ve sosyal bağlarla birbirine bağlanan, çeşitli rollere sahip, birbirini etkileyen, çoğunlukla aynı evde yaşayan fertlerden oluşan, üyelerinin cinsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan, yaşanılan topluma uyumu sağlayan, toplumun temel bir birimi olarak tanımlanmaktadır (Özgüven, 2001).

Bir aile kendini çeşitli iç ilişkilerle de tanımlar (McWhirter, McWhirter, McWhirter ve McWhirter, 1993):

1. *Güç, yakınlık ve sınırlar* - aile hayatı karmaşık ve çeşitliyken, bu üç temel konu sürekli olarak kendini gösterir ve ailelerin kurallar ve prosedürlerin oluşturulmasını sağlayan bir dizi inanç geliştirmesini gerektirir (Minuchin 1974 Akt. McWhirter ve diğerleri, 1993). Güç meselesi, sorumluluklar, karar verme, görevler, yükümlülükler ve taahhütler hakkındaki inançların geliştirilmesini gerektirir. Sınırlar meselesi, kişisel alan ve mahremiyet hakkındaki inançları içerir – kişisel sınırlara karşılık olarak paylaşılan aile içindeki ortak faaliyetler gibi. Yakınlık meselesi, sevgi, sempati, destek, cinsel yakınlık ve benzeri gibi karmaşık bir psikolojik duygusal görevler dizisi ve karşılanması gereken ihtiyaçları kapsar.
2. *Kurallar ve görevler* - işlev görebilmesi için, bir aile ya da başka bir sosyal gruplaşmanın temel "zemin kuralları" oluşturması ve bazı fiziksel ve maddi ihtiyaçların karşılanması için bir organizasyon geliştirmesi gerekir.

3. *Cinsiyet* - aile yaşamının boyutlarının merkezinde bulunan bir ana mesele, cinsiyet rolleri ve beklentileridir. Cinsiyete özel rollerin gelişimi, işbölümü, kimlik, etkinlik şekilleri ve benzeri, cinsiyet meselesinin nasıl ele alındığı konusundan etkilenecektir.

Ailenin yaptığı seçimler, çözüm önerileri, birey olarak sahip oldukları inançlar, bir aile olarak ve daha geniş bir toplumla ortak olarak şekillenir. Tekrarlanan görev kombinasyonları, çözüm önerileri, sonuçlar ve inançlar aile sistemini oluşturur.

2.1.2.2. Aile Sistemi

Aile üyelerinden herhangi birisinin davranışlarındaki bir değişiklik ailedeki diğer kişilerin davranışlarına da etki eder. Bu nedenle aile sibernetik bir sistemdir. Ancak, bir aile mekanik bir şekilde işleyen diğer sibernetik sistemlerden çok daha karmaşık bir sistemdir. Bir aile sistemini diğer sistemlerden ayıran bir başka özellik de, ailede birbirlerini karşılıklı olarak yönetmeye çalışan alt sistemlerin bulunmasıdır. Örneğin, ana, baba ve çocuklar arasındaki hizipleşmeler, yakın akraba ve dostlar hemen hemen her ailede bulunan alt sistemlerdir (Haley, 1988).

Bir sistem, denge veya denge durumunu korumak için dinamik olarak etkileşime giren bir dizi bağlantılı bileşendir. Her bir element, bir reaksiyona sahip olduğu diğer elemanların işleyiş durumuyla bağlantılıdır. Bir aile doğal bir sistemdir. Bir aile, çeşitli etkileşimli işlevler etrafında organize edilen bağlı bileşenlerden (aile üyeleri) oluşan bir bütündür. Örneğin, sevgi, çocuk yetiştirme ve işbölümü, bir aile sisteminin yerine getirdiği işlevlerdir. Özünde, aile, her bir üyesinin birbirini etkilediği, üyeler arasında birbirine bağlı kuvvetler içeren bir sosyal sistemdir. Aile, üyelerin birlikte yaşaması sonucu olarak sistematik bir davranış modeli geliştirir. Ailenin iletişim ve davranış kalıpları, sistemi dengede tutmak için hizmet eder. Her aile üyesi bu dengeye veya evcil uyuşmaya katkıda bulunur (McWhirter ve diğerleri., 1993).

Aile yaşam döngüsü kavramı, genellikle ailenin zaman içinde gelişimini betimlemek için kullanılır, bireyin yaşam sürecinin bütün boyutlarını içerir. Ancak burada aile bir bütün olarak vurgulanır (Gladding, 1998 Akt. Nazlı, 2007). Çocukların doğumu ve evden ayrılmaları, aile içi ölümler gibi hayatının sunduğu bazı önemli değişimlerin veya geçişlerin bazılarını göstermektedir. Ailelerin bu görevlerle başa çıkmak için sürekli olarak adapte olmaları ve ayarlamaları gerektiği, özellikle de bu

kritik geçiş noktalarında yapılması gerektiği savunulmaktadır (McWhirter ve diğerleri., 1993).

Aile yaşam döngüsünün ilk versiyonu Ebevyn Duvall (1988) tarafından geliştirilmiştir. Başlangıçta aile yaşam döngüsünün dört evresi vardı: Evli çiftler, küçük çocuklu aileler, ergenlik döneminde çocuğu olan aileler ve yetişkin çocuklu aileler. Daha sonra Duvall modelini geliştirerek sekiz evreye çıkartmıştır. Bu sekiz evre evlilik ile başlar, eşlerin ölümü ile sona erer (Glick, 1989 Akt. Nazlı, 2007).

Homeostaz, belirli bir ailenin devam eden davranışları, alışkanlıkları, beklentileri ve iletişim kalıpları ile temsil edilir. Aile kavramını homeostatik bir sistem olarak göstermek için, kocanın/babanın alkolik olduğu bir aileyi düşünün. O bir günah keçisi olarak hizmet eder ve ailenin sorunlarının çoğunu üzerine alarak sistemi korur. Eşzamanlı olarak, O da suçu eşine yansıtır, ve eş suçu içselleştirerek ve kendini ve çocukları düzeltmeye çalışarak kocanın içmeyi sürdürmesine olanak tanır ama onun içkisi ile etkili bir şekilde yüzleşmez. Bir çocuk ebeveynlerinin dikkatlerini okula veya davranışsal sorunlara yönlendirerek, kavga etmelerini önlemeye çalışabilir. Başka bir çocuk aile palyaçosu rolü alarak gerginliği ortadan kaldırmayı deneyebilir. Bu roller genellikle aileyi bu işlevsiz dengede tutmak için bilinçli bir tutum değildir. Homeostatik denge, aile üyeleri tarafından çoğunlukla bilinçsiz bir düzeyde sabit tutulur, bazen bariz bir şekilde ve bazen de son derece ince bir şekildedir (McWhirter ve diğerleri., 1993).

İşleyen bir sistem, şunları gerektirir (Satır, 2001):

Bir amaç ya da hedef. Sistem neden kurulmuştur? Ailelerde bu amaç yeni insanları ortaya çıkarmak ve var olanları daha da geliştirmektir.

Temel parçalar. Ailelerde bunun anlamı yetişkinler ve çocuklar, erkekler ve kadınlardır.

Parçaların işleyiş düzeni. Ailelerde, bunun karşılığı aile bireylerinin özgüvenleri, kuralları ve iletişimidir.

Parçaların işleyebilmesi için sistemin enerjisini sağlayacak güç. Ailelerde bu güç yiyecekten, barınaktan, havadan, sudan, etkinliklerden, duygular hakkındaki inançlardan, aile bireylerinin kişisel, zihinsel, fiziksel, sosyal ve ruhsal yaşamlarından, birbirleriyle paylaşımlarından kaynaklanır.

Dışarıyla paylaşımlar. Ailelerde, bunun anlamı değişen, yeni ve farklı konulara eğilmektir.

2.1.2.3. Aile İşlevleri ve İşlevlerin Sağlıklı-Sağlıksız Ayrımı

Mcmaster Modeli bir sistem teorisine dayanmaktadır. Modelin odaklandığı sistem teorisinin önemli varsayımları şöyledir (Miller, Ryan, Keitner, Bishop ve Epstein, 2000):

1. Ailenin bütün parçaları birbiriyle ilişkilidir.
2. Ailenin bir kısmı, aile sisteminin geri kalanı olmadan anlaşılamaz.
3. Ailenin bireyleri veya grupları anlaşılmadan, ailenin tam olarak işleyişi anlaşılamamaktadır.
4. Bir ailenin yapısı ve organizasyonu, aile üyelerinin davranışlarını güçlü bir şekilde etkileyen ve belirleyen önemli faktördür.
5. Aile siteminin işlem kalıpları aile üyelerinin davranışlarını kuvvetle şekillendirir.

Miller, Ryan, Keitner, Bishop ve Epstein (2000), Mcmaster Modeli'ne göre aile işlevinin boyutları şöyle değerlendirilmektedir:

1. *Problem çözme:* Problem çözme boyutu, bir ailenin problemleri etkili aile işleyişini koruyan bir seviyede çözme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bir aile sorunu, ailenin bir çözüm bulmakta zorlandığı ve ailenin bütünlüğünü ve işlevsel kapasitesini tehdit eden bir sorun olarak görülmektedir. Bazı ailelerin devam ettiği, bütünlüklerini ve işleyişini tehdit etmeyen çözülmemiş zorluklar olduğu için, 'sorunların' hepsi dikkate alınmaz.

Problemler enstrümental ve duygusal olmak üzere ikiye ayrılır. Enstrümental problemler, günlük hayatın para yönetimi, yaşayacağınız bir yere karar verme gibi mekanik problemlerdir. Duygusal sorunlar, duygu ve duygusal deneyimle ilgili olanlardır.

2. *İletişim:* İletişimi, bir aile içinde bilginin nasıl el değiştirdiği olarak tanımlarız. Odaklanma, sözel bilgi değişimi ile ilgilidir. İletişim de ayrıca enstümental ve duygusal alanlara ayrılır. Problem çözmede olduğu gibi, iki

alan arasında çakışma olmasına rağmen, bazı aileler duyuşsal iletişimde belirgin zorluklar sergilemektedir.

Ayrıca, iletişimin diğer iki bağımsız yönü de değerlendirilmektedir: İletişim açık mı yoksa maskeli mi? Direkt ya da dolaylı mı? Önceki ayrım, bilginin içeriğinin değiştiği netliğe odaklanır. Mesaj açık mı, yoksa kamufle mi, bulanık mı, belirsiz ve maskeli mi? Son ayrım, mesajın amaçlanan kişiye açık bir şekilde yönlendirilip yönlendirilmediğini değerlendirir.

3. *Roller:* Aile rollerini, bireylerin aile işlevlerini yerine getirdikleri tekrarlayan davranış kalıpları olarak tanımlarız. Bunlar, yemek pişirmek veya çöpü çıkarmak gibi rutin aile görevleridir.
4. *Duygusal tepkiler:* Duygusal tepkiler, ailenin bir dizi uyarana uygun nitelik ve duygu miktarıyla cevap verebilme yeteneği olarak tanımlanır. Kalite açısından iki soru önemlidir. Öncelikle, aile üyeleri insan duygusal yaşamında deneyimlenen duyguların tam spektrumuna cevap veriyor mu? İkincisi, duygusal deneyim, uyaran ve durumsal bağlamla uyumlu mu? Miktar yönü, yanıtın derecesine odaklanır ve bir cevap boyunca, yanıt vermeme veya yanıtsızlıktan, makul ya da beklenen yanıt verilebilirliğe ve aşırı yanıt verme yeteneğine kadar uzanır. Etkili bir duygusal aile yaşamı için, yanıt kalitesine ve miktarına uygun olan tüm duygusal deneyimlerin potansiyeli önemlidir.
5. *Duygusal katılım:* Duygusal katılımın boyutu, bir bütün olarak ailenin bireysel aile üyelerinin faaliyetlerini ve çıkarlarını hangi derecede dikkate aldığı ve değer verdiğidir. Odak noktası, aile bireylerinin ne kadar ve ne şekilde bir ilgi gösterdiklerini ve birbirlerine nasıl katkıda bulunduklarını anlatıyor. Bununla birlikte, duygusal katılım sadece ailenin birlikte yaptıklarını değil, aile üyeleri arasındaki katkı derecesini ifade eder.
6. *Davranış kontrolü:* Davranış kontrolü boyutu, bir ailenin üç tür durumu ele almak için benimsediği davranışlar olarak tanımlanır. İlk olarak, ailenin üyelerinin davranışlarını izlemesi ve kontrol etmesi gereken fiziksel olarak tehlikeli durumlar vardır. İkincisi, yeme, içme, uyku, eleme, cinsiyet ve saldırganlık gibi psikobiyolojik ihtiyaçların ya da dürtülerin ifade edilmesini

içeren durumlar vardır. Son olarak, hem aile üyeleri arasında hem de aile dışında kişilerarası sosyalleşme davranışlarını içeren güçlükler vardır.

Her aile bireyinin davranışlarını, her bir durum için dikkate almak önemlidir. Ailenin kural ve standartlarının uygunluğunu değerlendirirken, ilgili kişilerin yaşı ve statüsü göz önünde bulundurulmalıdır. Aileler, kabul edilebilir davranış standartlarını ve bu standartlara göre izin verebilecekleri enlem derecelerini geliştirirler. Bu standartların niteliği ve kabul edilebilir davranış için enlemin miktarı, ailede davranış kontrol derecesini belirler.

Ek olarak, fonksiyonlar iki ayrı alana ayrılır: gerekli aile işlevleri ve diğer aile işlevleri. Gerekli aile işlevleri, ailenin iyi işlev görmesi açısından sürekli olarak ilgilenmesi gerekenleri içerir. Bu işlevler, enstrümantal, duygusal veya ikisinin kombinasyonu olabilir. Diğer aile işlevleri, etkili aile işleyişi için gerekli olmayan ancak her ailenin hayatında bir dereceye kadar ortaya çıkan işlevlerdir. Tüm bu grup fonksiyonun gözden geçirilmesi önemlidir.

Beavers'e göre sağlıksız ailelerde, üyeler karşılıklı iletişime kapalıdırlar. Dolaylı ilişki içindedirler. Kesin ve açık değillerdir. Genellikle üyelerde egoizm hakimdir. Bu da önce yalnızlık, sonra da buna bağlı olarak ümitsizlik yaratır. Kişiler karşısındakilere onların beklediği şekilde davranır. Böylece birbirlerinin gerçek özelliğini bilemezler. Üyeler duygusal sorunlarını birbirlerinden saklamak için büyük güç sarf ederler. Sahte davranışlar oluşur. Kişi gerçek ihtiyaçlarını zayıf veya güçlü görünerek saklama yoluna gider. Bu tür ailelerde duygusal gelişim risk altındadır. Psikolojik reaksiyonların görülme olasılığı fazladır (Bulut, 1990).

İşlevlerini sağlıklı bir bütünlük ve beraberlik içinde yerine getiremeyen aileler, sağlıksız ailelerdir. Ailenin sağlıklı bir beraberlik içinde yaşamını sürdürmesi, doğaldır ki, tek tek üyelerin ve bir bütün olarak grubun işlevlerini iyi bir biçimde yerine getirmesi ile mümkündür. Tek bir işlevin anlaşılması ailenin tümü hakkında bilgi veremez ve hiçbir işlev de sistemin bütününden ayrıştırılamaz. Yani ailede tüm işlevler birbirine bağlıdır. Örneğin aile içi iletişim açık veya dolaysız değilse, diğer işlevlerin de beklenen düzeyde yerine getirilmesi olanaksızdır, o halde herhangi bir işlevde meydana gelebilecek bozulma, diğerlerini de etkileyecektir. Sonuç olarak, aile içi ilişkiler yapısı, aile işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirip getirememesinde önemli bir belirleyici olarak görülmektedir. Bu ilişkiler aile içi rollerden, norm ve değerlere bağlı olarak davranışların kontrol edilme biçiminden ortaya çıkmaktadır. Aile üyelerinin birbiri ile

içtenlikli bir şekilde ilgilenmesi, birbirlerinin davranışlarına uygun duygusal tepkiler verebilmesi, çıkan sorunları aile içinde çözümleyebilmesi ve bütün bunları içine alabilecek şekilde karşılıklı yapıcı bir iletişime sahip olması gerekir (Bulut, 1990).

"Sağlıklı" aile üyeleri birbirlerine gönderecekleri mesajları nasıl kodlayacaklarını bilirler. Birbirleriyle açık, tamamlayıcı, uygun iletişim kurarlar. Mesajlarının içeriğini düşünür ve açık olmaya çaba gösterirler. Aynı zamanda, diğer aile üyelerinin duygu ve düşüncelerini öğrenmek için ilgi gösterirler. Onları dinlerler, sembollerle onu anlamlandırır ve durumu onaylarlar. Aile üyeleri birbirlerine karşı dürüst, içten, güvenilir ve sevgi ile yaklaşırlar. Aynı zamanda aile üyeleri kendi biricikliklerini (yegane) korurlar. Başkalarının özerkliğini bozmadan etkileşim kurarlar. Bu etkileşime "ifade edici" de denilir. Çünkü etkileşim, içten, duygusal ve bireylerin gelişimi için toleranslıdır. Her aile üyesi başkalarının mutluluğu için sorumluluk alır. Birlikte çok zaman geçirirler (Nazlı, 2007).

Sağlıklı ailelerde roller açık, belirgin ve birbirini tamamlar. Bireylerin farklı rolleri vardır ve herkes hak ve özgürlüğünü bilir. Roller açıkça belirlenmiştir ve esnektir. Bu nedenle eğer ailede bir üye geçici olarak rolünü yerine getiremezse, diğer üyeler onun rolünü üstlenirler. Bu tür rol değişimleri sorunsuzca yapılır ve diğer aile üyeleri tarafından anlaşılır ve kabul edilir. Bu nedenle, bir üyenin yeni rolünü almasında ve devam etmesinde uyum sorunları görülmez. Yetişkinler kendi özelliklerini korurlar. Şefkatli, sempatik, sıcak ve sorumluluk sahibidirler. Kendi bedenlerini beğenirler, şimdiki zamanda ve genel duygularını yaşarlar. Yaratıcı, üretken, gerçekçidirler ve başarılarından dolayı kendilerinden hoşnutturlar. Özerk ve olgun birey, kendisi ve başkaları hakkında gerçekçidir. Hayatlarındaki her şeyin sorumluluğunu üstlenirler. Bu nedenle, kendi problemlerini diğer aile üyelerine sıkıntı vermeden çözebilirler. Psikolojik olarak sağlıklı aile üyeleri özerk bir benlik geliştirirler ve ego sınırlarını geliştirme kapasitesine sahiptirler (Nazlı, 2007).

Aile yaşam döngüsünün bir parçası olan sıradan sonucu belli değişimleri müzakere etmek bile son derece stresli olabilir ve bir aile içinde çatışma yaratabilir. Bazen makul sağlıklı bir aile, son çocuğun okula başlaması gibi zor bir geçişten geçtiğinde aile sıkıntısı belirtileri ortaya çıkar. Diğer durumlarda, aile semptomolojisi strese yanıt olarak devam eden disfonksiyonu yansıtır ve ortaya çıkar. Örneğin, bir babanın alkolik eğilimleri, genişletilmiş aile her bir araya geldiğinde, anne-baba yüzleşince, çocuklar kavga ederse veya trafik kötü olduğunda ortaya çıkabilir. Çeşitli aile bireylerinin, babanın içtikleriyle başa çıkma (ve genellikle sürdürme) için

kullandıkları davranış kalıpları, kendi içlerinde aile işlev bozukluğunun belirtilerini temsil edebilir. Çoğunlukla, okul davranışları yıkıcı ve irrasyonel görünen gençler, aslında aileleri içinde geliştirdikleri rolleri de olsa, disfonksiyonel bir şekilde de olsa, rol yapmaktadırlar. Ne yazık ki, bazı aileler aile yaşam döngüsü geçişlerini ve diğer gerginlikleri kolayca uyuşmaz. Sıklıkla, bu aileler çocuklarının refahını riske atar. Bu aileler işlevsizdir (McWhirter ve diğerleri, 1993).

2.1.3. Kardeş İlişkileri

Kardeşler, çocuğun sosyal dünyasının ayrılmaz bir parçasıdır. Birbirleri ile olan etkileşimlerinde kardeşler, sağlıklı sosyal gelişmenin esası olan sosyal ve bilişsel beceriler edinebilirler. Erkek kardeşler ya da kız kardeşler arkadaşlık, yardım ya da duygusal desteğin kaynağı olabilirler. Büyük kardeşler bakıcılar, öğretmenler ya da modeller gibi görevler yapabilirler (hizmet verebilirler); hatta bazı örneklerde olmayan ya da uzakta olan ebeveynlerin yerini telafi edebilirler, karşılayabilirler (Furman ve Buhrmaster, 1985). Kardeş ilişkisi, kişinin bir hayat eşi ile karşılaşmasından çok daha önce başlayıp, bir ebeveynini kaybetmesinden çok daha ileri zamanlara kadar sürecek şekilde uzundur (Volling ve Blandon, 2003).

Kardeşlerin birbirlerinin gelişimleri üzerinde önemli etkileri olabilir ve bu etkinin spesifik doğası önemli ölçüde olabilir. Nedenlerden biri niteliklerdeki çeşitlilik ya da kardeş ilişkilerinin özellikleridir. Kardeş ilişkileri eşitlikçi ya da güç ve durum (konum) açısından oransız olabilir. Duygusal ruh hali her zaman değişebilir; ilişkiler yakın ya da uzak, uyumlu ya da çatışan, işbirlikçi ya da rekabetçi olabilir. Kardeşlerin sahip olduklarının birbirlerine etkilerini anlamak amacıyla kardeş ilişkilerinin nitelikleri önemlidir (Furman ve Buhrmaster, 1985).

Kardeş ilişkilerinin bir insanın hayatındaki en uzun süreli ilişkilerden olması itibariyle çocukların kardeş ilişkilerinin kalitesinde erken dönemde gerçekleşen gelişmeler çocuğun kendi gelişimi için önemlidir (Lamp ve Sutton-Smith, 2014). Sıcak, besleyici ve yakın kardeş ilişkileri çocukların sosyal, kişisel ilişkilerdeki özgüven ve sorunlara yapısal sonuçlar bulabilme ile ilgili gelişmelerinde önemli bir rol oynar (Dunn ve Munn, 1985; Howe, 1991). Çoğunlukla insanların büyüdüğü ailesinde en az bir kız ya da erkek kardeşi vardır. Çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik çağlarında kardeş ilişkileri genellikle çatışma ve rekabet dolu olabilir, bunun yanı sıra büyük yakınlık ve içten duygularla doludur. (Buhrmester ve Furman, 1990; Volling, 2003).

Ergenlerin günlük hayatında, kardeşler önemli rol oynar. Aslında kardeş ilişkileri çoğu kez bireylerden birinin uzun ömürlü ilişkileridir (Derkman, Scholte, Van der Veld ve Engels, 2010). Kardeş ilişkileri ergenlerin duygusal ve davranışsal düzenlemesini tahmin ederken önemli olabilir (Noller, 2005). Etkili bir rol model olma ve yardım kaynağı, duygusal destek ve arkadaşlık gibi kardeşlerin birbirlerinin gelişiminde büyük ve eşsiz etkileri olabilir (Furman ve Buhrmaster, 1985).

Çoğunlukla insanların büyüdüğü ailesinde en az bir kız ya da erkek kardeşi vardır. Çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik çağlarında kardeş ilişkileri genellikle çatışma ve rekabet dolu olabilir, bunun yanı sıra büyük yakınlık ve içten duygularla doludur. (Buhrmester ve Furman, 1990; Volling, 2003).

Kardeş ilişkilerinin bir insanın hayatındaki en uzun süreli ilişkilerden olması itibariyle çocukların kardeş ilişkilerinin kalitesinde erken dönemde gerçekleşen gelişmeler çocuğun kendi gelişimi için önemlidir (Lamp ve Sutton-Simith, 2014). Sıcak, besleyici ve yakın kardeş ilişkileri çocukların sosyal, kişisel ilişkilerdeki özgüven ve sorunlara yapısal sonuçlar bulabilme ile ilgili gelişmelerinde önemli bir rol oynar (Dunn ve Munn, 1985; Howe, 1991).

Kardeş ilişkisi kalitesi çocukların sosyal gelişim ve psikolojik sağlıklarının birkaç göstergesi ile ilgilidir. İki çocuk arasındaki kardeş ilişkisinin ilgili, sıcak, destekçi ve duygusal mı yoksa asabi, çatışmacı ve tehlikeli olup olmadığı önemli etkiler yaratır. En belirgin olarak da, kardeş ilişkisi kalitesi ve çocuğun sosyal yeterliliği veya yaşıtları ile dostça ilişkiler kurabilmesi arasındaki bağlantıları olduğu görülür. Çocuk, kardeşi ve akranları ile hoş ve pozitif tutum geçirmesine rağmen, kardeş ilişkileri akranlar arası saldırganlık ve dışlanmaların gelişmesine de destek olabilir. Kardeş çatışmaları hafif ölçüde ise ve sıcak bir kardeş ilişkisi ortamında gerçekleşirse, çocuklarda gelişimsel davranış problemleri olsa bile, çocuklar için net bir avantaj vardır. Kardeşler arası sıcaklık olmayan durumlardaki kardeş çatışmaları, çocuğun akranları ile sürekli zorluk yaşaması riski gibi çok daha değişik sonuçlar yaratabilir (Volling ve Blandon, 2003).

Kardeş ilişkisi kalitesi, erken ve orta çocukluk ve ergen dönemlerindeki çocukların duygusal ve sosyal gelişiminde hem zararlı hem de yararlı etkiler yaratabilir. Çocukların kardeş ilişkisindeki duygusal yakınlık ve sıcaklık sosyalist davranış ve sosyal anlamalarını destekler, şiddet ve düşmanlık ise çocukların ileri yaşlarda akranları ile aynı davranışlarda bulunmalarını ve ilerde davranış problemlerini destekler. Sıcak

kardeş ilişkileri sadece bununla kalmaz, ilerde yüksek riskli çocuklar için hayattaki olumsuz durumlara karşı bir koruyucu etken oluşturur (Volling ve Blandon, 2003).

Büyük kardeşlerinden orta yaş çocuklara, küçüklere nazaran da daha az baskınlık ve şefkat gösterdiği görülür. Orta yaşlar küçüklere kıyasla, küçük kardeşlerinden daha az dostluk, yakınlık, şefkat gösterir. Hissedilen küçük kardeşle çatışmalar da tüm yaş gruplarında yüksektir, ancak büyük kardeşle çatışmalar daha azdır. Bu bize gösterir ki, kardeşler arası kişisel ilişkiler yaş ilerledikçe daha çok eşitlikçi ve daha az asimetriktir. Yaş ilerledikçe daha az şiddet içerir ve çocuğun aile içindeki yeri bir yere kadar belirlenmiştir. Kardeş ilişkilerinin gelişim seyri hakkında üç genelleme ortaya çıkar. İlk, yaş ilerledikçe kardeşlerin güç ve hiyerarşi statüleri bakımından önemli dönüşümler meydana gelir, ilişkiler daha eşitlikçi ve daha az asimetrik olur. Küçük kardeşlere doğru yönlendirilmiş olduğu algılanan şefkat ve üstünlük kayda değer ölçüde düşmüştür. Bu büyük ihtimalle yaşla alakalı gelişimsel değişimlerle alakalıdır. Yeni verilere göre 12 yaşı gibi neredeyse tüm değişimler tamamlanır, bu yaşta çocuklar kendi kendine bakabilir ve sürekli gözlenmeye ihtiyaç olmaz. Daha sonra doğan kardeşler büyüdükçe, daha kendinden emin ve bağımsız olup daha az şefkat ve yön gösterilmeye ihtiyaç duyar. Aynı zamanda, büyük ve küçük kardeşlerin yaşı ilerledikçe gelişimsel durumu göreceli bir şekilde kaybolur. Örneğin 3 yaşındaki çocuk yeni doğan kardeşine nazaran bedensel sosyal beceri açısından daha büyük özgüvene sahiptir, ancak bu kardeşler 18 ve 21 olduğunda, bu şekilde, tamamen eşit olacaklardır. Kısacası kardeşler yaşlandıkça statüleri eşit, kişisel ilişkileri de simetrik olacaktır (Buhrmester ve Furman, 1990).

Çocukların kardeşleri ile olan deneyimleri çoğunlukla kardeşlerin yaş olarak büyük veya küçük olmaları ile alakalıdır. Büyük kardeşlere otorite ve sorumluluk miras kalır, ki bunları ebeveyn veya arkadaşları ile yaşamamışlardır. Yaşları ilerledikçe güç ve statü ile yüzleşirler, küçük kardeşler ise daha eşit başlangıçlar yaşar. İkincisi, çocuklar büyüdükçe, kardeşleri ile arasındaki ilişki seyrekleşir. Bu konudaki tüm araştırma ve ölçümleri göstermiştir kardeşler arası ilişkiler yaş ilerledikçe bir derecede olsa düşüş gösterir, buna güç, sıcaklık/yakınlık, ilişkileri ve hatta karşılaşmalar da dahildir. Bu eğilim bir parçada olsa yaş ilerledikçe kardeşler arası daha az bir iletişim olmasından olabilir. Aralarındaki iletişim minimuma düştüğünde, bu kesinlikle hem pozitif hem de negatif iletişimi azaltır (Buhrmester ve Furman, 1990).

Çatışma durumunda küçük ve büyük kardeşin bakış açılarında farklar vardır. Küçüklere göre yaş ilerledikçe çatışmalar seri bir biçimde azalır, büyüklere göre ise

azalmada bir paralellik yoktur. Büyük kardeş ile daha az çatışmalara ek olarak, küçük büyüğüne karşı daha büyük bir hayranlık ve yakınlık hisseder, ancak bu duygular karşılıklı değildir. Küçük, büyük ile ilişkisine değer verir ve hayrandır, ancak büyük küçüğünü sadece bir sıkıntı unsuru olarak görür. Bu duygusal asimetri büyüğün ayrılma ve tekleşme çabası ve aileden uzaklaşmasından dolayıdır, küçük ise büyümek, büyük kardeş gibi olma çabalarındadır (Buhrmester ve Furman, 1990).

Kardeşler arası yakınlık daha kolay ilişki kurmaya teşvik ederken, uzaklık ise daha zorluklara neden olur. Yakın olmanın yansımaları şefkat, yakın iletişim ve sevgi iken; uzaklık tartışmalar, düşmanlık ve ezmelere sebep verir. Ek olarak, ikilinin cinsiyet durumuna göre sıcaklık/yakınlık etkilenir. Genelde aynı cinsten kardeşler birbirine daha yakın olur. Önemlidir ki, bu etkiler tekrar tekrar araştırılmasına rağmen, kardeş ilişkilerinin naçizane bir bölümünü yansıtır (Buhrmester ve Furman, 1990).

Kardeşler arasındaki yoğun rekabetin çocukluğun ilk yıllarında ortaya çıkabileceği, uzun süreli olabileceği ve on yıllar sonrasında bile artık yetişkinler haline gelmiş kardeşler arasındaki yakınlığı etkileyebileceği doğrudur (Ross ve Milgram, 1982). Ancak yaşamın sonraki dönemlerinde aileden geriye kalan son üyeler olabilirler ve ileri yetişkinlik döneminde kardeşler arasındaki yakın ilişkiler genelde yaşlı bireylere bir arkadaşlık ve destek kaynağı sağlarlar (Gold, 1987 Akt. Volling, 2003).

Çocuklar arasındaki rekabet hafif ve dostça bir rekabetten önemli ölçüde nefret ve kardeşe şiddet gösterme isteğine kadar çeşitlilik gösterebilir. Kardeşler arasındaki rekabet genelde anne-baba sevgisi, onaylanma ve tanınma gibi tercih edilen ödüller için ortaya çıkmaktadır (Volling, 2003).

Rekabet genelde bazı değerli boyutlarda (başarı, görünüş, performans) kardeşlerden birinin zayıflığı ve rakibi olan kardeşin güçlü olma durumu ve her ikisi arasında yapılan bir değerlendirme karşılaştırması ile ortaya çıkmaktadır. Uyumsuz performansı ve yetenekleri temel alan yoğun rekabet bireyin kendisi ile ilgili olumsuz değerlendirmelerde bulunmasına ve özgüveninin düşmesine sebep olabilir. Öte yandan diğer şekilde sıcakkanlı bir kardeşlik ilişkisindeki dostça bir rekabet öğrenme ve başarıya ulaşmayı teşvik eden bir zorlayıcı ve tahrik edici türde bir ortam oluşturarak becerileri geliştirebilir (Cicirelli, 1985 Akt. Volling, 2003).

Bir kişinin kardeşinin onun ikizi olmadığı durumlarda aynı ailedeki kız ve erkek kardeşler farklı yaşlarda olacaktır ve kardeşler arasındaki yaş farkı az ya da çok olabilir. Kardeşler arasındaki yaş farkları bir kardeşin, genellikle de en yaşlı kardeşin, kardeşler arasındaki ilişkide en güçlü ve statü sahibi kişi olduğu anlamına gelir (Volling, 2003).

2.1.3.1. Kardeş İlişkilerini Etkileyen Faktörler

1. Ebeveyn-Çocuk İlişkileri

Bir çocuğun toplum içinde iyi işleyen bir yetişkine nasıl dönüşebileceğini anlayabilmek psikoloji ve diğer bilimler için bir hedef olmuştur. Çocuğun sosyal davranışları kabul edilmiştir ki üç unsura bölünebilir: Aileler, ev dışı aktiviteler (kreş okul gibi), sosyal gruplar. Özellikle çocuğun duygusal ve sosyal ilerlemesi konusunda kaliteli bir ebeveyn çocuk ilişkisi olması gerektiği düşüncesi ortaktır. Ebeveyn-çocuk ilişkisinde özellikle çocuğun gelişimi sadece ebeveyn tarafından üstlenen bir rol olamaz. Ebeveyn davranışlarını çocuğun özelliklerine göre adapte etmelidir. Örneğin, ebeveyn-çocuk ilişkisi çocuğun ve ebeveynin cinsiyetine, çocuğun sağlıklı olup olmadığına, sinir derecesine göre değişkendir. Amaç ve beklentiler kültürel bakımdan değişkendir ve bu ebeveyn-çocuk ilişkisini etkiler (Cox ve Harter, 2003).

Düzgün davranışlar sergileyen bir çocuğun oluşması tamamen ebeveyn ile ilişkilerine bağlıdır, doğru davranış çocuğa aktarılır. Gün geçtikçe ebeveyn çocuğun özgürlüğünü kazanmasını kabullenir. Çocuğun özgürlüğünü kabullenemeyen ebeveyn durumunda çocuğun önemli kişisel gelişimi tehlikeye girer. Ebeveyn kabullenmelidir ki, çocuk çevresini keşfetmeye devam ederken de yakınlığa ve ödüllendirilmeye hakkı vardır (Sroufe, 1997).

Ergenlik çağında ebeveyn-çocuk ilişkisinde otoriteler değişkendir (Youniss, 1980; Youniss ve Smollar, 1985 Akt. Buhrmester ve Furman, 1990). Ebeveyn-çocuk ilişkisindeki güç dengeleri kardeşler arası güç dengelerine aktarılır. Ergenlik çağında dahi ebeveyn-çocuk arasındaki güvenin kardeşler arasındaki güvenden daha güçlü olması beklenir (Buhrmester ve Furman, 1990).

Çocukların her bir ebeveynle ilişkisi de kardeşlik ilişkisinin kalitesini yordamakta etkilidir. Bununla birlikte ebeveynlerin farklılık gösteren uygulamaları, yani bir çocuğa diğerinden farklı davranmalarının da daha sonra çatışmayı arttıracak ve kardeşler arasındaki olumlu etkileşimleri azaltacak rekabet ve kıskançlığı beraberinde getireceği düşünülmektedir (Volling, 2003).

Bir bağlanma kuramı perspektifinden, çocuğun ebeveyn ile ilişkisine güvenmesi kendi özgüvenini artırır. Güvenli bir bağ ilişkisi, kendine inancını güçlendirir. Diğer yandan kaos ortamındaki çocuk, pozitiften uzak bir gelişim gösterir. Ebeveynin duygusallıktan uzak davranışları yüzünden bir büyük gibi davranılmasını beklenen çocuk, kendine özel davranışlar sergiler. Bu durumda çocuk kendisine yardımcı olacak

bilgileri edinemez. Başkaları tarafından verilen önem, kişisel değer, güvenli bir dünya hissiyatı, özgüveni etkileyen faktörlerdir. Buda ebeveyn-çocuk bağı ilişkisinin geçmişi, hassasiyet ve doğru bakım ile ilgilidir (Cox ve Harter, 2003).

Ebeveyn-çocuk arasındaki ilgi ve alaka dolu bir ilişki çocuğun saygı gelişimi, yeterliliğini ve sosyal sorumluluklarını etkiler (Collins, Harris ve Susman, 1995). Tüm başarı ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiye bağlıdır. Ebeveynin sadece çocuğun nerede ve nasıl davrandığını bilmesi yeterli değildir, çocuk ebeveynine nerede, ne yaptığını ve ne problemlerle karşılaştığını bildirmelidir. Yani doğru izleme ve bakım, ilgi ve sıcak bir ilişki ile gerçekleşir (Cox ve Harter, 2003).

Ebeveyn otoritesinin devamlı kalabilmesi için, sadece ebeveyn çabaları yetersiz olup, ergen de bunu kabul etmelidir. Doğru otoriter davranışlar kurallar içinde geniş kültürel ve grupsal farklar bulunur. Ancak değişik grup ve kültürlerde bile sorunların çözümünde her zaman hassasiyet ve itina ile davranmak genel olarak yardımcıdır (Cox ve Harter, 2003). Çocuğun büyüme ile ilgili ihtiyaçları değiştikçe bazı davranışlar hem ebeveyn hem de çocukta değişmelidir. Bu değişikliklere çocuğun kendi davranışlarını düzenleme ve diğerleriyle etkileşimde daha fazla sorumluluk yönünde geçiş dâhildir (Collins ve diğ., 1995).

Ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiler çocuğun pozitif gelişimi için kritik bir yer alır. Özellikle çocukluk yıllarında ebeveynlerin çocuk gelişiminde hassasiyet göstermesi ve çocukla ebeveyn arasındaki ilişki ve diyalogların pozitif sonuçlar doğurması gerekir. Büyüyen çocuğun verdiği sinyalleri erkenden algılayan ebeveyn kendini daha iyi kontrol eden bir evlat yetiştirir. Çocuk odaklı hassas etkin bir gelişim sürecinde oluşan sağlam zemin çocukluk boyunca pozitif ilerleme sağlar, bazı aktiviteler ve davranışlar çocuğun karakteri ile birlikte değişken olmalıdır (Cox ve Harter, 2003).

2. Kardeşlerin Mizaç Farklılıkları

İki çocuğun sosyal, kişilik ve bilişsel özellikleri muhtemelen aynı zamanda ilişkilerinin doğasını da paylaşır. Örneğin, mizaç ve girişkenlik ilişkinin niteliklerini etkileyebilir (Furman ve Buhrmester, 1985).

Daha yüksek seviyede aktif ve duygusal yönden yoğun olduğu görülen çocukların daha pasif ve daha düşük seviyede duygusal olduğu görülen çocuklara göre daha karmaşık ve çatışmalı kardeşlik ilişkilerine sahip oldukları görülmüştür. Bununla birlikte, aktif olmayan bir kardeşin davranışı aktif olan kardeşin mizacı ile ilişkilidir. Bununla birlikte, kardeşlik etkileşimleri sırasında daha küçük yaştaki kardeşler,

kendilerinden büyük yaştaki daha pasif kardeşlere göre, yüksek ölçüde aktif olan daha büyük kardeşlere daha fazla karşı çıkma yöneltmektedirler (Stoneman ve Brody, 1993).

Kardeşler mizaç anlamında birbirlerine benzer (her ikisi de aktif) ya da birbirlerinden farklı (biri aktif diğeri pasif) olabilirler. Kardeşler arasında en düşük seviyede çatışma her iki çocuğun da düşük seviyede aktif olduğu çiftlerde görülürken en yüksek seviyede çatışma ise her ikisi de yüksek ölçüde aktif olan çiftlerde görülmüştür. Beklentilerin tersine olumlu mizaç özelliklerinin koruyucu işlevleri sadece yüksek ölçüde aktif küçük kardeş ve daha az aktif olan büyük kardeşten oluşan çiftlerde görülmüştür. Aslında daha büyük kardeşin yüksek ölçüde aktif olduğu bu kardeşlik çiftlerinde gerçek bir yüksek seviyede çatışma söz konusu değildir. Büyük kardeşlerin kardeşlik ilişkisinde daha baskın bir rol oynaması sebebiyle yüksek ölçüde aktif olan büyük kardeşler ilişkinin duygusal tonunu düzenleyebilir ve küçük kardeşin daha olumlu özelliklerini geçersiz kılabilir. Bu bulgular sadece gelişmekte olan kardeşlik ilişkisi için çocukların mizacının önemini değil aynı zamanda mizacın bir kardeşin diğerine koruma sağladığı ve diğerinin de riski yükselttiği farklı ilişki ortamlarını yaratmak için kardeşlik konumlarıyla nasıl bir etkileşimde bulunduğunu da vurgulamaktadır (Volling, 2003).

3. Evlilik İlişkileri ve Ebeveynlerin Özellikleri

Yetişkinlerin birbirleriyle uyum kalitesi de ebeveyn-çocuk ilişkisinde bir etkendir (Cox ve Harter, 2003). Ebeveynin görüş ve davranışları ailevi kurum, sosyal yardım, sosyal kademe, fakirlik ve kültür etkenlerine göre değişkendir (Bornstein, 2002).

Ebeveynlik aile içi ve dışı birçok etkenlerle yön değiştirebilir. Aile üyesinin karakteri ve uyumluluğu, büyüklerin aile içindeki ilişkileri, sosyal desteğin kalitesi, stres dereceleri tamamen ebeveynliği etkiler. Baba her ne kadar annenin katkılarını desteklemekle sorumlu olsa da babalık ve annelik arasında farktan daha çok benzerlikler vardır (Cox ve Harter, 2003).

4. Ailenin Özellikleri

Kardeş ilişkilerinin nitelikleri sadece ya da hatta öncelikle aile takımyıldızı (ailedeki dinamikler) değişkenleri tarafından belirlenir. Hatta aynı aile takımyıldızı var olduğunda, kardeş ilişkilerinde farklılıklar meydana gelebilir. Ayrıca, sadece kardeş

ilişkilerinin nitelikleri üzerindeki etkileri açısından, aile takımyıldızı etkilerini açıklamak yanlış olur. Yapısal ya da takımyıldızı değişkenleri ebeveyn-çocuk niteliklerini ya da evlilik ilişkilerini hem de kardeşlerin ilişkilerini etkileyebilir. Aile takım-yıldızı değişkenlerinin kardeş ilişkilerinin nitelikleri üzerindeki etkisini belirlemek için beş takım değişken bulunmaktadır: cinsiyet, kardeş cinsiyeti, göreli yaş (daha büyük/küçük), yaş farklılığı ve aile büyüklüğü. Ayrıca aile, kardeşlerin her biri için farklı bir çevre yaratacaktır. Bunun yanında, ailenin kurumsal yapısı, çatışmanın sık ifadesine izin vererek, kardeş ilişkilerinin kurtuluşunu garanti eder (Furman ve Buhrmester, 1985).

Kardeş ilişkisi aileden çok karmaşık bir biçimde etkilenir. Kardeşsel deneyimler bir bakımdan çocuğun aile içindeki statüsü ile ilgilidir. En önemlisi çocuğun küçük veya büyük kardeş olup olmadığıdır. Küçük kardeşin deneyimleri bakılmak ve yönlendirilmek, büyük kardeş ise bakmak ve yön vermektir. Hükmetmek ve bakmak ile alakalı etkilerin dereceleri iki kardeşin yaşlarına göre büyük fark gösterir. Her ne kadar yaş ilerledikçe etkiler azalsa da, açık ve nettir ki çocuklukta büyük veya küçük kardeş olmak tamamen değişik deneyimler getirir (Buhrmester ve Furman, 1990).

Çocukların aileler ile oluşturduğu destekleyici yakın ilişkiler gelişimlerini en iyi şekilde tamamlamalarında önemli bir rol oynar. Çocukların kardeşlerle olan çatışmaları da dahil olmak üzere aile üyeleri arasındaki çatışmayı yönlendiren yaşam boyu kullanacakları becerileri öğrendikleri yer ailedir (Volling, 2003).

2.1.3.2. Gelişim dönemlerine Göre Kardeş İlişkileri

1. Erken Çocukluk Dönemindeki Kardeşlik İlişkileri

Kardeşlik ilişkileri duygusal açıdan yoğundur ve kardeşler arasında hem olumlu hem de olumsuz alışverişler sık sık görülebilir. Birçok araştırma erken yaşlardaki kardeşler arası rekabetin ahlaki akıl yürütme, çatışma çözme becerileri ve çok genç çocuklarda sosyal anlayışı teşvik eden bir gelişimsel bağlam sunduğunu göstermektedir (Volling, 2003).

Genç çocukların kendilerinden daha yaşlı olan kardeşleriyle girecekleri etkileşimlerin gözlemlerinin yaşamı ikinci ve üçüncü yıllarında küçük çocukların sosyal anlayışının yapısına dair bir perspektif sağlar (Munn ve Dunn, 1986). Çocukluk döneminde sıcak ve destekleyen kardeş ilişkileri yaşamış ergenlerin, kardeşlerinden

daha az destek görenlere nazaran daha saygılı, daha özgüvenli ve akranları ile daha yeterli olduğu görülür (Caya ve Liem, 1998).

Çocuk kişiliğini belirlemesi açısından okul öncesi ve erken okul dönemi, ergenlik dönemine nazaran daha etkilidir. Bir kişisel gelişimi etkileyen bir ilişki bu ilişkinin amacı ve yoğunluğu ile alakalıdır. Ki erken çocukluk döneminde ilişkiler yoğundur, ergenliğe nazaran, yani kardeş ilişkilerinin kişiliğe yansıyan etkileri erken çocukluk döneminde kazanılır (Buhrmester ve Furman, 1990).

2. Orta Çocukluk Dönemindeki Kardeşlik İlişkileri

Orta çocukluk döneminde, ebeveynler ve çocuk birlikte daha az zaman geçirirler. Bilişsel değişiklikler çocuk tarafından büyük ölçüde problem çözme kapasitelerini genişletir ve önemli bilgileri kendi başlarına edinirler (Darling ve Steinberg, 1993).

Orta çocukluk döneminde kardeşlerin birbirleriyle anne, baba ve arkadaşlarıyla geçirdiklerinden daha uzun zaman geçirdikleri göz önünde bulundurulduğunda, (Mchale ve Crouter, 1996 Akt. Volling, 2003), kardeşlerin bir çocuğun gelişimsel sonuçları üzerinde önemli bir sosyalleşme etkisi olacağı kuvvetle muhtemeldir. Çocuklar orta çocukluk döneminde geçtikçe çocukların sosyal-bilişsel anlayışları ve sosyal partnerlerle ilişkilerinde önceki gelişimsel değişiklikler ortaya çıkar ve buda kısmen kardeşlik ilişkilerindeki güç dengesinin neden dengelenmeye başladığını açıklayabilir nitelikte bir durumdur. Bu zaman zarfı aynı zamanda ortaokul ve sınıf arkadaşlarıyla yeni kurulacak olan ilişkilerinde başladığı dönemdir. Bu değişiklikler ve kardeşler arasında halen açık bir şekilde belli olan yakın ilişki kardeşler arasında hem çatışma hem de işbirliği seviyesini arttıracaktır. Şiddet içermeyen veya sıcak ve destekleyici nitelikteki bir kardeşlik ilişkisi dahilinde gerçekleşen çatışmalar aslında bir çocuğun davranışsal ve duygusal düzenlemesinin gelişiminin yanı sıra, agresif çocuklar için bile, akranlarla olan sosyal rekabetteki yetkinliği de teşvik edebilir. Yok edici davranışlar ve şiddeti içeren kardeşler arasındaki uç seviyede çatışmalar orta çocukluk dönemindeki sosyal ve duygusal zorluklarla ilişkilidir (Volling, 2003).

3. Ergenlik Dönemindeki Kardeşlik İlişkileri

Kardeş ilişkisi kalitesi zamanla değişkendir. Çapraz araştırmalara göre, kardeş ilişkilerinin duygusal anlamdaki yoğunluğu orta çocuklukta ve ergenlikte azalma gösterir, ilkokul ve ortaokul dönemindeki çocuklarda sıcaklıklar azalmış ve çatışmalar

rapor edilmiştir. (Furman ve Buhrmester, 1985). Uzunlamasına araştırmalar ise, çoğalan çatışmalar ve azalan pozitif kardeş girişimleri orta çocukluk ve ergenlik döneminde gerçekleşmektedir (Brody, Stoneman ve McCoy, 1994). Her ne kadar yaş farkı çocukların gelişim evrelerinde, kardeş ilişkisi kalitesinin pozitif ve negatif boyutları ile alakalı olsa da, duygusal yakınlık ve destek tüm zamanlarda daimidir (Volling ve Blandon, 2003). Pozitif kardeş ilişkisi kalitesi bebeklikten okul öncesine kadar sabittir ve okul öncesi ve ergenlik boyunca da kardeş ilişkisinin pozitif sinyalleri (örneğin, ilgi, hayranlık-beğeni, samimiyet- yakınlık) negatiflere göre (örneğin, saldırganlık, düşmanlık) daha sabit olduğu kanıtlanmıştır (Dunn, Slomkowski ve Beardsall, 1994).

Ergenlik ve ara çocukluk dönemi boyunca kardeşler arasındaki ilişkilerin olumlu yönleri çocuklar olgunlaştıkça ve akranlarının dünyasına girdikçe normatif değişikliklere tabi olsa da bu gelişimsel dönemde kardeşler arasındaki ilişkilerin olumlu doğası ergenlerin yetkinlikleri üzerinde güçlü ve bazı durumlarda özgün bir etki yaptığı görülmektedir (Volling, 2003). Kardeşlik ilişkilerinin olumlu özelliklerinin (kardeşlerin birbirleriyle ne kadar iyi geçindiği gibi) önemli ölçüde özgüven, sosyal yeterlilik, oto kontrol ve bağımsızlık şeklinde yansıtıldığı üzere ergenlerin yetkinlikleri ile ilişkili olduğu belirlenmiştir (Amato, 1988).

Ergenlerde, daha büyük bir kardeşle kurulacak olumlu bir kardeşlik ilişkisinin anne ve babanın katkısından veya akranların kabulünden daha önemli bir duygusal destek sağlayacaktır (Seigner, 1998 Akt. Volling, 2003). Büyük kardeşler ve kardeşler arasındaki ilişkinin kalitesi aynı zamanda küçük kardeşlerin ergenlik öncesi dönemde empati geliştirmesinde de önemli rol oynamaktadır (Tucker, Updegraff, McHale ve Crouter, 1999).

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Öznel İyi Oluş ile İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında öncelikli olarak öznel iyi oluşa ilişkin yurt dışında ve yurt içinde yapılmış çalışmalara yer verilmiştir. İlgili çalışmalar tarih sırasına göre özetlenmiştir.

Degeode, Spruijt ve Maas (1999), bireysel ve aile kaynaklı faktörleri ve ergenlerin iyi oluşlarını inceledikleri araştırmalarında, ergenlerin ve ailelerinin hem mesleki hem de ilişkiler düzeyindeki olumlu ve olumsuz tecrübelerinin ergen iyi oluşuna olan etkilerini araştırmışlardır. Ulusal Flemenk panel çalışması tarafından

sağlanan verilere göre, bu çalışma bir gelişimsel süreçtir ve veriler 1990'lı yıllarda ergenlerin yaşamları süresince ortaya çıktıkça toplanmıştır. Ergen iyi oluşunun toplam değişkenlerinin çeyreği kadarı aile seviyesinde incelenmiştir. Bireysel, mesleki ve ilişkisel faktörlerin, uzun vadede ergen iyi oluşuna belirgin etkileri olduğunu ve özellikle kızlarda ailede yaşanan problemler konusunda gözlemlemişlerdir. Ailedeki mesleki faktörler ve ebeveynlerin kişisel karakteristiklerinin, ergen iyi oluşuna ilişkin önem taşımadığını bulmuşlardır.

Ben-Zur (2003), iki temel çalışmayı temele alarak, ergenlerde öznel iyi oluş, kişisel ve ailesel faktörler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İlk çalışmasında, 97 üniversite öğrencisi ve 185 ergen, öznel iyi oluş ölçümü için algılanan yeterlik, iyimserlik ve duygulanımı sorgulayan bir anket doldurmuşlardır. Korelasyon ve hiyerarşik regresyon analizleri yeterlik ve iyimserliğin olumsuz duygulanım ile negatif bir ilişkisi ve olumlu duygulanım ile de pozitif bir ilişkisi olduğunu saptamıştır. Demografik değişkenlerin pozitif duygulanım ve negatif duygulanım ile ilişkisi görülmemekle birlikte kadın ergenlerde negatif duygulanım puanlarını erkeklere göre daha yüksek olarak bulmuştur. İkinci çalışmada ise, 121 ergen ve aileleri öznel iyi oluş ölçümü için yeterlik ve iyimserlik ve ergenlerin aileleri ile ilişkilerini değerlendiren bir anket doldurmuşlardır. Ergenlerin öznel iyi oluş göstergesi olan yeterlik ve iyimserlik puanları olumlu olarak ölçülmüş ve çıkan sonuçların birinci çalışmadaki sonuçlara benzediğini bulmuştur. Ergenlerin ve ailelerinin öznel iyi oluş puanları arasında pozitif korelasyon gözlemiştir (özellikle babalar), ancak aileler ve ergen çocuklarının yeterlik ve iyimserlik arasında anlamlı bir ilişki gözlememiştir. Buna karşın ergenlerin yeterliği ve iyimser eğiliminin aileleriyle olan olumlu ilişkileri ile bağlantılı olduğunu saptamıştır. Çalışmasının sonuçları ergenlerin algıladıkları yeterlik ve iyimser eğilimlerinde aileleriyle olan olumlu ilişkilerinin öznel iyi oluşlarına katkısının önemini vurgulamaktadır.

Valois, Zullig, Huebner ve Drane (2004), lise öğrencisi ergenlerde yaşam doyumu ve intiharı araştırmışlardır. Çalışmalarında 13-18 yaş arası devlet lisesi öğrencilerinin yaşam doyumu algıları, zayıf zihin sağlığı, intihar düşünceleri ve davranışlarını Gençlerde Riskli Davranış Anketi'ni kullanarak incelenmişlerdir. Araştırmalarının sonuçlarına göre 30 günden uzun süren zihinsel/ bedensel sağlıksızlık, 12 aydan uzun süren intihara meyilli düşünceler, 12 aydan uzun süren intihar planlama ve intihara teşebbüs ve intihar girişimi sonrası 12 aydan uzun tedavi gerektiren

durumların düşük yaşam doyumu ile doğrudan ilişki içinde olduğunu saptamışlardır. Çalışmalarında yaş ve cinsiyet bakımından farklılıklar bulmuşlardır.

Joronen ve Astedt-Kurki (2005), ailesel etkenlerin ergen öznel iyi oluşuna etkisini incelemişlerdir. 245 ergen arasında 19 tanesi öznel iyi oluş araştırması için gönüllü olmuşlardır. Çalışmaları için 9 ortaokuldan yaşları 12 ve 16 arasında değişen 12 kız ve 7 erkek öğrenci seçmişlerdir. Seçilen öğrencilerden 9 tanesi her iki ebeveyni ile birlikte yaşamakta, 7 tanesi yalnız bir ebeveyni ile yaşamakta ve 3 tanesi de üvey ebeveynlerle yaşamaktadır. Ailelerin tamamı farklı sosyo-ekonomik altyapılara sahiptir. Araştırmalarının sonuçlarına göre, rahat bir evin, sevgi dolu bir ortamın, açık iletişimin, ailesel katılımın, harici ilişkilerin ve ailede kendine önem verildiği hissinin ergen öznel iyi oluşunu yükselttiğini saptamıştır. Ailede şiddet, bir aile bireyinin ölümü ve aşırı bağımlılık durumlarını, iyi oluşun bulunmadığı durumlar olarak belirtmiştir. Ergen bireyin kronik bir hastalığı olması veya aile bireylerinden birinde ciddi bir hastalık bulunması durumunun bireyin yüksek endişe göstermesine neden olduğunu belirtmiştir.

Gilman ve Huebner (2006), 485 ergenin katıldığı çalışmalarında çok yüksek düzeyde yaşam doyumu gösteren ergenlerin özelliklerini incelemişlerdir. Katılımcılar Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği'ni tamamlamış ve içsel, kişiler arası ve okul ile ilgili işlevleri ile ilgili kendi raporlarını vermişlerdir. Araştırmalarının sonuçlarına göre, üst gruptaki öğrenciler, orta gruptakilere göre sosyal stres, öğretmenlere karşı tutum ve davranışlar ve içsel işlev konularında tüm ölçeklerden üstün puanlar almışlardır. Üst gruptaki öğrencilerin hiçbiri klinik psikolojik belirtiler göstermezken, orta gruptaki öğrencilerin %7'si ve alt gruptaki öğrencilerin %42'sinde klinik psikolojiye konu belirtiler gözlemlemişlerdir.

Palen ve Coatsworth (2007), ergenlerde etkinlik temelli benlik tecrübeleri ve bunun problemli davranışlar ve psikolojik iyi oluşla ilişkisini araştırmışlardır. Çalışmalarının örneklemini bir kuzey-doğu eyaletinde yaşayan 3 farklı topluluğa mensup 107 lise öğrencisi ve bir ebeveyni veya velisinden oluşmuştur. Gençleri bir etkinlik temelli benlik tecrübesi, ölçümü anketi ve aynı zamanda psikolojik iyi oluş, madde kullanımı ve ihmalkârlık konusunda ölçümüne tabi tutmuşlardır. Çalışmalarında ebeveynler ise yine bir ölçüm aracı olan çocuk davranış listesini tamamlamışlardır. Araştırmalarında, üç benlik tecrübesi olan kişisel dışavurumculuk, amaca yönelik davranış ve akıcılık ergenler tarafından belirtilen ihmalkâr davranışlar ve iyi oluşun önemli göstergeleri olarak bulmuşlardır. . Amaca yönelik davranışın aynı zamanda

ergenler tarafından belirtilen ihmalkâr davranışlar ve iyi oluşu özgün biçimde ön gördüğünü saptamışlardır.

Bartels ve Boomsma (2009), öznel iyi oluşun etiyolojisini incelemişlerdir. Çalışmalarında öznel iyi oluşu, ergenlik çağındaki ikizler ve 13-28 yaş aralığındaki kardeşlerinden (2517 aileden seçilmiş N=5,024 denek) oluşan genetik bilgilendirmeli bir örneklem içinde dört farklı yöntem kullanarak değerlendirilmişlerdir. Elde edilen verilere öznel iyi oluş ölçümlerindeki bireysel farklılıkların etiyolojisini ve aralarındaki bağlantıyı incelemek amacıyla çok değişkenli genetik modelleme uygulamışlardır. Ortalama seviyelerde gelişimsel eğilimler, cinsiyet değişiklikleri ve varyans-kovaryans yapılarını incelemişlerdir. Araştırmalarında ortalama öznel iyi oluş düzeyleri, kadın ve erkeklerde eşit bulunmuştur ancak yaş durumunun ortalama öznel iyi oluş düzeylerine küçük bir olumsuz etki yaptığı izlenmiştir. Öznel iyi oluşta gözlenen bireysel farklılıkları, katkısı olan ve olmayan genetik etkiler ve ortak olmayan çevre gibi faktörlerle açıklamışlardır. Geniş anlamda kalıtsallığı %40-%50 tahmin edilmiştir. Kullanılan 4 farklı yöntemdeki(genel yaşam kalitesi, hayattan tatmin olma, mevcut hayat kalitesi, öznel mutluluk) kümelenmeyi altta yatan katkısı olan ve olmayan genetik faktörlerle açıklamaktadırlar. Bu gizli genetik faktörlerin fenotiplere olan etkilerinin cinsiyet veya yaş durumundan etkilenmediğini belirtmişlerdir.

Piko ve Hamvai (2010), ergenlerin yaşam doyumunda aile, okul ve akran bağlantılı ilişkileri araştırmışlardır. Araştırmalarının örneklemini yaşları 14-20 arasında olan Sgezed, Macaristanda yaşayan 881 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmalarının sonuçları ergenlerin iyi oluşunda ailenin önemli rol oynadığını göstermektedir. Araştırmalarında sorunların ebeveynler ile konuşulmasını evrensel bir faktör olarak belirlemişlerdir. Ergenlerin iyi oluşunda hem kızlarda hem de erkeklerde mutlu bir okul yaşamı ve akademik başarının da katkısı olduğunu saptamışlardır. Erkeklerin aileden gördükleri destek ve birlikte yemek yeme gibi etkinliklerden daha fazla fayda sağladıkları, kızların ise yardımsever arkadaşlar ve ailevi değerlerin kabulü gibi etkenlerden fayda sağladıklarını saptamışlardır. Araştırmalarının sonuçları, gençlerin yaşam doyumları değerlendirilirken cinsiyete bağlı bir bakış açısı geliştirmenin önemini vurgulamaktadır.

Khan (2013), araştırmasında psikolojik kuvvet ve onun boyutları (umut, iyimserlik, öz yeterlik ve değişimle başa çıkabilme) ve öznel iyi oluş, rehberlik ve eğitsel teşvik arasındaki ilişkiyi ve demografik özelliklerin, rehberlik ve eğitsel teşvikin pozitif psikolojik kuvvet ve öznel iyi oluşa etkisindeki aracı rolünü incelemiştir.

Çalışmasının örneklemini Kuzey Hindistan'da yaşayan 200 erkek ve 264 kadından oluşan toplam 464 tane profesyonel kurs öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin cinsiyeti, sosyo-ekonomik durumları, medeni durumları ve dini inançlarının bulunan değişkenleri anlamlı biçimde etkilediğini bulmuştur. Pozitif psikolojik kuvvet ve öznel iyi oluş, öğretmenlerin rehberliği, ailenin ve kardeşlerin eğitsel teşviki arasında anlamlı bir pozitif ilişki saptamıştır.

Vela, Lu, Lenz, Savage ve Guardiola (2016), pozitif psikoloji ve Meksika asıllı Amerikalı kolej öğrencilerinin öznel iyi oluşu ve depresyonunu inceledikleri çalışmalarında, öğrencilerin hayatlarının anlamının olması, hayatın anlamı arayışlarının, ümitlerinin farkındalıklarının ve metanetlerinin öznel iyi oluş ve depresyon durumlarına etkisini araştırmışlardır. Araştırmalarında ümit, farkındalık ve hayatın anlamlı oluşu, yaşam doyumu ile pozitif olarak bağlantılı bulunmuştur. Farkındalık ve hayatın anlamı arayışını ise depresyonla bağlantılı bulunmuşlardır. Farkındalık düzeyi arttıkça depresif belirtilerin görüldüğü ve hayatın anlamına dair arayışlar arttıkça da daha ileri düzeyde depresif belirtilerin görüldüğünü saptamışlardır.

Ronen, Hamama, Rosenbaum ve Mishely-Yarlap (2016), ergenlerin öznel iyi oluşunda öz hakimiyet, sosyal destek, yaş, cinsiyet ve ailevi krizlerin rolünü araştırmışlardır. Ergenlerin iyi oluşunu inceleyen bu çalışmaları 3 kısımdan oluşmuştur. İlk kısımda öznel iyi oluşu ön görmede iki farklı savunma mekanizması olan öz hâkimiyet ve sosyal desteği incelenmişlerdir. İkinci kısımda öznel iyi oluşun öngörülmesinde yaş ve cinsiyete odaklanmıştırlar. Üçüncü kısımda ise ailevi bir krize maruz kalan ergenlerde öznel iyi oluşun ön görülüp görülmediği veya öz hâkimiyet ve sosyal desteğin ergenlerde kriz durumu ve öznel iyi oluş arasındaki bağlantıyı hafifletip hafifletmediğini incelemişlerdir. Araştırmalarının örneklemini İsrail merkezinde bulunan 6 değişik ortaokul ve lisede okuyan yaşları 13-17 arasında değişen 194 erkek, 176 kız, 10 belirtilmemiş olmak üzere toplam 380 ergen oluşturmuştur. Uygulanan bir ankete verilen cevaplara göre öğrenciler son bir yıl içinde geçirdikleri ciddi bir ailevi krize (ailede ciddi bir hastalık, ebeveyn ölümü veya boşanma) maruz kalmış (n=96) veya böyle bir krize maruz kalmamış (n=284) öğrenciler olarak iki gruba ayrılmıştır. Araştırmalarında öz hâkimiyet ve sosyal desteğin ergenlerin öznel iyi oluşunu öngördüğünü saptamışlardır. Yaşı daha büyük olan ergenler, yaşı küçük olanlara göre daha düşük öznel iyi oluş sonuçları ortaya koymuştur. Cinsiyetin öznel iyi oluşu ön görmediği sonucuna ulaşmışlardır. Krize maruz kalma durumunun daha yüksek olumsuz sonuçlar veya daha düşük olumlu sonuçlar doğurmamasına rağmen öz

hâkimiyet ve kriz durumu arasında olumlu bir etki öngörülmesi arasında bir ilişki gözlemlemişlerdir. Sonuç olarak daha iyi öz hâkimiyet becerileri olan ergenlerin kriz durumuna maruz kaldıklarında daha yüksek olumlu sonuçlar ortaya koyduklarını saptamışlardır.

Gariepy, Elgar, Sentenac ve Barrington-Leigh (2017), ergenlerde öznel iyi oluş ve erken yaşta aile gelirini araştırmışlardır. 12 ve 19 yaşları arasında olan 2234 ergenin katıldığı çalışmalarında, Birleşik Devletler Gelir Dinamikleri Paneli'nin sağladığı boylamsal verilere göre, çocukluk dönemindeki düşük aile gelirinin zamanlaması ve ne kadar sürdüğünün ergen öznel iyi oluşuna olan etkilerini incelemişlerdir. Çocukluğun erken bir dönemi olan 0-2 yaş aralığının özellikle düşük aile geliri konusunda hassasiyetini gözlemlemişlerdir. Ergen öznel iyi oluşu, en üst beşte birlik aile gelirine sahip kısımda büyüyen çocuklara göre en düşük aile gelirine sahip beşte birlik kısımda büyüyen çocuklarda 1.65 oranında daha düşük gözlemlenmiştir. Çocukluk döneminde ise düşük aile geliri ile geçirilen her yılın en düşük gelir grubunda ergen öznel iyi oluşu anlamında 0.10'luk bir düşüş ifade ettiğini saptamışlardır.

Navarro, Montserrat, Malo, Gonzalez, Casas ve Crous (2017), öznel iyi oluşları ile ilgili ergenlerin ne söylediklerini inceledikleri çalışmalarında, 10-15 yaş aralığındaki gençlerin öznel iyi oluşla ilgili kendi algılarını ve kendi yaşlarında öznel iyi oluşlarına etki eden faktörlerin analiz edilmesini amaçlamışlardır. Her yaş grubundan iki grup alınarak 10 adet odak grubu oluşturulmuşlardır. Öğrencileri her yaş grubu için kendilerine verilen psikometrik test sonuçlarına göre öznel iyi oluşları açısından en düşük puan alanlar ve en yüksek puanlar alan öğrenciler olarak iki grupta toplanmışlardır. Katılımcıların sonuçlarını içerik analizi yaparak yorumlanmışlardır. Öğrenciler genel anlamda öznel iyi oluşu tanımlarken hem olumlu hem de olumsuz etmenlerden bahsetmişlerdir. Bu çocukların verdikleri cevaplara göre iyi oluşun duygulanım, tavırlar, aile ilişkileri ve arkadaşlar ile ilişkisinin anahtar nitelikte olduğunu belirtmişlerdir. Verilen cevaplar arasındaki farkların yaş ve iyi oluş puanları arasında da ilişki olduğunu ortaya koyduğunu belirtmişlerdir. Araştırmalarında düşük puanlar alan öğrencilerin arkadaş ilişkileri ve temel ihtiyaçların karşılanmasından bahsederken, yüksek puan alan örencilerin daha sıklıkla aile ilişkilerinden bahsederken her hangi bir problemden söz etmedikleri görülmüştür. Çalışmalarının sonuçlarının araştırmaya konu gençlerin yaşında öznel iyi oluşun nasıl işlediği konusunda derinlemesine bilgi verdiğinden, hem sosyal politikaların tasarlanmasına hem de değerlendirilmesine katkı sağlayabileceğini belirtmektedirler.

Sharma ve Tomer (2018), ergenlerde toplum faydasına davranışların psikolojik öncülleri ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmalarının amacı ergenliğin sonlarında toplum faydasına olan davranışların gelişmesine katkı yapan çeşitli psikolojik faktörleri ve bunun bireyin öznel iyi oluş tecrübesine olan katkılarını ortaya çıkarmaktır. Çalışmalarının temelini bazı insanların neden diğerlerine göre yardımseverlik konusunda daha istekli oldukları, bu yardım severliğin sıklığı ve yardımda bulunan kişinin kendi hayatında ne gibi sorunları çözdüğü soruları üzerine kurmuşlardır. Araştırmalarının örneklemi 17-20 yaş aralığında 200 kolej öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmalarının sonuçlarına göre, öğrencilerin büyük kısmının toplum faydasına olan davranışlarının ve toplumla uyumlu davranışlarının ortalama sıklıkta olduğunu; toplum faydasına davranışlar ve iyi oluş arasında küçük bir pozitif bağlantı ve toplum faydasına davranışlarda düşük puanlar alan öğrencilerle yaşam doyumu konusunda yüksek puanlar alan öğrenciler arasında anlamlı bir fark olduğu ve toplum faydasına davranış eğilimi ölçümlerinde kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark olmadığını bulmuşlardır.

Gasco, Badenes ve Plumed (2018), ergenlerde öznel iyi oluş ve duygusal zekayı araştırmışlardır. Çalışmalarında, ergenlerde duyguların yumuşatıcı etkisi ve duygusal zeka özelliği arasındaki bağlantı ve yaşamdan tatmin olma, kendiliğinden algılanan stres ve somatik şikayetler gibi iyi oluş göstergeleri incelenmiştir. Araştırmadaki örneklem 10 liseden, yaşları 12-16 arasında değişen 666 sı kız olan 1273 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmalarının sonuçları duygusal zeka özelliği ve iyi oluş göstergeleri arasındaki (özellikle ilgi görme ve açıklık) farklı bağlantıları desteklemektedir. Bu ilişkide duyguların yumuşatıcı özelliğine rastlanılmamıştır. Ergenlerde öznel iyi oluşun geliştirilmesi konusunda duygusal zeka özelliğinin direkt olarak etken olduğunu saptamışlardır.

Lampropoulou (2018), araştırmasında kişilik, okul ve ailenin ergen öznel iyi oluşundaki rolünü incelemiştir. Çalışmasının örneklemini yaşları 14 ve 17 arasında olan 302 erkek ve 412 kızdan oluşan 714 ergen ve aileleri oluşturmaktadır. Araştırmasının sonuçları, belirli kişilik, aile ve okul faktörlerinin öznel iyi oluş için gösterge olarak kullanılabileceğini ortaya koymuştur.

Yurt dışında ergen öznel iyi oluşuna yönelik yapılan araştırmaların genel olarak kişisel faktörler, aile kaynaklı faktörler, okul ve akran bağlantılı ilişkilere yönelik olduğu görülmektedir. Türkiye'de de ergen öznel iyi oluşuna ilişkin araştırmalar mevcuttur. Yapılan bu araştırmaların bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Köker (1991), normal ve sorunlu ergenleri, yaşam doyumu düzeyleri açısından karşılaştırmıştır. Araştırmasında 17-21 yaş grubunda olan normal, sorunlu ve nörotik belirti gösteren ergenlerin yaşam doyumu düzeylerini ve yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre farklılık olup olmadığını incelemiştir. Normal ergenlerin daha olumlu yaşam doyumu düzeyine sahip olduklarını, yaş açısından herhangi bir farklılığa rastlanmadığını, yaşam doyumunda cinsiyetler arasında anlamlı farklılıklar olduğunu ve kadınların erkeklere göre daha doyumlu olduğunu saptamıştır.

Nalbant (1993), 15-22 yaşları arasında bulunan; ıslahevindeki, gözetim altındaki ve suç işlememiş ergenlerin öz saygı ve yaşam doyumu düzeylerini karşılaştırmıştır. Suç işlememiş ergenlerin, diğer ergenlere oranla yaşam doyumlarının daha yüksek çıktığını bulmuştur. Normal ergenlerin de sorunlu ergenlere oranla yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özen (2005), örneklemi 393 öğrenciden oluşan, ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerini incelediği araştırmasında ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, anne ve babanın öğrenim durumuna bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini; ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin algılanan akademik başarı ve algılanan ekonomik durumuma bağlı olarak anlamlı bir farklılık gösterdiğini bulmuştur.

Saföz-Güven (2008), örneklemini 544 ergenin oluşturduğu, fen lisesi ve genel liseye devam eden ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri, genel sağlık örüntüleri ve psikolojik belirti türlerini cinsiyet ve statü değişkenleri açısından incelediği araştırmasında, psikolojik belirtiler açısından kız ve erkek ergenler arasında farklılıklar olduğunu bulmuştur. Araştırmada incelenen öznel iyi oluş değişkeni cinsiyet açısından farklılık göstermiş ve erkek ergenlerin öznel iyi oluşlarını kız ergenlerden daha yüksek bulmuştur. Ayrıca sosyometrik statü açısından, akranları tarafından kabul gören ergenlerin öznel iyi oluşlarının, akranları tarafından reddedilen ergenlere göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

Eryılmaz (2009), ergen öznel iyi oluş ölçeğinin geliştirilmesi amacıyla yaptığı çalışmaya 14-18 yaşları arasında 156 kız ve 94 erkek olmak üzere toplam 250 ergen katılmıştır. Analizlerin sonucunda ergen öznel iyi oluş ölçeğinin güvenilir ve geçerli olduğunu bulmuştur. Ölçeğin, ileride yapılacak çalışmalar için kullanılabileceği sonucuna varmıştır.

Çivitci (2009), 345 öğrencinin katıldığı araştırmasında, ilköğretim II. kademe öğrencilerinin genel yaşam doyumları ve farklı alanlardaki (arkadaş, okul, aile, yaşanılan çevre ve benlik) yaşam doyumlarının, bazı kişisel ve ailesel özelliklerine

(cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne ve baba eğitim düzeyi, algılanan anne ve baba tutumu, cep telefonuna sahip olma, harçlığını yeterli bulma, evde ayrı odaya sahip olma ve algılanan akademik başarı) göre farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Araştırma bulgularına göre ilk ergenlik evresindeki öğrencilerin bazı kişisel ve ailesel özelliklerinin en çok aile doyumu ile ilişkili olduğu; bunu sırasıyla genel yaşam doyumu, benlik, okul, arkadaş ve yaşanılan çevre doyumunun izlediğini bulmuştur. Algılanan anne-baba tutumları, sınıf düzeyi ve algılanan akademik başarı, diğer bağımsız değişkenlere göre daha fazla sayıdaki yaşam doyumu boyutuyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Canbay (2010), 222 kız ve 223 erkek olmak üzere, toplam 445 lise öğrenimine devam eden ergenlerin öznel iyi oluşları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı araştırmasında, sosyal beceri ve öznel iyi oluş düzeyleri arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Global sosyal beceri düzeyleri cinsiyet bakımından incelendiğinde kız öğrencilerin ortalamalarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Öznel iyi oluş ve global sosyal beceri düzeyleri ile aile gelir durumları, akademik başarı durumları ve katıldıkları aktiviteler arasında anlamlı farklılıkların olduğunu saptamıştır. Öznel iyi oluş düzeyleri ile anne-baba tutumları arasında anlamlı farklılık olduğunu belirlemiştir.

Eryılmaz (2010), 14-16 yaşları arasındaki 122 kız ve 114 erkek olmak üzere toplam 236 ergenin katıldığı, ergenlerde öznel iyi oluşu artırma stratejilerini kullanma ile akademik motivasyon arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, içsel ve dışsal motivasyonun, öznel iyi oluşu artırma stratejilerini kullanma ile anlamlı düzeyde ve pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Motivasyonsuzluk ve öznel iyi oluşu artırma stratejilerini kullanma arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulmamıştır. Ergenlerin öznel iyi oluşu artırma stratejilerini kullanmalarında içsel ve dışsal motive olmalarının önemli olduğu sonucuna varmıştır.

Eryılmaz (2010), kişilik özelliklerinin ergen öznel iyi oluşu ile ilişkilerini incelediği araştırmasını toplamda 541 ergenle yapmıştır. Dışa dönüklük, duygusal dengesizlik ve sorumluluk kişilik özelliklerinin ergen öznel iyi oluşunu açıklayan önemli kişilik özellikleri olduğu sonucuna varmıştır.

Eken (2010), ergenlerin anne-babaya bağlanma biçimleri ile öznel iyi oluş durumlarının sosyal yetkinlik beklentileriyle ilişkilerini incelemiştir. Ergenlerin anne-babaya bağlanma biçimi ile öznel iyi oluş ve sosyal yetkinlik beklentileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulmuştur. Olumlu ve olumsuz duygular, amaçlar,

kendine güven, iyimserlik, ilgi duyulan etkinlikler, arkadaşlık ilişkileri, geleceğe bakış, aile ilişkileri ve yaşamın zorluklarıyla baş etme ile anneye ve babaya ilgili bağlanma arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulmuştur. Karamsarlık ile anne babaya ilgili bağlanma arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Eryılmaz (2011b), 14-17 yaşları arasında 112 kız ve 121 erkek olmak üzere toplam 233 ergenin katıldığı, ergen öznel iyi oluşu ile olumlu gelecek beklentisi arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, olumlu gelecek beklentisine sahip olan ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin yükseldiği, öznel iyi oluş ve olumlu gelecek beklentisi arasında istatistiki açıdan anlamlı ve önemli bir ilişkinin olduğu sonucuna varmıştır.

Eryılmaz (2011c), 176 kız ve 150 erkek olmak üzere, toplam 326 lise öğrenimine devam eden ergenler ile ihtiyaç doyumu ve yaşam amaçları belirleme ile sınırlandırılmış bir öznel iyi oluş modeli geliştirmek ve bu modelin geçerliliğini sınamak amacıyla araştırma yapmıştır. Araştırma sonucuna göre, geliştirilen modelde ihtiyaç doyumunun ve yaşam amaçları belirlemenin lise öğrenimine devam eden ergenlerin öznel iyi oluşları üzerindeki doğrudan etkileri; ihtiyaç doyumu ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide yaşam amaçları belirlemenin aracılık etkisi ve ihtiyaç doyumunun toplam etkisi anlamlı ve yaşam amaçlarını belirlemenin ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerini yükselttiği bulunmuştur. Geliştirilen modelin lise öğrenimine devam eden ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerini yükseltmede kullanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Morsünbül (2011), 18-23 yaşları arasında toplam 602 ergenin katıldığı araştırmasında, ergenlikte özerkliğin ve kimlik biçimlenmesinin öznel iyi oluş üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmasının sonuçları özerkliğin öznel iyi oluşu hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilediğini, kimlik biçimlenmesinin de doğrudan öznel iyi oluşu etkilediğini, özerkliğin kimlik biçimlenmesi aracılığıyla öznel iyi oluşu daha yüksek düzeyde açıkladığını göstermiştir.

Eryılmaz (2011a), 14-17 yaşları arasında 124 kız ve 128 erkek olmak üzere toplam 252 lise öğrencisinin katıldığı araştırmasında, ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla aile ortamları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında aile ortamındaki birlik düzeyinin yükselmesine paralel olarak ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin de yükseldiğini bulmuştur. Aile ortamındaki kontrolün, ergen öznel iyi oluşu ile ilişkili olmadığı sonucuna varmıştır. Aile ortamının ergen öznel iyi oluşunu %26 oranında açıkladığı bulgusuna ulaşmıştır. Araştırmanın sonuçları öznel iyi oluş ve aile ortamı

arasında istatistiki açıdan anlamlı ve önemli bir ilişkinin olduğunu gösterdiğini ve çalışmanın bulgularının, öznel iyi oluşu artırma programlarında kullanılabileceğini belirtmektedir.

Özdemir (2012), 14-19 yaşları arasında 643 ergenin katıldığı araştırmasında, ergenlerin öznel iyi oluşunu demografik değişkenler, ana-baba kontrolü ve ana-baba kabul/ilgisi açısından incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarının ana-baba gelirinin yüksek yaşam doyumu, ergenlerin yaşının negatif duygu ile olumlu ilişkili olduğunu gösterdiğini belirtmiştir. Ana-baba sevgisi yaşam doyumunu ve olumlu duyguyu yordarken, ana-baba kontrolü yaşam doyumunu ve olumlu duyguyu yordamadığını belirtmektedir. Olumsuz duygunun, ana-baba kabul/ilgisi ve baba kontrolü tarafından yordandığını, sonuçlara göre ana-baba kabul/ilgisinin ergenlerin iyi oluşu üzerinde önemli etkisi varken, ana-baba kontrolünün daha sınırlı düzeyde bir etkisinin bulunduğunu belirtmektedir.

Eryılmaz (2012), 14-17 yaşları arasında 90 ergenin (45 kız, 45 erkek) katıldığı, ergenlerin öznel iyi oluşlarını anne ve babaları ile ilişki kurmak aracılığıyla nasıl yükselttiklerini araştırmıştır. Çalışmada, ailelerin ergenlerle ilgilenmeleri, onların algılanan kontrollerini desteklemeleri, ergenlerle olumlu ilişkilerde bulunmaları, ergenlere karşı demokratik ve izin verici ana-baba tutumu içerisinde olmaları, ailede birliği oluşturmaları, ergenlerin özerkliğini desteklemeleri, ergenleri ailede yönetime katmaları, ergenlerle birlikte etkinlik yapmaları ile ergenlerin öznel iyi oluşlarını yükselttikleri sonucuna ulaşmıştır.

Derin (2013), 794 (335 erkek, 459 kız) öğrencinin katıldığı araştırmasında, lise öğrencilerinde internet bağımlılığı ile öznel iyi oluş ve bazı bireysel değişkenler arasındaki ilişkileri incelemiştir. Öznel iyi oluş alt ölçeklerine ait değişkenlerden, önemli diğerleri ile ilişkide doyum ve olumlu duygular artıkça internet bağımlılık olasılığının azaldığı, yaşam doyumu artıkça internet bağımlılık olasılığının arttığı sonucuna ulaşmıştır. Aile ilişkilerinde doyumun ise, internet bağımlılığı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını belirlemiştir.

Baytemir (2014), 14-18 yaşları arasında, 233 kız, 229 erkek olmak üzere toplamda 462 öğrencinin katıldığı araştırmasında, ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracı rolünü incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, kişilerarası yeterliğin beş boyutundan kendini açma ve duygusal destek sağlama dışındaki ilişki başlatma, gücünü ortaya koyma ve çatışma çözme boyutlarının ebeveyne ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş

arasında kısmi arcılık ettiğini bulmuştur. Erkekler için kişilerarası yeterlikten öznel iyi oluşa giden yol anlamlı iken kızlarda bu ilişkinin anlamlı olmadığının ortaya çıktığını belirtmiştir.

Özkan (2014), 659 öğrencinin katıldığı araştırmasında, ergenlerin anne-baba tutumları ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, anne babasını otoriter, ihmalkar ve hoşgörülü algılayan ergenlerin öznel iyi oluşlarının, ergenlerin cinsiyetinden anlamlı ölçüde etkilenmediği bulunmuştur. Anne babasını otoriter olarak algılayan ergenlerin yaşam doyumu ve öznel iyi oluş ölçeği toplam puanlarının, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Anne babasını otoriter algılayan erkek ergenlerin yaşam doyumu ve öznel iyi oluşlarının, kız ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ile öznel iyi oluş düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Anne babasını demokratik ve hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşları, anne babasını ihmalkar ve otoriter olarak algılayan ergenlerden daha yüksek bulunmuştur.

Tatay (2015), 145 kız, 162 erkek olmak üzere toplamda 307 öğrencinin katıldığı araştırmasında, parçalanmış ve parçalanmamış aileye sahip ergenlerin akademik başarı, öznel iyi oluş ve yalnızlık düzeylerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin akademik başarı düzeyleri ile toplam yalnızlık düzeyleri arasında ve öznel iyi oluş düzeyleri ile toplam yalnızlık düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Parçalanmış ve parçalanmamış aileye sahip ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri arasında, akademik başarı düzeyleri arasında ve toplam yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Cinsiyete göre araştırmaya katılan ergenlerin akademik başarı düzeyleri arasında, öznel iyi oluş düzeyleri arasında ve yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Mendi (2015), 335 kadın, 165 erkek, toplam 500 üniversite öğrencisinin katıldığı, ergenlerin koşullu anne-baba tutumu ile mükemmeliyetçilik, öznel iyi oluş ve benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırması, koşullu anne-baba tutumu ile mükemmeliyetçilik arasında pozitif, öznel iyi oluş ile benlik saygısı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Mükemmeliyetçilik, koşullu anne-baba tutumu ile benlik saygısı arasındaki ilişkiye kısmi aracılık ederken, koşullu anne-baba tutumu ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiye aracılık etmediği görülmüştür.

Araştırmanın sonuçlarının, koşullu anne-baba tutumunun bireyin benlik gelişimine önemli ölçüde zarar verdiğini gösterdiğini belirtmiştir.

Dursun (2015), yaşları 14-18 arasında olan ve 9'u deney, 9'u kontrol grubundan oluşan toplam 18 ergenle yaptığı araştırmasında, anne babası boşanmış ergenlerin öznel iyi oluşunu arttırma programının etkililiğini incelemiştir. Deney grubunda bulunan ergenlerin kontrol grubunda bulunan ergenlere göre, yaşam doyumlarının ve pozitif duyguyu yaşama düzeylerinin daha yüksek düzeyde olduğu; negatif duyguları yaşama düzeyinin ise düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Akpınar (2016), okul tükenmişliği ile akademik stres ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında; akademik stres, okul tükenmişliği ve öznel iyi oluş arasında anlamlı ilişkiler olduğunu, akademik stresin okul tükenmişliğini pozitif yönlü olarak, okul tükenmişliğinin de öznel iyi oluşu negatif yönlü olarak yordadığını, okul tükenmişliğinin aracı rolüne ilişkin bulguların ise akademik stres ile öznel iyi oluş arasında okul tükenmişliğinin tam aracı role sahip olduğunu bulmuştur.

Topçu-Kabasakal ve Arslan (2016), yaşları 14-19 arasında değişen ve 322 öğrencinin katıldığı araştırmalarında, ergenlerde aile işlevleri ve iyi oluş arasındaki ilişkide ailedeki koruyucu faktörlerin rolünü incelemişlerdir. Ailedeki koruyucu faktörler aile işlevleri, psikolojik belirtiler ve yaşam doyumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin olduğunu bulmuşlardır. Araştırma sonuçlarının, ailedeki koruyucu faktörlerin aile işlevleri ve iyi oluşu anlamlı düzeyde yordadığını bulmuşlardır.

Büyükcebeci (2017), yaşları 14-18 arasında değişen toplam 601 öğrencinin katıldığı araştırmasında, ergenlerin okul öznel iyi oluş düzeyleri ile sosyal dışlanma, yalnızlık ve empatik eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmasında kız ve erkek ergenlerdeki okul öznel iyi oluşun hem okula yönelik duygu hem okula yönelik doyum boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermediği; araştırmasının ikinci basamağı ve asıl konusunu teşkil eden ergenlerin sosyal dışlanma ve yalnızlık düzeylerini, empatik eğilim düzeyleri aracılığı ile okul öznel iyi oluşları üzerindeki dolaylı etkilerine ilişkin olası modelleri test edilmiş ve ergenlerin sosyal dışlanma, yalnızık ve empatik eğilim durumlarının okul öznel iyi oluşu etkileyebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Güney (2017), 284 erkek, 246 kız olmak üzere toplamda 530 lise öğrencisinin katıldığı araştırmasında, ergenlerde duygusal özerklik, sosyal destek ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde ettiği bulgulara göre, ergenlerin öznel iyi oluş ve algılanan aile desteğinin duygusal özerkliğin alt boyutlarının tamamına (idealleştirmeme, bağımsızlık ve bireyleşme) katkısı varken; öznel iyi oluş ve algılanan

öğretmen desteğinin sadece iki boyutta (idealleştirmeme, bağımsızlık) katkısının olduğunu, öznel iyi oluş ve algılanan arkadaş desteğinin bu alt boyutlara katkısının olmadığını bulmuştur.

Acar (2018), 35 kanser hastası ergen ve 269 kanser hastası olmayan ergenin katıldığı araştırmasında, kanser hastası olan ve olmayan ergenlerin kendilik algısı ve öznel iyi oluşlarını incelemiştir. Araştırmasının sonucunda, kanser hastası olan ergenlerin kendilik algısının atletik yeterlik, fiziksel görünüm ve romantik çekicilik alt boyutları ve öznel iyi oluş düzeyi anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet, yaş, anne ve babanın birlikte olması, babanın sağ olması, kardeş sayısı, algılanan sosyoekonomik durum değişkenlerinin öznel iyi oluş üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı belirlenmiştir. Psikolojik destek almayan ergenlerin öznel iyi oluşu ve atletik yeterlik algısı daha yüksek bulunmuştur. Kız ergenlerin sosyal kabul algılarının, erkek ergenlerin ise atletik yeterlik ve fiziksel görünüm algılarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Anne babası birlikte olan ergenlerin kendilik algısının davranışsal yönelim ilkesi alt boyutunda puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır. Romantik çekicilik algısının yaşa göre farklılaştığı görülmüştür.

Görüldüğü gibi Türkiye'de yapılan öznel iyi oluşa ilişkin araştırmaların genel olarak normal ve sorunlu bireyler, kişilik özellikleri, özerklik, bağlanma, genel sağlık durumu, akademik stres ilişkilerine yöneliktir. Aile ilişkileriyle olan ilişkisi ile ilgili araştırmaların sınırlı sayıda olduğu ve kardeş ilişkisi değişkeninin ele alınmadığı görülmektedir.

2.2.2. Aile İlişkileri ile ilgili Araştırmalar

Blyth, Hill ve Thiel (1982), erken ergenlikteki önemli diğer kişileri araştırmışlardır. Ailesine düşkün olan ve ailesine düşkün olmayan yetişkinler ve gençlerde algılanan ilişkilerde sınıf ve cinsiyet farklılıklarını incelemişlerdir. Araştırmalarına orta batı banliyö okul bölgesinden yaklaşık 3000 yedinci ila onuncu sınıf öğrencisi katılmıştır. Ebeveynlerin ve kardeşlerin neredeyse her zaman dördüncü sınıf seviyesinde, ergenler tarafından önemli diğerleri olarak listelendiğini bulmuşlardır. Araştırmalarında ergenlerin çoğunluğu, en az bir yakın akraba sayılan yetişkin ve en az bir akraba olmayan yetişkini önemli olarak listelemiştir. Akraba olmayan yetişkinlerin ergenlere daha yakın ve geniş aile üyelerine göre daha sık ve daha fazla bağlamda görüldüğünü, yakın akraba sayılan yetişkinlerin yaşça büyük sınıflarda listelendiğini,

kadınların hem genel olarak hem de aynı cinsiyetten ve karşı cinsiyetten bağımsız genç insanlar açısından erkeklerden daha fazla önemli kişi listelediğini saptamışlardır. Listelenen çoğu akraba olmayan genç insanların (akranlarının diğer bir tanımı) anket muhatabı olarak aynı sınıftan, aynı okuldan ve aynı çevreden sorumlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Daniels, Dunn, Furstenberg ve Plomin (1985), aile içindeki çevresel farklılıklar ve ergen kardeşlerin çiftleri arasındaki uyum farklılıklarını inceledikleri çalışmalarında, aynı aile içindeki kardeşlerin ne ölçüde farklı ebeveynlik sağaltımı, kardeş etkileşimi ve akran ilişkileri yaşadığını, kardeşlerin duygusal uyumundaki farklılıklarla ilgili aile içi deneyimsel farklılıkların olup olmadığını araştırmışlardır. Çalışmalarında aile içi çevre ile ilgili soruları, her birinin 11-17 yaşları arasında iki kardeşin bulunduğu 348 aileden elde edilen verileri kullanarak araştırmışlardır. Araştırmalarının sonuçları, aynı aile içindeki kardeşlerin, ebeveynler tarafından bildirilen ve kardeşlerin kendileri tarafından daha geniş bir biçimde farklı ortamlarda yaşadıklarını göstermektedir. Aile içi çevresel farklılıkların kardeşler arasındaki gelişim farklılıklarıyla ilişkili olduğunu saptamışlardır. Çevrenin ebeveyn ve kardeş raporları hem daha psikolojik olarak iyi yetiştirilmiş olan kardeşin (ebeveynler, kardeşler ve öğretmenler tarafından rapor edildiği üzere) diğer kardeşlere kıyasla ailesel kararlarda daha etkin rol oynadığı ve daha fazla ebeveynlik beklentisinin olduğu, hem de daha fazla anne yakınlığı, daha fazla kardeşlik deneyimi, daha fazla arkadaşlık deneyimi, daha fazla söz sahibi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Dunn ve Munn (1985), aile üyesi olmak, aile çatışması ve ikinci yılda sosyal anlama geliştirilmesi ile ilgili yaptıkları araştırmada, çocukların hayatın ikinci yılı boyunca aile içi etkileşime katılımının gelişimini ve evdeki aile çatışmasını incelemişlerdir. Araştırmalarında 3 gelişimsel konuya odaklanmışlardır. Birincisi, diğer aile bireylerinin duygu ve niyetlerini anlamalarının geliştirilmesi; ikincisi, aile içindeki sosyal kuralları anlama; ve üçüncüsü, sosyal anlayışta bu gelişmelere karşı duygusal değişimlerin ilişkisidir. Yaptıkları iki uzun süreli gözlemsel araştırmanın birincisinde, ikinci doğmuş çocuk 14, 16, 18, 21 ve 24 aylıkken gözlenen 6 anne-baba ile ilgili yoğun bir araştırma yapmışlardır ve çocukların kardeşi ve annesi ile olan çatışmalarını incelemişlerdir. İkincisinde, ikinci doğmuş çocuk 18 ve 24 aylıkken 43 aile gözlemlemişlerdir. Çocukların alay edilmesindeki gelişmeler, onların destekleyici ve yasaklayıcı eylemleri ve bunların transgresyonla (çizgiyi aşmak, sınırı geçmek, kişisel alan tecavüzü) ilgili iletişimleri, aile üyeleri ve aile kuralları konusundaki artan

anlayışlarını gösterdiğini ve çocukların hem diğer aile üyeleri tarafından ortaya konan duygulara hem de aile anlaşmazlıkları konusuna farklı şekilde duyarlı olduklarını bulmuşlardır.

Amato (1989), aile süreçleri, ergenlerin yeterliliği ve ilkokul çocuklarını araştırmıştır. Araştırmasında, aile süreçlerinin 12 farklı ölçütü ve 15-16 yaş grubu 102 ergen; 8-9 yaş grubu 99 çocuk için kişisel ve sosyal yeterliliğin 6 farklı ölçütü arasında incelemiştir. İlkokul çocukları arasında genel yeterliliğin, ebeveynlerden yüksek düzeyde destek, yüksek ev sorumlulukları tahsisi, yüksek düzeyde ebeveyn kontrolü ve düşük düzeyde anne-baba cezaları ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Ergenler arasında, genel yetkinlik, ebeveynlerin yüksek düzeyde desteği, düşük düzeyde ebeveyn kontrolü, ev sorumluluğunun yüksek bir şekilde tahsis edilmesi, indüksiyonun ebeveynler tarafından kullanılması, düşük düzeyde ebeveyn cezaları, üstün nitelikli kardeş ilişkileri ve yüksek aile uyumu ile ilişkili olduğunu saptamıştır. Çocukların ergenliğe girmesiyle birlikte, genel yetkinliğin kardeş ilişkilerinin kalitesi ve ebeveyn kontrolünün derecesiyle daha yakından ilişkili olduğunu ve ebeveynlerin desteğiyle daha az yakından ilişkili olduğunu bulmuştur.

Paikoff, Carlton-Ford ve Brooks-Gunn (1993), anne-kız ikilisinden aileyi inceledikleri çalışmalarında, anne-kız ikilisi içindeki farklı algılamalar ya da anlaşmazlıklar ve bu türden yakınsamanın kızının duygusal ve davranışsal iyi oluşu ile ilişkisini araştırmışlardır. Araştırmalarında 161 anne kız ikilisi (14-18 yaş arası kız çocukları; 37-59 yaşlarındaki anneler) aile birlikteliği ve aile çatışması algılarını değerlendiren ölçümlerini tamamlamışlardır; kız çocukları ayrıca kendi depresif duygularını ve yeme-içme davranışlarını da değerlendirmişlerdir. Araştırmalarının sonuçlarına göre, anneler ve kız çocuklarının aile birliği ve çatışması ile ilgili gruplar için araçlar benzer olsa da, ikililerin anlaşma düzeylerinde önemli ölçüde farklı olduğunu, aile uyumundaki anlaşmazlıkların kız çocuklarının davranışlarıyla ilişkili olduğunu ve anne çalışma durumunun, kızların depresif duyguları ile aile çatışması ya da uyumdan daha fazla ilişkili olduğunu saptamışlardır.

Tucker, Barber ve Accles (2001), her zaman evli kalmış ve boşanmış ailelerde ergenlerin annelerden, babalardan ve kardeşlerinden aldıkları yaşam planları ile ilgili tavsiyelerin sıklığını araştırmışlardır. Araştırmalarına her zaman evli kalmış ailelerden 544, boşanmış ailelerden ise 95 ergen katılmıştır. Ergenlerin, her zaman evli kalmış ve boşanmış ailelerde anneler için tavsiyelerde bulunmuş olmasına rağmen, boşanmış

ailelerdeki ergenlerin, her zaman evli olan ailelerde ergenlere oranla daha az tavsiye almak için babalara ve kardeşlere bağlı olduğunu bulmuşlardır.

Rask, Kurki, Paavilainen ve Laippala (2003), ergenlerin öznel iyi oluşu ile ergenlerin ve ailelerinin algıladıkları aile dinamikleri arasındaki ilişkileri inceledikleri araştırmalarına 7. ve 9. sınıftan toplam 239 öğrenci katılmıştır. Araştırmalarının sonuçlarına göre, ebeveynlerin aile dinamiklerini ergenlik çağındaki çocuklardan daha iyi değerlendirdiğini bulmuşlardır. Ergenler tarafından algılanan aile dinamikleri ile ailelerinden birinin ya da ergen öznel iyi oluşu ile aile dinamiğinin ebeveyn algısı arasında değerlendirilen aile dinamikleri arasında bir ilişki bulamamışlardır. Ergenlerin algıladıkları aile dinamikleri ile ilgili bazı yönlerin ergenlik çağındaki küresel tatmin ve mutsuzluğa bağlı olduğunu saptamışlardır. Ergenlerin aile içinde yüksek düzeyde karşılıklılık ve istikrar algısı, erkek cinsiyetleri ve aile içinde ciddi sorunların olmamasının ergenlerin küresel memnuyetini yordadığını belirtmişlerdir. Ailede düzensizlik ve ergenlerin algıladığı yoksul anne-baba ilişkileri, kadın olma, ciddi sorunlar ve aile içinde hastalık olma hali, ergenlik çağındaki genel bir mutsuzluğun yüksek düzeyini öngördüğünü saptamışlardır.

Joronen ve Kurki (2005), ergenlerin öznel iyi oluşuna ailesel katkıları araştırdıkları çalışmalarına, yarı yapılandırılmış görüşmeler yaptıkları 7. ve 9. sınıflardan 19 klinik olmayan ergen katılmıştır. Araştırmalarının sonucunda, gençler rahat bir ev, duygusal olarak sıcak bir atmosfer, açık iletişim, aile katılımı, dış ilişkiler için imkanlar ve ailede kişisel bir anlam duygusu açısından memnuniyetlerini aile katkıları olarak tanımlamışlardır. Araştırmalarının sonucunda mutsuzluk ile ilgili ise üç konu ortaya çıkmıştır: Ailesel düşmanlık, bir aile üyesinin kötü muamelesi ya da ölümü ve aşırı bağımlılık.

Georgiades, Boyle, Jenkins, Sanford ve Lipman (2008), Mcmaster Aile Değerlendirme Ölçeği'ni kullanarak, tüm aile işlevlerinin çok düzeyli analizini yapmışlardır. Çalışmaları 0-24 yaş arası 1 veya daha fazla bağımlı çocuk (bakmakla yükümlü olunan) sahibi 11.023 ailede yaşayan çok sayıda aile üyesinden (N = 26,614) toplanan tüm aile işlevlerinin derecelendirilmeleri üzerindeki etkilerini incelemek için çok düzeyli modellemenin kullanımını göstermektedir. Araştırmalarının sonuçları, tüm aile işlevlerinin derecelendirilmesindeki değişkenlerin %45.7'sinin aile üyeleri arasında paylaşıldığını,% 54.3'ünün ise paylaşılmadığını göstermektedir. Sosyoekonomik statü (SES), aile yapısı ve kompozisyonu ve aile refahı gibi aile düzeyindeki özelliklerin, aile içi varyasyonun % 30.6'sını oluşturduğunu (yani paylaşılan algılar) bulmuşlardır.

Cinsiyet, yaş, bağımlı çocuk durumu, eğitim ve refah gibi bireysel düzeydeki özelliklerin ise, aile içi değişkenlerin % 5,6'sını oluşturduğunu (diğer bir deyişle, benzersiz algılar) bulmuşlardır. Bağımlı çocuk statüsü ile aile işlevlerinin derecelendirilmesi arasındaki ilişkinin aile değişkenleri arasında anlamlı bir fark olduğunu saptamışlardır ve aynı ailenin üyeleri arasında daha yüksek seviye tutarsızlıkları daha yüksek aile SES seviyeleri ile ilişkilendirmişlerdir.

Levin ve Currie (2010), aile yapısı, , anne-çocuk ile baba-çocuk iletişimi ve ergenlerin yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi ve üvey ebeveynlerle iletişimin ılımlı etkisini araştırmıştır. Araştırmalarının sonucuna göre, hem anne-çocuk hem de baba-çocuk iletişimi ile gençlerin yaşam doyumu arasında bir ilişki olduğunu, özellikle kızlar arasında anne ile ilişkinin önemli olduğunu; erkekler arasında, geleneksel iki ebeveynli bir ailede yaşamamak, bir veya daha fazla ebeveynle iletişimin kolay olduğu zamanlarda bile düşük yaşam memnuniyetinin bir göstergesi olduğunu, bu etkinin ekonomik dezavantajdan bağımsız olduğunu bulmuşlardır. Üvey ebeveynlerle olan ilişkinin kalitesinin, bu ilişkileri çok az bir şekilde ve tek baba ailelerinde de hafiflettiğini saptamışlardır.

Marin ve Huber (2011), Meksika kökenli Amerikalı yaşlılarda kendisi tarafından bildirilen anksiyete ve aile koruyucu faktörlerin aracılık etkisini incelemişlerdir. Çalışmalarına 65 yaş ve üstü 135 Meksika kökenli Amerikalı katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, bilgelik ve ilişki kurmak koruyucu faktörleri ile yüksek yaşam memnuniyeti arasında anlamlı pozitif ilişki bulmuşlardır; adapte olabilirlik ve yaşam memnuniyeti arasında anlamlı ilişki bulmamışlardır. Yaşlı Meksikalı Amerikalıların ailelerinin belirli koruyucu niteliklere sahip olduklarını algılama derecesinin, hasta tarafından bildirilen anksiyetenin varlığında adaptasyona aracılık etmek için yetkinliğe dayalı bir odak oluşturabileceğini saptamışlardır.

Cacioppo ve Zappulla (2013), anne-baba psikolojik kontrolünün ve aile işlevinin, İtalyan ergenler arasında aile yaşamı işlevine olan benzersiz ve ortak katkılarını araştırmışlardır. Çalışmalarında ebeveyn psikolojik kontrolünün türü bağımlılığa ve başarıya yöneliktir ve 15-17 yaş arası 255 ergen (104 erkek ve 151 kız) (yaş ortalaması = 15.98, SD = .76) ailede algılanan ebeveyn psikolojik kontrol, bağımlılık ve başarı odaklı aile, işlevli aile ve küresel yaşam doyumu öz-değerlendirme ölçümlerini tamamlamışlardır. Araştırmalarında hem bağımlılık hem de başarıya yönelik ebeveyn psikolojik kontrolünün, dünyadaki yaşam doyumu ile negatif ilişkili olduğunu; global yaşam doyumunun duygusal işlev ve katılım, iletişim ve genel sağlıklı

işleyiş gibi aile işlevlerinin farklı boyutlarıyla anlamlı ve pozitif ilişkisi olduğunu bulmuşlardır. Anne baba psikolojik kontrolünün küresel yaşam doyumu üzerindeki yordayıcı rolüne ilişkin olarak, hem bağımlılık hem de başarıya yönelik kontrol, yaşam doyumu düzeyinin düşük olmasını öngörürken, aile işlevli değişkenler arasında, yalnızca genel sağlıklı işleyiş ve duygusal katılımın, yüksek düzeyde yaşam doyumunu öngördüğünü saptamışlardır. Araştırmaları, anne-baba psikolojik kontrolünün yaşam doyumu üzerindeki olumsuz etkilerini hafifleten aile genel işlevselliği ve duygusal katılımı ile ergenlerde yaşam doyumu tahmininde başarıya yönelik psikolojik kontrol ve sağlıklı aile işlevinin iki boyutu arasındaki etkileşimin önemli bir etkisinin olduğunu göstermiştir. Ebeveyn başarıya yönelik psikolojik kontrolün daha yüksek seviyeleri, aile genel işlevselliği ve duygusal katılımının yüksek olduğunda yaşam doyumunun daha yüksek olma eğiliminde olduğunu bulmuşlardır.

Larson, Wilson ve Beley (2018), iş güvensizliğinin evlilik ve aile ilişkileri üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmalarına, eşlerin en az birinin güvensiz bir iş ortamında çalıştığı 111 evli çift katılmıştır. Araştırmalarının sonuçlarına göre iş güvensizlik stresinin, evlilik ve aile işlev bozukluğuyla sistemik bir şekilde ve bildirilen aile dışı problemlerle ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Ma, Siu ve Tse (2018), araştırmalarında yüksek ebeveyn beklentilerinin hem akademik performans hem de ergenlerin depresyonu üzerindeki etkilerini ve bu ilişkilerin ergenlerin akademik başarı, öz-yeterlilik ve velilerden ve okuldan gelen desteklerden kaynaklanıp kaynaklanmadığını incelemişlerdir. Araştırmalarının örneklemi, Hong Kong'daki ortaokullardan 872 ergenden oluşmuştur. Araştırmalarının sonucuna göre, ebeveynlerin yüksek beklentilerinin ergenlerin akademik performansı ile pozitif ilişkili olduğunu ve ayrıca depresyonlarıyla ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ergenlerin akademik başarılarının değeri ve okul destek sıklığının aracı rollerini de doğrulamışlardır.

Laghi, Lonigro, Pallini, Bechini, Gradilone, Marziano ve Baiocco (2018), otizm spektrum bozukluğu olan ergenlerin, erken ergenlerin ve genç yetişkinlerin kardeş ilişkileri ve aile işleyişini inceledikleri çalışmalarında, aile işlevlerini (aile bireylerinin stresli olayları yönetme yeteneği, samimi ve sosyal ilişkileri), aile üyelerinin birbirleriyle mutlu olma ve tatmin olma derecelerini (aile memnuniyeti) araştırmışlardır. Araştırmalarına tipik olarak otizm spektrum bozukluğu olan bir kız veya erkek kardeşi olan ergenlerin ve genç yetişkinlerin oluşturduğu 86 kişi katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, en genç yaş grubunun (erken ergenler), otizm spektrum bozukluğu

olan kardeşleri ile negatif davranışlarda daha çok iki yaş grubundan (orta ergenler ve genç yetişkinler) olduğundan daha sık olduğunu saptamışlardır. Bağlanma, bakım ve bağlılık sistemlerinden türetilen davranışlar açısından üç yaş grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını; aile memnuniyeti ve yaş, kardeş etkileşimleri sırasında davranışları anlamlı olarak tahmin ettiğini bulmuşlardır.

Li, Bai, Zhang ve Chen (2018), erken ergenlik döneminde aile işlevleri, baba ve anne duygu düzensizliğinin etkileri ve ebeveyn-ergen ilişkilerini inceledikleri çalışmalarında, ebeveynlerin bireysel özelliklerinin ergen çocuğa sahip ailelerde aile uyumuna katkıda bulunup bulunmadığını ve bu tarz ailelerdeki ebeveyn-ergen ilişkilerinin oynadığı aracı rolleri araştırmışlardır. Araştırmalarına Çin'de en az bir ergen çocuğa sahip ailelerden seçilen 169 anne-baba çiftleri katılmıştır. Katılımcıların, babalar ve anneler duygu düzenleme güçlükleri, ebeveyn-ergen yakınlığı ve çatışması algıları, aile uyumları ve uyum yetenekleri konularında zorluklar bildirdiklerini ifade etmişlerdir. Hem anne hem de anne duygulanım bozukluğunun, dolaylı olarak kendileri ve ergenlik çocuğunun kendi yakınlıkları ya da çatışması sonucu aile birleşimi algıları ile dolaylı olarak ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bir ebeveynin duygulanım bozukluğunun doğrudan ve dolaylı olarak ergenle kendi yakınlığı aracılığıyla kendi aile uyum yeteneği algısı ile ilişkili olabilirken, başka bir ebeveynin duygulanım bozukluğunun dolaylı olarak ilişkili olabileceğini saptamışlardır. Babaların ve annelerin aile süreçlerine benzer şekilde katkıda bulunabileceğini bulmuşlardır.

Yurt dışında aile ilişkilerine yönelik olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde genel olarak çevresel faktörler, kardeş ilişkileri, aile işlevleri, iletişim ve öznel iyi oluş açısından ele alındığı görülmektedir. Türkiye'de de aile ilişkileri ile ilgili araştırmalar mevcuttur. Yapılan bu araştırmaların bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Eryüksel ve Akün (2003), depresyonu olan ve olmayan 123 ergen, 109 anne ve 87 baba olmak üzere toplam 319 kişinin katıldığı araştırmasında; depresyonu olan ergenler ile ana-babalarının aile ilişkilerini ve bilişsel çarpıtmalarını incelemiştir. Araştırmasında, depresyonu olan ergenlerin, olmayanlara göre anne ve babalarıyla olan ilişkilerinde hoşnut olmadıkları, ana-babalarının çeşitli kural ve sınırlandırmalarla hayatlarını mahvedeceklerine ve onlara kolayca haksızlık yapabileceklerine dair abartılı inançlara bağlı olduklarının görüldüğünü bulmuşlardır. Depresyonu olmayan ergenlerin ise, olanlara göre mükemmel bir evlat olmaya dair abartılı inançlara daha fazla sahip olduklarını bulmuşlardır. Çocuğunda depresyon olan ana-babalar, olmayanlara göre, daha fazla depresyon, çocuklarıyla aralarında daha fazla çatışma ve anlaşmazlık ifade

etmişlerdir. Ergen, anne ve babaların depresyon puanları, ergen-ebeveyn çatışması, aile ilişkilerine dair çarpıtılmış inançları ve ana-babaların fonksiyonel olmayan tutumlara bağlılıkları arasında pozitif ve anlamlı korelasyonlar bulmuşlardır. Ergenlerin ana-babalarının kısıtlamaları ile hayatlarının mahvolacağına dair inançlarını, ebeveyn-ergen çatışmasını ve fonksiyonel olmayan tutumlara bağlılıklarını; annelerin depresyonda olup çocuklarının problemlerinden dolayı kendilerini suçlamalarını ve çocukları için düşük mükemmeliyetçi standartlara sahip olmalarını; babaların çocukları ile ilişkilerinde çatışma ifade etmelerini, depresyonda olan gençleri olmayanlardan ayırt eden değişkenler olarak ortaya çıkarmışlardır.

Bahçivan-Saydam ve Gençöz (2005), yaşları 14-17 arasında değişen 153 lise öğrencisinin katıldığı araştırmasında; aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmada, benlik saygısının düşük olması, gençlerde görülen toplam problem ile, içe yönelim ve dışa yönelim problemlerinin artışında açıklayıcı olurken; ailede, genel işlevlerde, duygusal tepki verebilmede ve rol dağılımında problem yaşanması, gençlerde görülen problem davranışlar ile ilişkili bulunmuştur. Ebeveyn tutumunda, baskı-disiplinin reddi ve arkadaşça, eşit paylaşımcı ebeveyn çocuk ilişkisi isteminin, ergenler tarafından belirtilen dışa yönelim problem davranışlarıyla bağlantı gösterdiğini bulmuşlardır.

Yaman (2005), yaşları 14-18 arasında değişen, lise öğrencisi kız ve erkek öğrenciler ile bu öğrencilerin annelerinin katıldığı araştırmasında, ergenlerde ayrılma-bireyselleşme ve psikolojik uyum üzerinde ana-baba evlilik ilişkisinin ve aile ilişkilerinin etkisini incelemiştir. Araştırmada, evlilik ilişkisi boyutları olarak bağımlılık, kopukluk, kontrolcülük, güvenilebilirlilik değişkenlerinde, eşleri ile olan ilişkilerinde sorun bildiren annelerin çocuklarının, hem ayrılma-bireyselleşme sürecinde hem de psikolojik uyum bakımından daha olumsuz sonuçlar elde ettikleri; kızların hem ayrılma-bireyselleşme sürecinde hem de psikolojik uyum bakımından erkeklere göre daha fazla sorun yaşadıkları görülmüştür.

Cerit (2007), 7. ve 10. Sınıf ergenler ile annelerinin katıldığı araştırmasında, ergenlerin aile ilişkilerini algılamalarını bazı değişkenlere göre incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, erkeklerin kızlara göre problem çözmede daha başarılı oldukları ve 1 kardeş olanların daha rahat problemlerin üstesinden geldikleri, 15 yaşını doldurmuş ergenlerin daha rahat iletişim kurdukları ve duygularını daha rahat ifade ettikleri görülmüştür. Anneleri okur-yazar yada ilkokul mezunu olan ergenlerin iletişim kurmada

daha başarılı olduklarını, anneleri lise yada dengi okullardan mezun olanların ise duygularını daha rahat ifade edebildiklerini saptamıştır. İlk çocuk olanların genel işlevlerde daha başarılı olduklarını, problemleri çözme ve iletişim kurmada ergenler ve anneleri arasında anlamlı bir fark olduğunu bulmuştur.

Savi (2008), 12-15 yaş arası, 6., 7. ve 8. sınıfa devam eden 389 ergen ile anne ve babalarının katıldığı araştırmasında, 12-15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-babaların kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmasının sonucunda, ergenlerin davranış sorunlarının cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, anne ve babanın eğitim durumu ve yaşları, çalışma durumları ile aile gelir düzeyine göre farklılaştığını belirlemiştir. Ergenlerin davranış sorunlarına ilişkin algıları ile anne ve babalarının algıları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Ergenlerin davranış sorunları ile aile işlevleri arasında hem ergenlere göre hem de anne-babalara göre anlamlı bir ilişki bulunurken; annelerin ve babaların ergenlerin davranış sorunlarına ilişkin algıları ile kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Savi ve Akboy (2008), 6., 7. ve 8. sınıfa devam eden 389 ergenin katıldığı araştırmalarında, ön-ergenlik dönemi davranış sorunları ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, ön-ergenlik döneminde bulunan ergenlerin davranış sorunları ile aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Ailenin problem çözme işlevi bozuldukça ergenlerin yaşadıkları davranış sorunları artarken; ailenin iletişim, duygusal tepki verebilme, ailedeki roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel aile işlevlerinde sağlılık düzeyi arttıkça davranış sorunlarının azaldığı belirlenmiştir.

Coşkun (2009), 357'si kız, 381'i erkek olmak üzere toplam 738 lise öğrencisinin katıldığı araştırmasında, ortaöğretim öğrencilerinin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve aile içi ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmasının sonucunda, öğrencilerin öğrenilmiş güçlülükleri ile aile içi ilişkileri arasında anlamlı ilişkinin olduğu; devlet okulunda okuyan öğrencilerin öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin, özel okullarda okuyanlarınkinden, kız öğrencilerin öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin ise erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Özatça (2009), 504 lise öğrencisinin katıldığı araştırmasında, ergenlerde sosyal duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevlerini incelemiştir. Araştırmasının sonucuna göre, ergenlerde duygusal yalnızlığın aile ilişkileri alt boyutunu en fazla yordayan değişkenlerin genel işlevler, duygusal tepki verebilme ve problem çözme alt

boyutları olduğu; romantik ilişkiler alt boyutunu, sadece genel işlevler alt boyutunun yordadığı ve sosyal yalnızlığın sosyal ilişkiler alt boyutunu ise genel işlevler ve gereken ilgiyi gösterebilme alt boyutlarının yordadığı görülmüştür. Aile işlevlerinin diğer üç boyutunun (iletişim, rol dağılımı ve davranış kontrolü) ise sosyal ve duygusal yalnızlığı yordayacak kadar anlamlı olmadığını bulmuştur.

Kalyencioğlu ve Kutlu (2010), 275 lise öğrencisinin katıldığı araştırmasında, ergenlerin aile işlevi algılarına göre uyum düzeylerini incelemiştir. Araştırmalarında, ailenin ergenler tarafından sağlıksız olarak algılanmasının uyum düzeyini azalttığını bulmuşlardır.

Bulut (2010), 14-18 yaş aralığında 695 lise öğrencisinin katıldığı araştırmasında, ergenlerde görülen kural dışı davranışları aile işlevselliği, aile risk faktörleri ve yaşam kalitesi açısından incelemiştir. Araştırmasının sonucuna göre, problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler açısından sağlıksız işlev gösteren aileye sahip ergenler, sağlıklı işlev gösteren aileye sahip ergenlere kıyasla kuraldışı davranışları daha yüksek oranda göstermektedir. Geniş aileye sahip olan, anne-baba eğitim düzeyi yüksek olan, gelir düzeyi yüksek olan, anne-babası alkol kullanan, anne-babası sık sık kavga eden, aile içi şiddet gören, anne-babasından ilgi, sevgi görmeyen, ebeveyni otoriter tutuma sahip, ailesinde ruhsal hastalığa sahip kişi ya da kişiler olan, ailesinde herhangi bir suçtan ceza almış kişi ya da kişiler olan ve yaşam kalitesi düşük olan ergenler arasında kuraldışı davranışların görülme sıklığı daha fazla bulunmuştur. Anne- babaların birliktelik durumuna göre ve ailenin göç etme durumuna göre ergenlerin kural dışı puanları arasında anlamlı farklılığın bulunmadığını saptamıştır.

Eryılmaz (2011a), 14-17 yaşları arasında 124 kız ve 128 erkek olmak üzere toplam 252 lise öğrencisinin katıldığı araştırmasında, ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla aile ortamları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmasının sonucuna göre, aile ortamındaki birlik düzeyinin yükselmesine paralel olarak ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin de yükseldiğini saptamıştır. Aile ortamındaki kontrolün, ergen öznel iyi oluşu ile ilişkili olmadığı sonucuna varmıştır. Öznel iyi oluş ve aile ortamı arasında istatistiki açıdan anlamlı ve önemli bir ilişkinin olduğunu bulmuştur.

Karaca-Gül, Barlas, Onan ve Öz (2013), üniversite birinci sınıfa devam eden 296 ergenin katıldığı araştırmalarında, 16-20 yaş grubu ergenlerde aile işlevleri ve kişilerarası ilişki tarzını incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucu, aile işlevselliğinin ergenlerin kişilerarası ilişki tarzlarını anlamlı düzeyde açıkladığını göstermiştir.

Oflazoğlu-Göncü (2013), 105 kız, 112 erkek olmak üzere toplamda 217 öğrencinin katıldığı araştırmasında, 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin algıladıkları aile ilişkileri ile öz-yeterlilikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmasının sonucunda, yaşın ve cinsiyetin aile ilişkilerini algılama üzerinde etkili olmadığı; kardeş sayısının, anne ve baba öğrenim düzeylerinin, algılanan sosyo-ekonomik durum ve algılanan başarının, aile ilişkilerini algılama üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Yaşın, kardeş sayısının, anne ve baba eğitim düzeylerinin, algılanan sosyo-ekonomik durum ve okul başarısının, öz-yeterlilik üzerinde etkili olduğu; annenin çalışıp çalışmamasının aile ilişkilerini algılama ve öz-yeterlilik üzerinde etkili olmadığı görülmüştür. Öğrencilerin algıladıkları aile ilişkileri ile öz-yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Kabasakal ve Arslan (2016), yaşları 14-19 arasında değişen 322 ortaöğretim öğrencisinin katıldığı araştırmalarında, ergenlerde aile işlevleri ve iyi oluş arasındaki ilişkide ailedeki koruyucu faktörlerin rolünü incelemişlerdir. Araştırmalarının sonuçları ailedeki koruyucu faktörlerin aile işlevleri ve iyi oluşu anlamlı düzeyde yordadığını ve aile işlevlerinin ergen iyi oluşunu anlamlı düzeyde yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Aile işlevleri ve iyi oluş arasındaki ilişkide ailedeki koruyucu faktörlerin kısmi aracı rol üstlendiğini saptamışlardır.

Şeker (2017), yaşları 15-18 arasında değişen 1067 lise öğrencisinin katıldığı araştırmasında, ergenlerde risk alma davranışlarında akran ve aile ilişkileri ile problem çözme becerisini incelemiştir. Araştırmasının sonucunda, erkek, sosyo-ekonomik durumu yüksek ailelerde yetişen, yapıcı problem becerileri düşük, annesiyle yüksek düzeyde çatışma yaşayan, birlikte olduğu arkadaşları annesi tarafından yüksek düzeyde kabul edilen, arkadaş ilişkilerinde sadakat ve bağlılığı yüksek, güveni düşük olan, risk alma davranışı gösteren arkadaşlara sahip olan ve ailesinde alkol kullanan kişi sayısı yüksek olan ergenlerin daha çok risk aldığı; risk alma davranışlarının en güçlü yordayıcısının Algılanan Çevre Sistemindeki yakın yapının olduğu ve bunu Algılanan Çevre Sistemindeki Uzak Yapının izlediği, Sosyal Çevre Sisteminin yordama gücü bakımından üçüncü sırada geldiği ve son olarak Kişilik Sisteminin risk alma davranışları üzerinde açıklanan varyansa en düşük katkıyı sağlayan sistem olduğunu bulmuştur.

Türkiye'de yapılan aile ilişkilerine yönelik araştırmalarda genel olarak depresyon, bireyselleşme, davranış sorunları, uyum düzeyleri, yalnızlık, ebeveyn tutumları gibi değişkenlerin incelendiği görülmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalar

incelendiğinde aile ilişkileri ile ilgili araştırmaların oldukça az olduğu, öznel iyi oluş ile ilişkisinin incelendiği araştırmaların sınırlı sayıda bulunduğu görülmüştür, bu konuda yapılacak çalışmalara gereksinim olduğu söylenilebilir.

2.2.3. Kardeş İlişkileri ile İlgili Araştırmalar

Milgram ve Ross (1982), yetişkin kardeş ilişkilerinde popülerliğin etkilerini araştırmışlardır. Araştırmalarına katılan 15 katılımcıdan 11'i kadın ve 13'ü popüler olan kardeşinden küçüktü. Araştırmalarının sonucunda, çoğunun kardeşinin şöhretinin tadını çıkardığı ve bunun avantajlarının ve dezavantajlarının farkında olduğunu, popüler kardeşe sahip olmanın acı verici bir deneyim olabileceğinin yanında en azından bu noktada hayatlarında acı çekmekten daha fazla yararlandıklarını söylediklerini bulmuşlardır.

Furman ve Buhrmester (1985), kardeş ilişkilerinin nitelikleri ve çocukların algılarını araştırmışlardır. Araştırmalarının sonuçlarına göre, en çok adı geçen ortak pozitif niteliklerin arkadaşlık, kardeş beğenisi, olumlu sosyal davranış, sevgi olduğunu, negatif niteliklerden olan düşmanlık ve çekişmenin sıklıkla rapor edildiğini bulmuşlardır. Aile takımyıldızı değişkenlerinin cinsiyet, kardeş cinsiyeti, göreli yaş (daha büyük/küçük), yaş farklılığı ve aile büyüklüğü olarak belirlendiğini ve doğum sırasından kaynaklanan sonuçların neredeyse hepsinin çocuğun göreli yaşıyla ve aile büyüklüğü ile açıklandığını saptamışlardır. Cinsiyetler arasındaki belirli bir etkileşim, kardeş cinsiyeti ve yaş farklılığına rağmen çocukların aynı cinsiyetteki kardeşlerine daha yakın hissettiklerini, aynı cinsiyetteki kardeşlerin etkileşimlerinin samimiyet, arkadaşlık, sosyal davranış, benzerlik ve yetiştirme ile ilişkili olduğunu, büyük kardeşlerin küçük kardeşler üzerinde daha baskın olduklarını, çocukların aynı cinsiyetteki büyük kardeşlerini, zıt cinsiyetteki büyük kardeşlerinden daha baskın algıladıklarını bulmuşlardır.

Buhrmester ve Furman (1987), araştırmalarında arkadaşlık ve samimiyetin gelişimini incelemişlerdir. Çalışmalarına 2., 5. ve 8. sınıflarda (ortalama yaş sırasıyla 7.5, 10.4, 13.4) okuyan öğrenciler katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, 3 sınıf seviyesinde de arkadaşlığın istenen sosyal bir koşul olarak algılandığını, aile üyeleri 2. sınıflarda ve 5. sınıflarda çocuklar için önemli sağlayıcılar olurken 8. sınıflarda önemli ölçüde daha az olduklarını, 3 sınıf seviyesinde de aynı cinsiyetten olan akranların önemli sağlayıcılar olduğunu ve çocuklar büyüdükçe önem kazandıklarını, karşı

cinsiyetten olan akranların 8. sınıfa kadar önemli olmadığını saptamışlardır. Samimiyet için global istekte yaş farklılıklarının olmadığını belirtmişlerdir. Ebeveynlerin en küçük çocuklar için samimiyeti ortaya çıkarmada önemli sağlayıcılar olduğunu fakat ebeveynlerin genç ergenler arasında daha az önemli olduğunu bulmuşlardır.

Buhrmester ve Furman (1990), orta çocukluk ve ergenlikte kardeş ilişkileri algılarını araştırmışlardır. Araştırmalarına 3, 6, 9 ve 12. sınıflardaki çocuklar katılmıştır. Araştırmalarının sonuçlarına göre, ilişkilerin giderek daha eşitlikçi olarak değerlendirildiğini, ergenlerin büyük kardeşleri ile ilgili daha genç katılımcılara göre daha az baskınlık ve şefkat rapor ettiğini; ergenlerin daha genç katılımcılara göre daha az arkadaşlık samimiyet ve kardeşler ile sevgi rapor ettiğini; küçük kardeşle hissedilen çatışmaların tüm yaş gruplarında yüksek ancak büyük kardeşle çatışmaların daha az olduğunu bulmuşlardır. Kardeşler arası kişisel ilişkilerin yaş ilerledikçe daha çok eşitlikçi ve daha az asimetrik olduğunu ve yaş ilerledikçe daha az şiddet içerdiğini saptamışlardır.

Azmitia ve Hesser (1993), anaokulundaki, birinci, ikinci ve üçüncü sınıftaki çocukların bilişsel gelişiminde büyük kardeşlerinin ve akranlarının etkisini incelemişlerdir. Araştırmalarının sonuçlarına göre, daha küçük yaştaki çocukların gözlemleme, taklit etme ve büyük kardeşlerine danışmaya daha büyük yaştaki çocuklara göre daha yatkın olduklarını, daha büyük yaştaki kardeşlerin ise açıklamalar sunma, anında kılavuzluk sağlama, olumlu geri bildirimde bulunma ve daha küçük yaştaki kardeşin öğretim görevi üzerinde daha büyük yaştaki akranlarından daha fazla kontrolü olmasına izin vermeye daha meyilli olduğunu bulmuşlardır. Kardeşler arasındaki öğretim ve öğrenme etkileşimine özgün olan özelliklerin daha küçük yaştaki kardeşin bilişsel gelişimini kolaylaştırdığını saptamışlardır.

Brody ve Stoneman (1993), kardeş mizaçları, çatışma, sıcaklık ve rol asimetrisini inceledikleri araştırmalarına aynı cinsiyetten ve okul çağında olan 67 kardeş çifti katılmıştır. Araştırmalarının sonuçlarına göre, kardeşler arasında en düşük seviyede çatışma her iki çocuğun da düşük seviyede aktif olduğu çiftlerde görüldüğünü, en yüksek seviyede çatışmanın ise her ikisinin de yüksek ölçüde aktif olan çiftlerde görüldüğünü bulmuşlardır. Olumlu mizaç özelliklerinin koruyucu işlevlerinin sadece yüksek ölçüde aktif küçük kardeş ve daha az aktif olan büyük kardeşten oluşan çiftlerde görüldüğünü saptamışlardır.

McCoy, Brody ve Stoneman (1994), aile süreçleri ile gençler arasındaki en iyi dostluklar arasındaki bağın aracıları olarak kardeş ilişkilerinin boylamsal bir analizini

yaptıkları çalışmalarında; gençlerin en iyi arkadaşlıklarındaki kalitesi, birkaç bireysel ve aile değişkenleri arasındaki kardeş ilişkileri arabuluculuğu modelini araştırmışlardır. Araştırmalarına 4 ve 11 yaşları arasında 70 kuzeydoğu Gürcistanlı çocuk, büyük kardeşleri ve ebeveynleri katılmıştır. Araştırmalarında hedef gençlerin mizaçları ve aileleriyle olan ilişkilerinin kalitesinin dolaylı olarak en iyi dostluk seviyelerini öngördüğünü ve kardeş ilişkilerinin kalitesinin aracılık ettiğini bulmuşlardır.

Brody, Stoneman ve McCoy (1994), çocuk mizaçlarından erken ergenlikteki kardeş ilişkilerini tahmin etmeyi ve orta çocuklukta aile süreçlerini incelemişlerdir. Araştırmalarında, orta çocukluktan erken ergenliğe kadar geçen 4 yıl boyunca kardeş ilişkilerinin kalitesindeki değişimi hesap edebilmek için bir model geliştirmişlerdir. Araştırmalarına, yaşları 6-11 arasında olan büyük kardeşler, yaşları 4-9 arasında olan küçük kardeşler olarak toplamda 71 aile katılmıştır. Betimsel analizlerin sonuçlarına göre negatif kardeş ilişkisi niteliklerinde artış ve olumlu niteliklerde azalma saptamışlardır. Araştırmalarının kardeşlerin mizaçları, ebeveynler arası çatışma, ebeveyn çocuk ilişkilerindeki pozitiflik ve ebeveyn çocuk ilişkilerindeki diferansiyel negatiflik ile ilgili hipotezlerini desteklendiğini bulmuşlardır; kardeş ilişkilerinin kalitesinde %27 ve %34 arasında varyasyon hesaplamışlardır.

McGuire, McHale ve Updegraff (1996), orta çocuklukta kardeş ilişkilerinde çocukların algıları ve aile ilişkileri arasındaki bağlantıyı araştırmışlardır. Çalışmalarında çocukların kardeş ilişkileriyle ilgili algılarına yönelik çok boyutlu nitelikler geliştirmişlerdir ve işlev olarak kardeş düşmanlığı ve sıcaklığın farklı kombinasyonlarının diğer aile ilişkilerindeki ölçüm farklılıklarını incelemişlerdir. Araştırmalarına 10-11 yaşları arasında 91 ilk doğan çocuk ve yaşları 6-10 arasında olan küçük kardeşleri katılmıştır. Çocuklar kardeş ilişkilerindeki memnuniyet, samimiyet, rekabet ve ebeveyn-çocuk ilişkilerindeki memnuniyetlerini rapor etmişlerdir. Ebeveynler de evliliklerini değerlendirmişlerdir. Araştırmalarının sonuçlarına göre, ailelerde kardeş ilişkilerinde yüksek düşmanlık ve yüksek sıcaklık olan çocuklar, yüksek düşmanlık ve düşük sıcaklık olan çocuklarla karşılaştırıldığında, kardeş ilişkilerinde yüksek düşmanlık ve düşük sıcaklık olan çocukların kardeşlerini ve ebeveyn-çocuk ilişkilerini daha olumsuz değerlendirdiğini; ebeveynlerinin de evliliklerini daha olumsuz değerlendirdiğini bulmuşlardır.

Stormshak, Bellanti ve Bierman (1996), 53 agresif birinci ve ikinci sınıf öğrencileri, anneleri ve kardeşlerinin katıldığı araştırmalarında, kardeş ilişkilerinin kalitesini, sosyal yeterliliklerinin gelişimini ve agresif çocuklarda davranış kontrolünü

incelemişlerdir. Araştırmalarının sonuçlarına göre, kardeşlik ilişkilerindeki (sıcaklık ve çatışma anlamında orta seviyede) agresif çocukların ortaokul öğretmenleri tarafından çatışmalı kardeşlik ilişkileri bulunan çocuklarla (yüksek seviyede çatışma, düşük seviyede sıcaklık) göre sosyal açıdan daha yetkin, duygusal anlamda daha kontrollü ve okulda daha özenli olduklarını bulmuşlardır.

Brody, Stoneman, Smith ve Gibson (1999), kırsal Afrika kökenli Amerikalı ailelerde kardeş ilişkilerini inceledikleri çalışmalarında, aile süreci modeli bağlantılı anne ve babanın psikolojik işlevlerinin kardeş ilişkisi kalitesi ile olan ilişkisini araştırmışlardır. Araştırmalarına, güneydoğu Amerika'nın kırsal kesiminde yaşayan 9-12 yaşları arasındaki Afrika kökenli Amerikalı gençler ve evli ebeveynleri katılmıştır. Daha iyi ebeveyn psikolojik işlevselliğinin çekirdek ve geniş ailelerde, yakınlık, daha destekleyici ilişkiler ve daha destekleyici ebeveyn uygulamaları ile bağlantılı olduğunu bulmuşlardır. Bu aile süreçlerinin çocukların öz düzenlemesinin gelişimiyle ilişkili olduğunu saptamışlardır. Öz düzenlemeye sahip gençlerin kardeş ilişkilerinde daha uyumlu ve daha az çatışma yaşadıklarını bulmuşlardır.

Tucker, Updegraff, McHale ve Crouter (1999), Genç kardeşlerin empati sosyalleştiricisi olarak büyük kardeşleri inceledikleri çalışmalarında, erken ergenlikte ve ergenlik öncesinde büyük kardeşlerin kişisel nitelikleri ve kardeş ilişkisi deneyimlerinin hangi şekilde genç kardeşlerinin empati düzeleri ile ilişkili olduğunu araştırmışlardır. Araştırmalarına yaş ortalamaları 11 ve 8 olan toplam 199 kardeş çifti katılmıştır. Yaptıkları görüşmelerde evlerinde aile ilişkileri ve kişisel niteliklerini araştırmışlardır ve 7 gece boyunca günlük aktiviteleri ve arkadaşlıkları ile ilgili telefon görüşmeleri yapmışlardır. Araştırmalarının sonuçlarına göre, küçük kız kardeşler küçük erkek kardeşlerle kıyaslandığında, empatinin farklı olarak onların büyük kardeşlerinin kişisel nitelikleri ve kardeş ilişkilerinin doğası açısından ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Küçük kardeşlerin kişisel nitelikleri ve kardeş ilişkisi deneyimlerinin tahmin edicileri olarak büyük kardeşlerin empatilerinin önemsiz olduğunu, tam tersine küçük kardeşlerin büyük kardeşler yerine empati kurduklarını belirttiklerini saptamışlardır.

Barrett, Rasmussen ve Healy (2000), obsesif kompulsif bozukluğun (OKB) geç çocukluk döneminde ve erken ergenlikte kardeş ilişkilerine etkisini araştırmışlardır. Araştırmalarında öncelikle OKB olan çocukların 14 haftalık tedavi programından önce ve sonra kardeşlerini incelemişlerdir. bu kardeşler daha önce erkek kardeşi veya kız kardeşi OKB yada başka herhangi bir çocukluk bozukluğu (yani karşılaştırma grubu) için tanı ölçütlerini karşılamayan bir karşılaştırma grubu ile tedavi öncesi

karşılaştırılmıştır. Araştırmalarının sonuçlarına göre, OKB'li çocukların kardeşlerinin obsesif kompulsif belirtilere uyum sağlamış olduğunu ve erkek kardeşlerinin veya kız kardeşlerinin OKB'nin varlığından rahatsız olduğunu, OKB'nin başarılı bir tedavisiyle kardeş ilişkileri kalitesinin iyileştiğini, bir OKB çocuğunun veya ergeninin kardeşlerinde kaygı ve depresyon, karşılaştırma grubundaki kardeşlere göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Chen Yeh ve Lempers (2004), yaptıkları boylamsal araştırmada algılanan kardeş ilişkilerini ve ergenlerin gelişimini araştırmışlardır. 3 dalga halinde anneler, babalar ve hedef çocuklar olmak üzere toplam 374 aileden topladıkları verilerde, erken ve orta ergenlikte kardeş ilişkilerinin potansiyel etkilerini ergenlerin gelişimi açısından incelemişlerdir. Araştırmalarının birinci bölümünde, kardeş ilişkilerindeki daha pozitif algıların, daha az yalnızlık ve daha az depresyonla ilişkili olduğunu; ikinci bölümünde daha iyi arkadaşlık ilişkileri kurma eğilimi olan ve yüksek benlik saygısına sahip ergenlerin, daha az suçlu davranışlar gösterdiğini; üçüncü bölümde ise daha az madde kullanımını saptamışlardır. Ergenlerin benlik saygısı ve kardeş ilişkileri kalitesi arasında iki yönlü bir ilişki olduğunu ve bunun daha pozitif kardeş ilişkilerinin ergenlerin benlik saygısını arttırmada yardımcı olduğunu gösterdiğini, ergenlerdeki bu yüksek benlik saygısın da daha pozitif kardeş ilişkilerini öngördüğünü bulmuşlardır. Araştırmalarında iki yönlü ilişkiyi ergenlerin kardeş ilişkileri ve ergenlerin dostlukları arasında da bulmuşlardır. Daha erken yaşlardaki kardeş ilişkisi kalitesinin, sonraki arkadaşlık ilişkilerini öngörebileceğini saptamışlardır.

Pike, Coldwell ve Dunn (2005), yaşları 4-8 arasında olan iki çocuklu, 101 orta sınıf İngiliz ailesinin katıldığı araştırmalarında, orta çocukluk dönemindeki kardeş ilişkilerinin bireysel uyum ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmalarının sonuçlarına göre, kardeş ilişkisi kalitesini büyük kardeşin uyumu ile ilişkili bulmuşlardır. Kardeş ilişkisindeki pozitifliğin, kardeş çatışmasından daha çok çocuğun uyumu ile ilişkili olduğunu saptamışlardır.

Gass, Jenkins ve Dunn (2007), stresli yaşam olayları yaşayan çocuklarda pozitif kardeş ilişkilerinin çocuk uyumu üzerindeki koruyucu etkisini araştırmışlardır. Çalışmalarında anneler stresli yaşam olayları ve çocuğun uyumu hakkında değerlendirme yaparken, büyük kardeşler kendileri ve hedef çocuklarla olan ilişki kalitelerini değerlendirmişlerdir. Kardeş sevgisinin stresli yaşam olayları ile içselleştirici semptomatoloji arasındaki ilişkiyi hafiflettiğini ancak stresli yaşam olayları ile semptomatolojiyi dışsallaştırmak arasındaki ilişkiyi etkilemediğini bulmuşlardır.

Araştırmalarının sonuçlarına göre, özellikle anne-çocuk ilişki kalitesinden bağımsız olarak kardeş sevgisinin koruyucu etkisini ve pozitif kardeş ilişkilerinin stresli yaşam olayları yaşayan çocuklar için önemli bir destek kaynağı olduğunu saptamışlardır.

Derkman, Scholte, Van der Veld ve Engels (2010), Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin faktöriyel ve yapı geçerliliğini incelemişlerdir. Araştırmalarına ikiz, mental yada psikolojik engeli olmayan, iki tane ve biyolojik ilişkisi olan ergen çocukların olduğu 428 aileden, yaşları 13 ile 16 arasında olan 428 Hollandalı ergen katılmıştır. Araştırmalarında sıcaklık/yakınlık ve çatışma boyutlarını incelemek amacıyla öncelikle doğrulayıcı faktör analizi yapmışlardır. Yapı geçerliliğinin sıcaklık/yakınlık ve çatışmanın içselleştirme ve dışsallaştırma davranışlarıyla ve ebeveyn ilişkileriyle olan kalitesiyle ilişkilendirilmesini incelemişlerdir. Ve sıcaklık/yakınlık ve çatışmanın iç tutarlılığını ve Cronbach's Alfayı hesaplamak yoluyla temel nitelikleri belirlemişlerdir. Araştırmalarının sonuçlarının, sıcaklık/yakınlık ve çatışma boyutlarının kardeş ilişkilerinin önemli yönleri olduğunu doğruladığını, Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin sıcaklık/yakınlık ve çatışmayı belirlemek için geçerli ve güvenilir bir ölçüm yaptığını saptamışlardır. Sıcaklı/yakınlık ve çatışma boyutları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğunu, daha sıcak/yakın kardeş ilişkilerinin ilişkilerde daha az çatışma ile ilişkili olduğunu, kardeş ilişkilerinde daha fazla sıcaklık/yakınlık ve daha az çatışmanın ebeveynlerle olan yüksek nitelikteki ilişkilerle ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Buist, Dekovic ve Prinzie (2013), kardeş ilişki kalitesi ve çocuk ve ergenlerin psikopatolojisini inceledikleri çalışmalarında, çocuk ve ergenlerin kardeş ilişkisi kalitesinin (sıcaklık, çatışma ve diferansiyel tedavi) ve içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerinin ve bu ilişkideki potansiyel moderatörlerin birbirleri ile olan bağlantılarını araştırmışlardır. 34 çalışmadan, 12.257 çocuk ve ergenlere göre 85 etki boyutu elde etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, daha fazla kardeş sıcaklığı az kardeş çatışmasıyla ve az diferansiyel tedavi de anlamlı bir biçimde az içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ile ilişkili bulmuşlardır. Kardeş çatışmasının etki boyutları kardeş sıcaklığı ve diferansiyel tedaviden daha güçlü bulunurken, içselleştirme ve dışsallaştırma davranışlarındaki ilişkileri benzer güçlükte saptamışlardır. Etki boyutlarının, kardeş cinsiyet kombinasyonları (yüksek yüzdeli erkek kardeş çiftleri için daha güçlü etkiler), kardeşler arası yaş farklılıkları (küçük yaş farkları için daha güçlü etkiler) ve gelişim dönemleri (çocuklar için ergenlere göre daha güçlü etki boyutları) tarafından yönetildiğini ve psikopatoloji göz önünde bulundurulduğunda kardeş konteksinin önemli olduğunu bulmuşlardır.

Yurt dışında kardeş ilişkilerine yönelik olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde genel olarak kardeş ilişkisi nitelikleri, çocukların algıları, çocukların gelişimde kardeş ilişkilerinin etkisi, aile ilişkileri ile olan bağlantıları, kardeş ilişki kalitesi, ebeveyn etkileri, pozitif kardeş ilişkileri ve engelli ya da tanı almış bireylere sahip kardeşler açısından ele alındığı görülmektedir. Türkiye'de de kardeş ilişkileri ile ilgili araştırmalar mevcuttur. Yapılan bu araştırmaların bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Apalaçi (1996), 7-16 yaşları arasında olan 58 çocuğun (yarısının yaygın gelişimsel bozukluğu olan, yarısının da normal gelişimi olan küçük kardeşleri) katıldığı araştırmasında, yaygın gelişimsel bozukluğu olan çocukların ağabey ve ablalarının psikolojik uyumunu ve kardeş ilişkilerini incelemiştir. Araştırmasının sonuçlarına göre, ağabey-ablalar ve annelerin doldurduğu anket sonuçlarına göre yaygın gelişimsel bozukluğu olan çocukların kardeşlerinde depresyon daha yüksek, öz kavramı daha düşük bulunmuş; davranış sorunları ve sosyal uyum bakımından özürlü kardeşi olan ve olmayan çocuklar arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yaygın gelişimsel bozukluğu olan bir kardeşe sahip çocukların kardeş ilişkileri daha az sıcak/yakın ve daha çok asimetrik olarak belirtilmiştir. Kardeşler arası çatışmada gruplar arası farklılık görülmemiş olup, yaygın gelişimsel bozukluğu olan çocukların ablalarının kardeşlerinin bakımıyla gelişimi normal çocukların ağabey ve ablalarından daha çok ilgilendiğini bulmuştur. Yaygın gelişimsel bozukluğu olan bir kardeşe sahip erkek çocukların ise kontrol grubundaki çocuklardan daha az ev işi yaptıkları ortaya çıkmıştır. Ağabey ve ablalar ebeveynlerin farklı tutumları açısından, annelerin yaygın gelişimsel bozukluğu olan çocuklarına daha çok sevgi gösterdiklerini; kendilerini ise daha fazla kontrol ettiklerini bildirmişlerdir. Babaların tutumları açısından anlamlı farklılıkların belirtilmediğini saptamıştır.

Kılıçaslan (2001), 61 kız ve 66 erkek öğrenci olmak üzere toplam 127 ilkokul öğrencisi ve büyük kardeşleri ile annelerinin oluşturduğu araştırmasında, aile fonksiyonlarının ve algılanan farklılaşmış anne-baba yaklaşımının kardeş ilişkileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmasına göre, babanın algılanan farklılaşmış yaklaşımında kardeşlerin cinsiyet çiftlerine ve doğum sıralarına göre farklılıklar bulmuş; kardeş ilişkilerinde kardeşlerin cinsiyetleri ve doğum sıraları açısından farklılıklar saptamıştır. Anneler tarafından algılanan aile fonksiyonları ile kardeş ilişkileri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu bulmuştur.

Bozbey-Akalın (2005), yaşları 10-16 arasında değişen, yarısı DEHB olan bir kardeşe, diğer yarısı da normal gelişim gösteren bir kardeşe sahip 60 abla/ağabey ve

onların annelerinin katıldığı araştırmasında, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların abla ve ağabeylerinin sosyal beceri düzeyi ve kardeş ilişkilerini incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, DEHB olan kardeşe sahip çocukların sosyal yetkinlik düzeyinin, normal gelişim gösteren kardeşe sahip çocuklarınkinden daha düşük olduğunu; DEHB olan çocukların kardeşlerinin daha sık sosyal ve davranışsal sorunlar yaşadığını saptamıştır. Kardeş ilişkilerinin niteliği kapsamında ele alınan sevgi, kardeşin hayranlık duyması, kardeşe hayranlık duyma, baba yanlı davranışı ve benzerlik değişkeleri açısından iki grup arasında normal gelişim gösteren çocukların abla ve ağabeyleri lehine anlamlı farklılık olduğu ve DEHB olan bir kardeşin olduğu kardeş çiftlerinde tartışmanın daha sık yaşandığı belirlenmiştir. DEHB olan çocukların anne ve kardeşleriyle yaptıkları görüşmelerde, hem anneler hem de ağabey ve ablalar, ebeveynlerin DEHB olan çocuğa daha çok ilgi gösterdiğini ifade etmişlerdir.

Onat-Zoylan (2005), down sendromlu ve otistik çocukların 12-23 yaş arasındaki kardeşleriyle, engelli kardeşe sahip olmayan aynı yaş grubundaki ergenlerden toplamda 107 kişinin katıldığı araştırmasında, engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireylerin kardeş ilişkilerini incelemiştir. Araştırmasında, engelli kardeşi olan ve olmayan bireylerin kardeş ilişkilerinin farklılaştığını belirlemiştir. Engelli olmayan kardeşe sahip bireylerin, engelli kardeşe sahip gruba göre çatışma ve rekabet alt boyutlarından daha yüksek puan aldıklarını; göreceli konum/güç ve sıcaklık/yakınlık boyutlarında gruplar arası farklılaşma görülmediğini saptamıştır. Kardeşin cinsiyeti ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinin kardeş ilişkileri üzerinde anlamlı bir etki gösterdiğini bulmuştur. Kızların erkek kardeşlere göre sıcaklık/yakınlık ve göreceli konum/güç boyutlarından daha yüksek puanlar aldığını; sosyo-ekonomik düzey açısından ise göreceli konum/güç boyutunda en düşük gelir düzeyindeki kardeşler en yüksek gelir düzeyindekilere göre daha yüksek puan aldığını; orta gelir düzeyindeki kardeşlerin de çatışma alt boyutundan daha yüksek puan aldığını saptamıştır.

Berçin-Yıldırım (2005), farklı engel grubunda olan çocukların 10-17 yaş aralığındaki normal gelişim gösteren toplam 228 kardeşin katıldığı araştırmasında, farklı engel grubundan engelli kardeşe sahip çocukların kardeş ilişkileri ile kardeşlerini kabullenmeleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, engelli kardeşleriyle ilişkileri ve engelli kardeşi kabullenmeli arasında negatif anlamlı bir ilişki bulmuştur. Tanı, cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, engel derecesi ve ailedeki birey sayısı değişkenleri çocuğun engelli kardeşleriyle ilişkilerinde anlamlı farklılıklar yaratırken, yine aynı değişkenlerin çocukların engelli kardeşlerini kabullenmelerinde anlamlı bir

farklılık yaratmadığını saptamıştır. Erkek çocukların kız çocuklara göre, 10-13 yaş aralığındaki çocukların 14-17 yaş aralığındaki çocuklara göre, ilköğretime devam eden çocukların liseye giden çocuklara göre, ailedeki kişi sayısı az olan çocukların daha kalabalık ailede yaşayan çocuklara göre engelli kardeşleriyle ilişkilerinde daha olumlu davranışlar sergilediklerini bulmuştur.

Korkmaz (2008), 7-18 yaş arasındaki sağlıklı kardeş ve annelerinin katıldığı, özel eğitim alan zihinsel engelli çocukların kardeşleri ile ilişkilerini araştırmıştır. Araştırmasında, sağlıklı kardeşlerin yaşı büyüdükçe, eğitim düzeyleri yükseldikçe ve kardeş sayısı arttıkça engelli kardeşleri ile ilgili yaşadıkları problemlerin azaldığını ve engelli kardeşlerin zihinsel engeline ek olarak görünür bir engeli olduğunda ise ilişkinin olumsuz etkilendiğini bulmuştur. Annelerin sağlıklı kardeşlere göre, sağlıklı ve engelli kardeşler arasındaki ilişkiyi daha olumsuz algıladıkları; sağlıklı kardeşin doğum sırasının, yaş farkının, kardeş sayısının, engelli kardeşin ise tanısının, engel derecesinin, görünür ek bir engeli olmasının kardeşler arasındaki ilişkiyi farklı şekilde belirlediğini saptamıştır.

Özyavru (2008), iki çocuklu ailelerin dahil olduğu ve yaşları 9-17 arasında değişen 180 küçük kardeş ile onların yaşları 12-18 arsında değişen ağabey/ablaları, anne ve babaları olmak üzere toplam 720 kişinin katıldığı araştırmasında, ilköğretim ve lise öğrencilerinin ağabey ve ablalarıyla ilişkide algıladıkları kabul/reddin anne-baba kabul-reddi, psikolojik uyum, aile-içi çatışma ve eş kabul-reddi ile ilişkisini incelemiştir. Araştırmasında, ağabey/abla kabul-red ve kontrolünün, anne-babanın küçük kardeşine nasıl davrandığına bağlı olduğunu; ailedeki küçük çocukların nasıl bir psikolojik uyuma sahip olduklarının en az anne-babaları kadar ağabey/ablaları tarafından da ne kadar kabul ya da red edildiklerine bağlı olduğunu bulmuştur. Ağabey/ablasıyla ilişkisinde kabul algılayan kardeşlerin psikolojik uyumunun, red algılayan kardeşlere göre belirgin bir şekilde sağlıklı olduğunu; ağabey/ablaların küçük kardeşlerine karşı nasıl bir tavır içerisinde olacaklarının ise anne-babalarıyla ilişkide ne kadar kabul yada red edildiklerine bağlı olduğunu saptamıştır. Ailede anne-baba arasındaki geçimsizliğin tüm aile bireylerinin psikolojik uyumunu olumsuz etkilediği gibi, anne-babanın her iki çocuğuna karşı da daha red edici davranmalarına yol açtığını; ağabey-abla kabul reddinin özellikle küçük kardeşin psikolojik uyumunda önemli bir rol oynadığını bulmuştur.

Kanyas (2008), tek kardeşi olan ve yaşları 18-30 arasındaki 180 kişinin katıldığı araştırmasında, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kardeşler arası kıskançlık, çatışma ve

olumluluk gibi dinamiklere olan etkisini; kardeş sıralaması, yaş farkı ve cinsiyet gibi özellikleri dikkate alarak incelemiştir. Anne tarafından reddedilmiş olma hissinin, kardeşler arası çatışma ve kıskançlığı arttırdığı ve olumluluğu azalttığı; en yoğun olumlu ilişkinin iki kız kardeş arasında görüldüğü sonucuna varmıştır.

Erginoğlu (2015), 7-11 yaş aralığında 125 kız, 125 erkek olmak üzere toplam 250 ilköğretim öğrencisi ve ailelerinin katıldığı araştırmasında, kardeş ilişkileri, anne-baba tutumları, davranış ve uyum problemlerini bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmasının sonuçlarına göre, olumsuz anne-baba tutumlarının çocuğun kardeş ilişkilerini olumsuz etkilediğini, davranış ve uyum problemlerinin oluşmasında da bir etken olduğunu bulmuştur. Büyük çocuğun cinsiyetinin ve kardeşler arası yaş farkı değişkenlerinin; anne-baba tutumunun, anne-babanın farklılaşmış yaklaşımının, kardeş ilişkileri davranış ve uyum problemlerinin önemli yordayıcıları olduğunu saptamıştır.

Özman (2018), 206 kız ve 195 erkek olmak üzere toplam 401 öğrencinin katıldığı araştırmasında, ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalma düzeyleri ile kardeş ilişkilerini incelemiştir. Araştırmasında elde ettiği bulgulara göre, kızların ilişkisel saldırıya maruz kalma düzeylerinin erkeklerden anlamlı derecede yüksek olduğunu bulurken, anne ve babanın eğitim durumunun akran zorbalığına maruz kalma düzeyinde farklılık yaratmadığını bulmuştur. Ergenlerin sahip olduğu kardeş sayısın kardeşleri ve akranları ile olan ilişkilerinde anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğini tespit etmiştir. Kardeş ilişkilerinin akran zorbalığına uğrama düzeyi ile olan ilişkisini değerlendirdiğinde, anlamlı derecede pozitif ve negatif ilişkilerin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Türkiye'de kardeş ilişkilerine yönelik yapılan çalışmalar öznel iyi oluş ile ilişkili değildir. Türkiye'de kardeş ilişkilerine yönelik çalışmaların az ve genel olarak farklı engel grupları ile ilişkisine yönelik olduğu görülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizine yönelik bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ergenlerde öznel iyi oluş, aile ilişkileri ve kardeş ilişkileri arasındaki ilişkileri incelemeye yönelik ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni öznel iyi olma, bağımsız değişkenleri ise aile ilişkileri ve kardeş ilişkileridir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evrenini 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Adana ili merkez ilçelerindeki (Çukurova, Sarıçam, Yüreğir ve Seyhan) Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokulların 6, 7 ve 8. sınıflarında öğrenim gören ergenler oluşturmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaokullardan toplam yedi okul seçilmiş ve bu okullardan veri toplanmıştır. Çalışma grubu 508 (%53.4) kız, 443 (%46.6) erkek olmak üzere toplam 951 öğrenciden oluşmuştur. Çalışma grubuna alınan öğrenciler 12-15 yaş aralığında olup, yaş ortalamaları 13.1'dir (Ss= .96). Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre dağılımları Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1.

Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları

	Kız		Erkek		Toplam	
	f		f		f	
Sınıf düzeyi		%		%		%
6. Sınıf	172	18.1	141	14.8	313	32.9
7. Sınıf	189	19.9	156	16.4	345	36.3
8. Sınıf	147	15.5	145	15.2	292	30.7
Toplam	508	53.4	443	46.6	951	100

Tablo 1'de görüldüğü gibi öğrencilerin 313'ü (%32.9) 6. sınıfta, 345'i (%36.3) 7. sınıfta ve 292'si (%30.7) 8. sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerin anne-babalarının öğrenim durumlarına ilişkin dağılım ve yüzdeleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2.

Öğrencilerin Anne ve Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı ve Yüzdeleri

Öğrenim Düzeyi	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Okur-Yazar Değil	42	4.4	10	1.1
İlkokul	443	46.6	314	33.0
Ortaokul	178	18.7	211	22.2
Lise	253	26.6	300	31.5
Üniversite	35	3.7	116	12.2

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin %46.6'sı ilkokul mezunudur ve ilkokul mezunu anneye sahip öğrenciler örneklemin en geniş yüzdesini oluşturmaktadır. Öğrencilerin annelerinin yalnızca %3.7'si üniversite mezunudur. Öğrencilerin babalarının ise %33'ü ilkokul mezunudur ve ilkokul mezunu babaya sahip öğrenciler örneklemin en geniş yüzdesini oluşturmaktadır. Öğrencilerin babalarının %12.2'si ise üniversite mezunudur. Örneklemi oluşturan öğrencilerin babalarının annelere göre daha yüksek eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumuna bakıldığında, %12.5'inin (n=119) çok düşük, %26.7'sinin (n=254) alt-orta, %37.3'ünün (n=355) üst-orta ve %23.2'sinin (n=221) ise yüksek gelir düzeyine sahip olduğu anlaşılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği

Ölçek, Eryılmaz (2009) tarafından ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Aile ilişkilerinde doyum, önemli kişilerle ilişkilerde doyum, yaşam doyumu ve olumlu duygular olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Dört alt boyutun açıklanan varyansı 61.64'tür. Ölçeğin Sperman-Brown değeri .83; iç tutarlık katsayısı .86 ve test tekrar test yöntemine dayalı güvenirlik değeri ise .83'tür. Ölçeğin Cronbach Alfa değeri .86'dır ve alt boyutları için bu değer Aile İlişkilerinde Doyum için .83, Önemli Kişilerle İlişkide Doyum için .73, Yaşam Doyumu için .81 ve Olumlu Duygular için .66 olarak belirlenmiştir. Ölçek, 4'lü Likert tipinde, 1-4 arası derecelendirme ile (1) Kesinlikle katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Katılıyorum, (4) Tamamen katılıyorum şeklinde düzenlenmiştir ve toplam 15 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin dört maddesi aile ilişkilerinde doyum, üç maddesi yaşam doyumu, dört maddesi de olumlu duygularla ilgili maddelerden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarından alınan puanlar yükseldikçe bireyin ilgili boyuta ait özelliklere yüksek derecede sahip olduğu söylenebilir. Ölçekten toplam puan da elde edilebilmektedir. Toplam puan yükseldikçe öznel iyi oluş düzeyi artmaktadır. Ölçekte tersten hesaplanması gereken madde bulunmamaktadır. Ölçekten en düşük 15 ve en yüksek 60 puan alınmaktadır. Yapılan analiz ve çalışmaların sonucunda Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin güvenilir ve geçerli olduğu bulunmuştur (Eryılmaz, 2009).

3.3.2. Aile Değerlendirme Ölçeği

Aile Değerlendirme Ölçeği, Amerika Birleşik Devletleri'nde Brown Üniversitesi ve Buttler Hastanesi tarafından Aile Araştırma Programı dahilinde geliştirilmiştir. Ölçek, ailenin işlevlerini hangi konularda yerine getirip getirmediğini ortaya çıkarmak amacıyla kullanılan bir ölçme aracıdır. Epstein ve Bishop tarafından 1983 yılında geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçek daha önce geliştirilmiş olan McMaster Aile İşlevleri Modeli'nin klinik olarak aileler üzerinde uygulanması ile elde edilmiştir.

Ölçek, yedi alt boyuttan ve toplam 60 maddeden meydana gelmektedir. Her madde, aile yaşamına yönelik olumlu ve olumsuz ifadelerin yer aldığı bir cümleden oluşmaktadır. Her cümle yedi alt boyuttan birine aittir. Alt boyutların altı tanesi McMaster Aile İşlevleri Modeli'nin alt boyutlarıdır ve aile işlevlerindeki her bir sorun

alanını tek tek ele almaktadır. Yedinci boyut ise, ailenin sağlıklı olup olmadığını genel olarak değerlendirmektedir. Yedi alt boyutun operasyonel tanımları aşağıdaki gibidir (Akt., Bulut, 1990).

1. Problem Çözme (Problem Solving): Problem Çözme, ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmaktadır. Sorunun ortaya çıkışından, çözümlenmesine kadar olan dönemi kapsar.

2. İletişim (Communication): İletişim, aile üyeleri arasındaki bilgi alışverişi biçiminde tanımlanmaktadır. Burada ailenin etkili bir iletişim içinde olup olmadığı ölçülmek istenmektedir. Bu nedenle üyeler arası sözlü iletişimin içeriğinin açık olup olmadığı, kişilerin söylemek istediklerini doğrudan doğruya ifade edip edemedikleri üzerinde durulmaktadır.

3. Roller (Roles): Roller, ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan davranış kalıplarıdır. McMaster Aile İşlevleri Modeli ailenin kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütme, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı geliştirip geliştirmediği üzerinde odaklaşmaktadır. İlave olarak, roller ile ilgili boyut, görevlerin belirgin ve eşit olarak üyelere dağılımı ile görevlerin aile üyeleri tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirilip getirilmemesini de içermektedir.

4. Duygusal Tepki Verebilme (Affective Responsiveness): Aile üyelerinin her türlü uyaranlar karşısında en uygun tepkiyi göstermesi anlamına gelmektedir. Burada sevgi, mutluluk, neşe gibi ferahlık ifade eden duyguların yanında; kızgınlık, üzüntü, korku gibi acil durumlar da içermektedir.

5. Gereken İlgiyi Gösterme (Affective Involvement): Aile üyelerinin birbirine gösterdiği ilgi, bakım ve sevgiyi içerir. En sağlıklı aileler birbirleriyle orta derecede ilgilenirler. Az veya çok ilgilenen aileler, bu konudaki işlevini yeterince yerine getiremiyorlar demektir. Çok ilgilenme aile üyelerinin birbirlerine fazla bağımlı olduğunun, az ilgilenme ise birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdiklerinin belirleyicisidir.

6. Davranış Kontrolü (Behaviour Control): Davranış kontrolü, ailenin üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Bu alt ölçekte psikolojik ve sosyal tehlike karşısındaki davranışlar değerlendirilir. Ayrıca, kontrolün esnek, katı, serbest ve düzensiz oluşu da bu alt ölçekte ele alınmaktadır.

7. Genel Fonksiyonlar (General Functions): Bu boyut, yukarıda ifade edilen altı boyutu da kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlamaktadır.

Ölçeği oluşturan maddelerde sağlıklılık ve sağlıksızlık gösteren iki tür ifade bulunmaktadır. Bazı maddelerde "Aynen Katılıyorum" seçeneği sağlıklı aile işlevlerini gösterdiği halde, diğerlerinde "Hiç Katılmıyorum" seçeneği sağlıklılık göstergesi olmaktadır. Aile Değerlendirme Ölçeği'nde toplam puan üzerinden bir değerlendirme yapılmamaktadır. On iki yaş üzerindeki tüm aile bireylerine uygulanabilmektedir. Puanlar 1.00 (sağlıklı) ile 4.00 (sağlıksız) arasında değişmektedir ve 2.00'nin üzerindeki puan ortalamaları aile işlevlerinde sağlıksızlığa doğru bir gidiş olduğunu göstermektedir.

Aile Değerlendirme Ölçeği'nin Türkçeye uyarlama çalışması Bulut (1990) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği bilinen grupların karşılaştırması tekniğiyle sınanmıştır. Boşanma, kadın ve erkeğin artık birlikte yaşamayacaklarına karar verdikleri zaman gerçekleştiğinden bu grupta aile işlevlerinin sağlıksız olduğu düşünülerek ADÖ 25 boşanma sürecinde olan kadın veya erkeğe, 25 de normal evlilik sürecindeki kişilere uygulanmıştır. Her iki gruptan elde edilen puanlar arasında anlamlı farklılık olup olmadığı T-testi ile incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda boşanma sürecindeki aileler ile evli aileler arasında problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler alt ölçekleri için $p < .001$ düzeyinde; davranış kontrolü için $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur.

Ölçeğin içinde ruh hastası bulunan ve bulunmayan aile üyelerine uygulanması sonucunda da iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Ankara Üniversitesi Psikiyatri Kliniğinden 1985-1988 yılları arasında yatarak tedavi görmüş 100 hastanın ailelerinde 15 yaş üzerindeki hasta hariç herkese ADÖ verilmiştir (190 kişi). Hasta aileleriyle aynı semtte oturan ve ailelerinde psikolojik problemli üyesi bulunmayan 70 aileye de (170 kişi) aynı yöntemle ölçek uygulanmıştır. Elde edilen veriler T testi ile analiz edilmiştir. Analizler sonucunda psikolojik problemli üyesi bulunan aileler ile psikolojik problemli üyesi bulunmayan aileler arasında duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler alt ölçeklerinde $p < .0001$ düzeyinde; iletişim, roller ve davranış kontrolü alt ölçeklerinde $p < .001$ düzeyinde ve problem çözme alt ölçeğinde $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Her iki grup puanları arasında anlamlı bir farklılık olması ölçeğin grupları birbirinden manidar düzeyde ayırt ettiğini göstermektedir.

Ölçeğin ölçüt bağlantılı geçerliğini incelemek amacıyla ADÖ, halen evli bulunan 25 kişiye Evlilik Yaşam Ölçeği (Tezer 1986) ile birlikte uygulanmıştır. Evlilik Yaşam Doyum Ölçeği 10 maddeden oluşan, kişinin evlilikteki doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçek olduğundan, ADÖ'nün sadece "Genel Fonksiyonlar" alt ölçeği ile karşılaştırılmıştır. Her iki ölçeğin aralarındaki korelasyon değerinin .66 olduğu saptanmıştır.

Ölçeğin puan değişmezliğini incelemek amacıyla Aile Değerlendirme Ölçeği, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu öğrencileri ve çalışanlarından meydana gelen 51 kişiye üç hafta ara ile üç kez uygulanmış, öğrencilerin ADÖ'nün her iki uygulamasından aldıkları puanların korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin test tekrar test güvenirlik katsayısının alt testler için .62 ile .89 arasında değiştiği görülmüştür. Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayıları ise Problem Çözme için .80; İletişim için .71; Roller için .42; Duygusal Tepki Verebilme için .59; Gereken İlgiyi Gösterme için .38; Davranış Kontrolü için .52; Genel İşlevler için ise .86 olarak saptanmıştır (Bulut, 1990).

3.3.3. Kardeş İlişkileri Ölçeği

Orijinal adı Sibling Relationship Questionnaire olan Kardeş İlişkileri Ölçeği Furman ve Buhrmester (1985) tarafından geliştirilmiştir. 16 niteliğinin (olumlu ilişki, anne yanlılığı, kardeşi eğitme, kardeş tarafından eğitilme, kardeş üzerinde baskınlık, kardeşin baskınlığı, baba yanlılığı, şefkat, arkadaşlık, düşmanlık, benzerlik, yakınlık, yarışma, kardeşi takdir etme, kardeş tarafından takdir edilme, tartışma) kardeşi olan katılımcılar tarafından değerlendirildiği 48 maddeli bir ölçektir. Buhrmester tarafından 11-13 yaşlarındaki 20 erkek ve 29 kızdan oluşan toplam 49 öğrenciyle yapılan görüşmeler sonucunda geliştirilmiştir. Ölçekteki her maddede kardeşleri ile olan ilişkilerine dair değerlendirmelerin bulunduğu sorular yer almaktadır. Ölçek beşli likert tipi bir ölçektir (1= Neredeyse hiç, 2= Çok değil, 3= Biraz, 4= Çok fazla, 5= Son derece fazla; 1= Hemen hemen her zaman kardeşime daha iyi davranır, 2= Çoğunlukla kardeşime iyi davranır, 3= İkimize aynı davranır, 4= Çoğunlukla bana daha iyi davranır, 5= Hemen hemen her zaman bana daha iyi davranır; 1= Hemen hemen her zaman kardeşim daha çok ilgi görür, 2= Çoğunlukla kardeşim ilgi görür, 3= İkimiz de eşit derecede ilgi görürüz, 4= Çoğunlukla ben daha çok ilgi görürüm, 5= Hemen hemen her zaman ben daha çok ilgi görürüm; 1= Hemen hemen her zaman kardeşimi daha çok

kayırır, 2= Çoğunlukla kardeşimi kayırır, 3= Hiçbirimizi kayırmaz, 4= Çoğunlukla beni daha çok kayırır, 5= Hemen hemen her zaman beni daha çok kayırır). Alt boyutlar Sıcaklık/Yakınlık Boyutu, Göreceli Konum/Güç Boyutu, Çatışma Boyutu ve Rekabet Boyutu'dur. Ölçek puanları her alt boyuta ait 3 maddenin toplanması yoluyla elde edilmiştir. Sıcaklık/Yakınlık Boyutunda olumlu ilişki, şefkat, benzerlik, arkadaşlık, samimiyet, kardeşi takdir etme, kardeş tarafından takdir edilme alt boyutları bulunmaktadır. Göreceli Konum/Güç Boyutu'nda kardeşi eğitme, kardeş tarafından eğitilme, kardeş baskınlığı ve kardeşin baskınlığı alt boyutları bulunmaktadır. Çatışma Boyutu'nda tartışma, düşmanlık ve yarışma alt boyutları vardır. Rekabet Boyutu'nda ise anne yanlılığı ve baba yanlılığı alt boyutları bulunmaktadır (Furman ve Buhrmester, 1985). Bütün maddeler 1 ile 5 arasında puanlanır (Neredeyse hiç= 1 puan, son derece fazla= 5 puan). Anne yanlılığı ve baba yanlılığı istisnadır (Neredeyse hiç ve Son derece fazla 2 puan; Çok değil ve çok fazla 1 puan).

Cenkseven Önder ve Avcı (2016) ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmasını 481'i (%53.1) kız, 424'ü (%46.9) erkek toplam 905 ortaokul öğrencisi üzerinde gerçekleştirmiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sırasında güç alt ölçeğinin yakınlık alt ölçeğinden ayrışmadığı görülmüştür. Güç alt ölçeği modelden çıkarılmıştır. Üç faktörlü modelin sınanmasında çatışma alt ölçeği ile ilgili kısımda yer alan rekabet (competation) alt boyutundan çatışmaya giden yolun anlamsız olduğu belirlenmiş ve modelden çıkartılmıştır. Sonuç olarak üç faktörlü yapının iyi uyum değerleri ürettiği belirlenmiştir [χ^2/sd(420.22/84 = 5.00); RMSEA=.067; SRMR=.060; CFI=.96; NNFI=.95; GFI= .94; AGFI =.92]. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin güvenirlik analizi Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları ile incelenmiştir. Sıcaklık/Yakınlık alt ölçeği için .85, Çatışma alt ölçeği için .72; ve Rekabet alt ölçeği için de .69 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan ergenler hakkında bazı bilgilerin toplanması amacıyla araştırmacı tarafından "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanmıştır (Ek-1). Bu formda ergenlerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyleri, doğum sırası, ebeveynlerin öğrenim düzeyleri, sosyo-ekonomik seviyesi, ebeveynlerine ait genel bilgiler ve kardeşleri ile ilişkilerini değerlendirmeye yönelik sorular bulunmaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanma işlemi yasal izinlerin alınmasının ardından Adana ili merkez ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yedi farklı okuldan randevu alınarak, ders saatleri içerisinde öğrencilerin sınıf ortamlarında uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Uygulama yapılmadan önce araştırmacı, öğrencilere araştırmanın amaçları ve ölçme araçlarının içten ve objektif yanıtlanması konusunda bilgi vermiştir. Uygulamalar araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeklerin sıralaması Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Kardeş İlişkileri Ölçeği şeklindedir. Bir kişinin tüm ölçekleri yanıtlama süresi ortalama 25-30 dakika sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Toplanan verilere öncelikle temel istatistiksel analizler uygulanmış daha sonra gerekli analizler yapılmıştır. Öznel iyi oluş, kardeş ilişkileri ve aile ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır. Kardeş ilişkileri ve aile ilişkilerinin öznel iyi oluşu ne düzeyde yordadığını belirlemek amacıyla çok değişkenli doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Öncelikle veri setinin doğrusal regresyon analizinin normallik ve doğrusallık sayıltılarını karşılayıp karşılamadığı incelenmiştir. Veri seti regresyon analizinin sayıltılarını karşılamaktadır. Her bir öğrenci için saptanan Mahalanobis uzaklık değerleri, $p<.001$ ölçüt alınarak incelenmiştir [$X^2(11)=31.26$, $p<.001$]. İnceleme sonucunda örneklemde "doğrusallık ve "normallik" sayıltılarının zedelenmesine neden olacak uç değerlerin olmadığı görülmüştür. Ayrıca tolerans ve varyans şişme değerleri (VIF) incelenmiş ve çoklu eş doğrusallık (multicollinearity) probleminin olmadığı görülmüştür.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada cevaplandırılmaya çalışılan amaçlara yönelik olarak toplanan verilerin istatistiksel çözümlemeleri sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1. Öznel İyi Oluş, Kardeş İlişkileri ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Öğrencilerin öznel iyi oluşları, kardeş ilişkileri ve aile işlevleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır. Tablo 3'de değişkenlerin aritmetik ortalama, standart sapma değerleri ve değişkenler arasındaki korelasyon değerleri yer almaktadır.

Tablo 3 incelendiğinde Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt ölçeklerine bakıldığında; yakınlık/sıcaklık ve rekabet ile aile ile ilişkilerde doyum, önemli diğerleri ile ilişkilerde doyum, yaşam doyumu ve olumlu duygular arasında pozitif yönlü anlamlı korelasyon olduğu görülmüştür. Çatışma ile aile ile ilişkilerde doyum, önemli diğerleri ile ilişkilerde doyum, yaşam doyumu ve olumlu duygular arasında negatif yönlü (sırasıyla r=-.19, r=-.16, r=-.12, r=-.18, r=-.18) anlamlı korelasyon olduğu görülmüştür. Kardeş İlişkileri Ölçeği ile Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin boyutları arasındaki ilişkide en yüksek korelasyonun yakınlık/sıcaklık ile aile ile ilişkilerde doyum ve yaşam doyumu arasında olduğu (r=.28); en düşük korelasyonun ise çatışma ile yaşam doyumu ve olumlu duygular (r=-.18) arasında olduğu görülmüştür. Öznel İyi Oluş toplam puanı ile Kardeş İlişkileri Ölçeği alt ölçeklerine bakıldığında yakınlık/sıcaklık ve rekabet arasında pozitif yönlü (sırasıyla r=.31, r=.24) anlamlı korelasyon olmasına rağmen; çatışma ile arasında negatif yönlü (r=-.19) anlamlı korelasyon olduğu görülmüştür.

Tablo 3.

Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Matriksi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Öznel İyi Oluş															
1. Öznel iyi oluş-Toplam	-														
2. Aile-doyum	.89*	-													
3. Önemli kişiler-doyum	.89*	.79**	-												
4. Yaşam doyumu	.72*	.49*	.52*	-										-	
5. Olumlu duygular	.85*	.71*	.66*	.45*	-										
Aile İşlevleri															
6. Problem çözme	.25*	.20*	.20*	.27*	.19*	-									
7. İletişim	.34*	.29*	.28*	.33*	.26*	.54*	-								
8. Roller	.28**	.24*	.21*	.24*	.20*	.45*	.47*	-							
9. Duygusal tepki	.31*	.27*	.25*	.30*	.21*	.46*	.56*	.51*	-						
10. İlgi gösterme	.17*	.19*	.13*	.13*	.12*	.01	.19*	.28*	.33*	-					
11. Davranış kontrolü	.20*	.19*	.16*	.15*	.17*	.38*	.34*	.36*	.39*	.21*	-				
12. Genel işlevler	.39*	.34*	.30*	.39*	.29*	.66*	.67*	.62*	.69*	.29*	.48*	-			
Kardeş İlişkileri															
13. Yakınlık/Sıcaklık	.31*	.28*	.24*	.28*	.25*	.34*	.39*	.37*	.41*	.16*	.26*	.48*	-		
14.Rekabet	.24*	.21*	.18*	.21*	.19*	.20*	.20*	.17*	.24*	.06	.15*	.30*	.31*	-	
15. Çatışma	-.19*	-.16*	-.12*	-.18*	-.18*	-.26*	-.27*	-.35*	-.33*	-.18*	-.26*	-.39*	-.16*	-.44*	-
X	49.36	14.16	13.53	8.61	13.05	18.49	26.59	31.77	18.54	18.31	26.45	39.44	17.44	55.71	9.50
Ss	9.13	2.72	2.89	2.47	2.77	3.84	4.59	3.80	3.49	3.12	3.24	6.38	2.74	11.57	3.73

* p< .001

Tablo 3 incelendiğinde aile işlevlerinin tüm boyutları ile Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin tüm boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı korelasyon olduğu görülmüştür. Aile Değerlendirme Ölçeği ile Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin boyutları arasında ilişkide en yüksek korelasyonun aile işlevlerinin genel işlevler boyutu ile yaşam doyumu (r=.39) arasında olduğu görülmüştür.

Tablo 3 incelendiğinde Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt ölçeklerine bakıldığında; yakınlık/sıcaklık ile Aile Değerlendirme Ölçeği'nin tüm alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı korelasyon olduğu görülmüştür. Rekabet ile aile işlevlerinin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel işlevler boyutları arasında pozitif yönde (sırasıyla r=.20, r=.20, r=.17, r=.24, r=.15 ve r=.30) anlamlı korelasyon olmasına rağmen; rekabet ile aile işlevlerinin gereken ilgiyi gösterme (r=.06) boyutu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Kardeş İlişkileri Ölçeği ile Aile Değerlendirme Ölçeği'nin boyutları arasındaki ilişkide en yüksek korelasyonun aile işlevlerinin genel işlevler boyutu ile yakınlık/sıcaklık arasında olduğu (r=.48); en düşük korelasyonun ise aile işlevlerinin genel işlevler ile çatışma (r=-.39) arasında olduğu görülmüştür.

4.2. Öğrencilerin Öznel İyi Oluşlarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkilerine İlişkin Bulgular

4.2.1. Öğrencilerin Öznel İyi Oluş Toplam Puanlarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin öznel iyi oluşlarının (toplam puan), Aile İşlevleri Ölçeği'nin alt ölçekleri olan problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler ile Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt ölçekleri olan yakınlık/sıcaklık, rekabet ve çatışma tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 4.

Öznel İyi Oluşun (Toplam Puan) Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi

	Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**ß**	**T**
	Sabit	15.85	3.83		4.14***
Aile işlevleri	Problem çözme	-.04	.10	-.02	-.40
	İletişim	.28	.08	.14	3.36**
	Roller	.02	.10	.01	.25
	Duygusal Tepki	.02	.11	.01	.17
	İlgi gösterme	.17	.10	.06	1.75
	Davranış kontrolü	.01	.10	.00	.08
	Genel işlevler	.27	.08	.19	3.25**
Kardeş ilişkileri	Yakınlık	.37	.11	.11	3.49**
	Rekabet	.09	.03	.12	3.22**
	Çatışma	.01	.09	.00	.12
	R=.44	ΔR^2=.19			
	F(10, 912)= 21.66	p=.000			

**p<.01, ***p<.001

Tablo 4 incelendiğinde aile işlevlerinin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, ilgi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler boyutları ve kardeş ilişkilerinin yakınlık, rekabet, çatışma öğrencilerin öznel iyi oluşlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.19, p<.001). Bu on değişken birlikte, öznel iyi oluşun toplam varyansının %19'unu açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, aile işlevlerinin iletişim (t=3.36, p<.01) ve genel işlevler (t=3.25, p<.01) boyutlarının, kardeş ilişkilerinin ise yakınlık (t=3.49, p<.01) ve rekabet boyutlarının (t=3.22, p<.01) öznel iyi oluşun anlamlı yordayıcıları olduğu, diğer değişkenlerin ise öznel iyi oluşu anlamlı yordamadığı belirlenmiştir (p>.05). Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin öznel iyi oluş üzerindeki göreli önem sırası; genel işlevler (ß=.19), iletişim (ß=.14), rekabet (ß=.12) ve yakınlık (ß= .11) şeklindedir.

4.2.2. Öğrencilerin Aile İlişkilerinden Algıladıkları Doyumlarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin aile ilişkilerinden algıladıkları doyumun, Aile İşlevleri Ölçeği'nin alt ölçekleri olan problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler ile Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt

ölçekleri olan yakınlık/sıcaklık, rekabet ve çatışma tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5.

Aile İlişkilerinden Algılanan Doyumun Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi

	Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**ß**	**t**
	Sabit	4.51	1.17		3.86***
Aile işlevleri	Problem çözme	-.03	.03	-.04	-.99
	İletişim	.06	.03	.10	2.37*
	Roller	.02	.03	.03	.62
	Duygusal Tepki	.01	.04	.01	.26
	İlgi gösterme	.07	.03	.09	2.46*
	Davranış kontrolü	.02	.03	.02	.51
	Genel işlevler	.07	.03	.16	2.73**
Kardeş ilişkileri	Yakınlık	.10	.03	.10	3.16**
	Rekabet	.03	.01	.12	3.09**
	Çatışma	.01	.03	.02	.45
	R=.39	ΔR^2=.15			
	F(10,912)= 16.49	p=.000			

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 5 incelendiğinde aile işlevlerinin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler boyutları ve kardeş ilişkilerinin yakınlık, rekabet, çatışma öğrencilerin aile ilişkilerinden algıladıkları doyumu anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.15, p<.001). Bu on değişken birlikte, aile ilişkilerinden algılanan doyumun toplam varyansının %15'ini açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, aile işlevlerinin iletişim (t=2.37, p<.05), ilgi gösterme (t=2.46, p<.05) ve genel işlevler (t=2.73, p<.01) boyutlarının, kardeş ilişkilerinin ise yakınlık (t=3.16, p<.01) ve rekabet (t=3.09, p<.01) boyutlarının aile ilişkilerinden algılanan doyumun anlamlı yordayıcıları olduğu, diğer değişkenlerin ise aile ilişkilerinden algılanan doyumu anlamlı yordamadığı belirlenmiştir (p>.05). Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin aile ilişkilerinden algılanan doyum üzerindeki göreli önem sırası; genel işlevler (ß=.16), rekabet (ß=.12), yakınlık (ß=.10), iletişim (ß=.10) ve ilgi gösterme (ß=.09) şeklindedir.

4.2.3. Öğrencilerin Önemli Kişilerle İlişkilerinden Algıladıkları Doyumlarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin önemli kişilerle ilişkilerinden algıladıkları doyumun, Aile İşlevleri Ölçeği'nin alt ölçekleri olan problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler ile Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt ölçekleri olan yakınlık/sıcaklık, rekabet ve çatışma tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 6'de yer almaktadır.

Tablo 6.

Önemli Kişilerle İlişkilerinden Algılanan Doyumun Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi

	Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**ß**	**t**
Aile işlevleri	Sabit	4.35	1.26		3.44**
	Problem çözme	-.01	.03	-.01	-.15
	İletişim	.08	.03	.13	2.96**
	Roller	.02	.03	.02	.52
	Duygusal Tepki	.03	.04	.03	.65
	İlgi gösterme	.04	.03	.05	1.35
	Davranış kontrolü	.01	.03	.02	.41
	Genel işlevler	.05	.03	.11	1.76
Kardeş ilişkileri	Yakınlık	.09	.04	.09	2.57**
	Rekabet	.02	.01	.09	2.40*
	Çatışma	.03	.03	.04	.96
	R=.35	ΔR^2=.11			
	F(10,912)= 12.27	p=.000			

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 6 incelendiğinde aile işlevlerinin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler boyutları ve kardeş ilişkilerinin yakınlık, rekabet, çatışma öğrencilerin önemli kişilerle ilişkilerinden algıladıkları doyumu anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.11, p<.001). Bu on değişken birlikte, önemli diğerleri ile ilişkilerinden algılanan doyumun toplam varyansının %11'ini açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, aile işlevlerinin iletişim (t=2.96, p<.01) boyutunun, kardeş ilişkilerinin ise yakınlık (t=2.57, p<.01) ve rekabet (t=2.40, p<.05) boyutlarının

önemli kişilerle ilişkilerinden algılanan doyumun anlamlı yordayıcıları olduğu, diğer değişkenlerin ise önemli kişilerle ilişkilerden algılanan doyumu anlamlı yordamadığı belirlenmiştir (p>.05). Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin önemli kişilerle ilişkilerden algılanan doyumun üzerindeki göreli önem sırası; iletişim (ß=.13), yakınlık (ß=.09) ve rekabet (ß=.09) şeklindedir.

4.2.4. Öğrencilerin Yaşam Doyumlarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin yaşam doyumlarının, Aile İşlevleri Ölçeği'nin alt ölçekleri olan problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler ile Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt ölçekleri olan yakınlık/sıcaklık, rekabet ve çatışma tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7.

Yaşam Doyumunun Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi

	Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**ß**	**t**
	Sabit	1.52	1.04		1.45
Aile işlevleri	Problem çözme	.01	.03	.02	.49
	İletişim	.07	.02	.12	2.87**
	Roller	-.02	.03	-.02	-.57
	Duygusal Tepki	.02	.03	.02	.55
	İlgi gösterme	.02	.03	.03	.89
	Davranış kontrolü	-.05	.03	-.06	-1.71
	Genel işlevler	.09	.02	.24	4.13***
Kardeş ilişkileri	Yakınlık	.08	.03	.09	2.72**
	Rekabet	.02	.01	.09	2.35*
	Çatışma	-.00	.02	-.01	-.16
	R=.42	ΔR^2=.17			
	F(10,912)= 19.64	p=.000			

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 7 incelendiğinde aile işlevlerinin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler boyutları ve kardeş ilişkilerinin yakınlık, rekabet, çatışma öğrencilerin yaşam doyumlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.17, p<.001). Bu on değişken birlikte, yaşam

doyumunun toplam varyansının %17'sini açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, aile işlevlerinin iletişim (t=2.87, p<.01) ve genel işlevler (t=4.13, p<.001) boyutlarının, kardeş ilişkilerinin ise yakınlık (t=2.72, p<.01) ve rekabet (t=2.35, p<.05) boyutlarının yaşam doyumunun anlamlı yordayıcıları olduğu, diğer değişkenlerin ise yaşam doyumunu anlamlı yordamadığı belirlenmiştir (p>.05). Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin yaşam doyumu üzerindeki göreli önem sırası; genel işlevler (ß=.24), iletişim (ß=.12), yakınlık (ß=.09) ve rekabet (ß=.09) şeklindedir.

4.2.5. Öğrencilerin Olumlu Duygularının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin olumlu duygularının, Aile İşlevleri Ölçeği'nin alt ölçekleri olan problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler ile Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt ölçekleri olan yakınlık/sıcaklık, rekabet ve çatışma tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8.

Olumlu Duyguların Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi

	Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**ß**	**t**
	Sabit	5.48	1.22		4.51***
Aile işlevleri	Problem çözme	-.02	.03	-.03	-.57
	İletişim	.07	.03	.12	2.78**
	Roller	.01	.03	.03	.16
	Duygusal Tepki	-.03	.04	-.04	-.87
	İlgi gösterme	.03	.03	.04	.98
	Davranış kontrolü	.03	.03	.03	.81
	Genel işlevler	.06	.03	.13	2.23*
Kardeş ilişkileri	Yakınlık	.10	.03	.10	2.94**
	Rekabet	.03	.01	.10	2.66**
	Çatışma	-.03	.03	-.03	-.93
	R=.35	ΔR^2=.11			
	F(10,912)= 12.16	p=.000			

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 8 incelendiğinde aile işlevlerinin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler boyutları ve kardeş ilişkilerinin yakınlık, rekabet, çatışma öğrencilerin olumlu duygularını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2=.11, p<.001). Bu on değişken birlikte, olumlu duyguların toplam varyansının %11'ini açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, aile işlevlerinin iletişim (t=2.78, p<.01) ve genel işlevler (t=2.23, p<.05) boyutlarının, kardeş ilişkilerinin ise yakınlık (t=2.94, p<.01) ve rekabet (t=2.66, p<.01) boyutlarının olumlu duyguların anlamlı yordayıcıları olduğu, diğer değişkenlerin ise olumlu duyguları anlamlı yordamadığı belirlenmiştir (p>.05). Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin olumlu duygular üzerindeki göreli önem sırası; genel işlevler (ß=.13), iletişim (ß=.12), yakınlık (ß=.10) ve rekabet (ß=.10) şeklindedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular araştırmanın amaçları çerçevesinde tartışılmıştır.

5.1. Öznel İyi Oluş, Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada ergenlerin kardeş ilişkilerinde algıladıkları yakınlık/sıcaklık, rekabet, çatışma düzeyleri, aile işlevleri ve öznel iyi oluşları arasındaki ilişkileri belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen analizler sonucu elde edilen korelasyon değerleri incelendiğinde yakınlık/sıcaklık ve rekabet ile aile ile ilişkilerde doyum, önemli diğer kişilerle ilişkilerde doyum, yaşam doyumu ve olumlu duygular arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Çatışma ile aile ile ilişkilerde doyum, önemli diğerleriyle ilişkilerde doyum, yaşam doyumu ve olumlu duygular arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Öznel iyi oluş toplam puanı ile Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olmasına rağmen; çatışma ile arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Sıcak, besleyici ve yakın kardeş ilişkileri çocukların sosyal, kişisel ilişkilerdeki özgüven ve sorunlarla başedebilme ile ilgili gelişmelerinde önemli bir rol oynar (Howe, 1991). Kardeş ilişkisi kalitesi, çocuğun sosyal yeterliliği veya yaşıtları ile dostça ilişkiler kurabilmesi, iki çocuk arasındaki kardeş ilişkisinin ilgili, sıcak, destekçi ve duygusal mı yoksa asabi, çatışmacı veya tehlikeli olup olmadığı ile bağlantılıdır; kardeşler arası sıcaklık olmayan durumlardaki kardeş çatışmaları çocuğun akranları ile sürekli zorluk yaşaması riski gibi sonuçlar yaratabilir (Volling ve Blandon, 2003). Kardeş ilişkileri mutlu ve çatışmalardan uzak ise, kardeşlerin kişilik gelişimlerini pozitif yönde etkilemektedir (Brody, Stoneman, Smith ve Gibson, 1999). Kardeş ilişkisi ve çocukların psikolojik düzenlemeleri arasında bir bağ vardır (Volling ve Blandon, 2003). Bu bilgilerden hareketle elde edilen sonucun alanyazındaki araştırma sonuçlarıyla tutarlı olduğu söylenebilir. Chen Yeh ve Lempers (2004), kardeş ilişkilerindeki daha pozitif algıların, daha az yalnızlık ve daha az depresyonla ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Derkman, Scholte, Van der Veld ve Engels (2010), sıcaklık/yakınlık ve çatışma boyutları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğunu, daha sıcak/yakın kardeş

ilişkilerinin ilişkilerde daha az çatışma ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla destekleyici ve yakın kardeş ilişkilerinin ergenlerin kendi yaşantılarına ilişkin bilişsel ve duygusal olarak pozitif değerlendirmelerine katkı sağlayacağı, ergenleri olumsuz hayat koşullarından koruyabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada aile işlevlerinin tüm boyutları ile Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin tüm boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bulut (1990), ergenlerin sağlıklı bir kişilik kazanabilmesi ve gelişimsel görevlerini başarılı bir biçimde yerine getirebilmesi için sağlıklı ve işlevlerini yerine getirebilen ailelerin önemini belirtmiştir. Aile çeşitli etkileşimli işlevler etrafında organize edilen bağlı bileşenlerden (aile üyeleri) oluşan bir bütündür; aile her bir üyesinin birbirini etkilediği, üyeler arasında birbirine bağlı kuvvetler içeren bir sosyal sistemdir; ailenin iletişim ve davranış kalıpları sistemi dengede tutmak için hizmet eder ve her aile üyesi bu dengeye katkıda bulunur (McWhirter ve diğerleri., 1993). Eryılmaz (2011), aile ortamındaki birlik düzeyinin yükselmesine paralel olarak ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin de yükseldiğini bulmuştur. Cenkseven-Önder ve Yılmaz (2012), aileden algılanan yaşam doyumunun artması ile ergenlerin daha az kuraldışı davranış gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bahçivan-Saydam ve Gençöz (2005), ailede, genel işlevlerde, duygusal tepki verebilmede ve rol dağılımında problem yaşanması, gençlerde görülen problem davranışlarla ilişkili olduğunu saptamıştır. Avcı (2006), şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, ailedeki roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel aile işlevlerinde önemli oranda yetersizlik yaşadıklarını, aile üyelerinin daha fazla psikolojik probleme sahip olduklarını bildirmiştir. Oberle, Schonert-Reichl ve Zumbo (2011), algılanan aile desteğinin erken ergenlerin yaşam doyumlarını önemli ölçüde ve olumlu yönde yordadığını bulmuşlardır. Joronen ve Kurki (2005), rahat bir ev ortamının, duygusal olarak sıcak bir atmosferin olmasının, açık iletişimin, aile katılımının, dış ilişkiler için imkanların olmasının ve ailede kişisel bir anlam duygusu açısından memnuniyetlerinin ergenlerin öznel iyi oluşu üzerinde önemli etkileri olduğunu bulmuşlardır. Ergenlerin aile içinde yüksek düzeyde karşılıklılık ve istikrar algısı, aile içinde ciddi sorunların olmaması, etkileşimde güven hissi, duygusal yakınlık ve açık iletişim ergenlerin öznel iyi oluşlarını yordamaktadır (Rask, Kurki ve Paavlienien (2003). Araştırmadan elde edilen bulgulardan alanyazını destekleyen sonuçlar elde edildiği, ergenlerin öznel iyi oluşları için aile sisteminin önemli olduğu ve sağlıklı aile işlevlerinin, ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerini yükselttiği düşünülmektedir.

Araştırmada Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt ölçeklerine bakıldığında; yakınlık/sıcaklık ile Aile Değerlendirme Ölçeği'nin tüm alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Rekabet ile aile işlevlerinin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel işlevler boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Kardeşlik ilişkisi aile sisteminin bir parçasıdır ve diğer aile ilişkileri ile ilişkili bir bileşen olarak değerlendirilmelidir; kardeşlik ilişkisinin kalitesini yordamada, kardeşlerin her bir ebeveynle olan ilişkisi de etkilidir; anne ve babanın farklı davranış biçimlerinin kardeşler arasındaki çatışmayı arttıracağı, olumlu etkileşimleri azaltacağı, rekabet ve kıskançlığı beraberinde getireceği düşünülmektedir (Brody, 1998). Kardeş ilişkisi aile içindeki süreçlerden çok karmaşık bir şekilde etkilenir (Buhrmester ve Furman, 1990). Derkman, Scholte, Van der Veld ve Engels (2010), kardeş ilişkilerindeki daha fazla sıcaklık/yakınlık ve daha az çatışmanın ebeveynlerle olan yüksek nitelikteki ilişkilerle ilişkili olduğunu bildirmişlerdir. Furman ve Buhrmester (1985) ailelerin farklı duruş ve algılarının kardeşler arasındaki çatışma ve düşmanlık duygularını beslediğini, kardeşler arası kişisel ilişkilerin kalitesinin kardeşlerin aile içindeki duruşu ile ilgili olduğunu bulmuşlardır. Bryant ve Crockenberg (1980) çocukların davranışlarına duyarlı olan ailelerin çocukları arasındaki sosyal davranışları besleyeceğini bulmuştur (Furman ve Buhrmester, 1985). Sıcak ve şefkatli anne çocuk etkileşimlerinin okul öncesi ve okul çağındaki kardeşlerin arasındaki şefkatli ve olumlu sosyal alışverişler ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Brody, Stoneman ve McCoy, 1994). Stocker ve McHale (1992), babalarıyla yaptıkları aktivitelerde daha fazla zaman harcayan ve daha sıcak baba-çocuk ilişkilerinin olduğunu belirten çocukların kardeşlik ilişkilerinde en ilgili ve en az derecede düşmanlık tavırları sergileyen çocuklar olduğunu belirtmişlerdir. Anne yada baba tarafından bir çocuğa diğerlerinden farklı uygulamalarda bulunuluyorsa (daha fazla ilgi, daha az kontrol vs. gibi) genel anlamda kardeşlik ilişkilerinin daha olumsuz olacağı saptanmıştır (Mchale, Crouter, McGuire ve Updegraff, 1995 Akt. Volling, 2003). Araştırmadan elde edilen bulgulardan alanyazını destekleyen sonuçlar elde edildiği düşünülmektedir. Aile ilişkilerinde verilen uygun tepkilerin ailedeki pozitif etkileşimlere katkı sağladığı ve bu sürecin kardeş ilişkilerinin niteliklerini ve kalitesini doğrudan pozitif yönde etkilediği düşünülmektedir.

5.2. Öğrencilerin Öznel İyi Oluşlarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Bulgularına İlişkin Tartışma ve Yorum

5.2.1. Öğrencilerin Öznel İyi Oluş Toplam Puanlarının Yordayıcısı olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Bulgularına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada aile işlevlerinin iletişim ve genel işlevler boyutlarının, kardeş ilişkilerinin ise yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutlarının öğrencilerin öznel iyi oluşunu yordamada önemli katkılar yapan değişkenler olduğu belirlenmiştir. Aile işlevlerinin iletişim ve genel işlevler boyutlarındaki artışın, öznel iyi oluştaki artışa katkı sağladığı görülmektedir. Eryılmaz (2011), ailelerin ergenlerle olumlu iletişimde bulunmalarının, ergenlerle ilgilenmelerinin, ergenlere karşı demokratik ve izin verici tutum içerisinde olmalarının, algılanan kontrollerini ve özerkliklerini desteklemelerinin ergenlerin öznel iyi oluşlarını yükselttiğini bulmuştur. Toker ve Hacıoğlu (2009), ailedeki iletişimin, aile yapısının, ailenin ilişki ve etkileşim özelliklerinin ergenlerde görülen yeme bozukluklarında önemli belirleyiciler olduğunu saptamışlardır. Bahçivan-Saydam ve Gençöz (2005), ailede genel işlevlerde, duygusal tepki verebilmede ve rol dağılımında problem yaşanmasının, ergenlerde görülen problem davranışlar ile ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Genel işlevler boyutu diğer boyutları kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlamaktadır (Bulut, 1990). Aile işlevlerinin sağlıklı olarak işleyebilmesi için aile sistemindeki ilişkilerin yapısının önemli olduğu, bütün süreçlerin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için etkili iletişim kalıplarının kullanılmasının gerektiği; bu sağlıklı süreçlerde ergenlerin kendilerini ifade edebilirken aynı zamanda duygusal ve sosyal olarak desteklendiğini hissetmelerinin öznel iyi oluşlarını arttıracağı söylenebilir.

Araştırmada elde edilen bulgular kardeş ilişkilerinin yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutlarındaki artışın öznel iyi oluşun da artmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir. Özyavru (2008), ağabey/ablasıyla ilişkisinde kabul algılayan kardeşlerin psikolojik uyumunun, red algılayan kardeşlere göre belirgin bir şekilde sağlıklı olduğunu, ağabey-abla kabul reddinin özellikle küçük kardeşin psikolojik uyumunda önemli bir rol oynadığını bildirmiştir. Stormshak, Bellanti ve Bierman (1996), sıcak ve yakın kardeş ilişkisi bulunan çocukların duygusal kontrolden yüksek puanlar aldığını belirlemişlerdir. Sherman, Lansford ve Volling (2006), uyumlu (yüksek sıcaklık, düşük çatışma) kardeş ilişkilerine sahip olan genç erişkinlerin en yüksek düzeyde öznel iyi oluşa sahip olduklarını, özsaygılarının daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Bedford (!998), kardeş sorunlarının pozitif bilişsel değerlendirmelerinin,

kardeş ilişkilerindeki pozitif etkilerle ilişkili olduğunu ve kardeş ilişkilerindeki sosyal desteğin pozitif etkiye benzersiz bir katkısı bulunduğunu belirtmiştir. Çocuklar arasındaki rekabet hafif ve dostça bir rekabetten, nefret ve kardeşe şiddet gösterme isteğine kadar çeşitlilik gösterebilir ve kardeşler arasındaki rekabet genelde anne baba sevgisi, onaylanma, tanınma gibi tercih edilen ödüller için ortaya çıkmaktadır (Volling, 2003). Sıcakkanlı bir kardeşlik ilişkisindeki dostça bir rekabet öğrenme ve başarıya ulaşmayı teşvik eden zorlayıcı bir ortam oluşturarak becerileri geliştirebilir (Cicirelli, 1985 Akt. Volling, 2003). Bu bilgilerden hareketle sıcak, yakın ve dostça bir rekabetin ergenlerin öznel iyi oluşlarını arttıracağını söyleyebiliriz.

5.2.2. Öğrencilerin Aile İlişkilerinden Algıladıkları Doyumlarının Yordayıcısı olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Bulgularına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada kardeş ilişkilerinin yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutlarının, aile işlevlerinin ise iletişim, ilgi gösterme ve genel işlevler boyutlarının öğrencilerin aile ilişkilerinden algıladıkları doyumu yordamada önemli katkılar yapan değişkenler olduğu belirlenmiştir. Kardeş ilişkilerinin yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutlarındaki artışın aile ilişkilerinden algıladıkları doyumun da artmasını sağladığı görülmektedir. Furman ve Buhrmester (1985), kardeş ilişkileri niteliklerinin diğer değişkenler üzerinde etkiye sahip olabileceğini; örneğin, kardeş çatışmasının aile-çocuk ilişkilerini incitebileceğini bildirmişlerdir. Milevsky (2005), kardeş desteğinin yaşanan özgüven ve depresyon düzeyinde anneden gelen düşük desteği; yalnızlık, özgüven ve yaşam doyumu için babadan gelen düşük desteği telafi ettiğini ve bireylerin yaşam doyumuna katkı sağladığını bulmuştur. Laghi, Lonigro, Pallini, Bechini, Gradilone, Marziano ve Baiocco (2018), aile memnuniyetinin kardeş etkileşimleri sırasındaki davranışlardan anlamlı bir şekilde tahmin edilebileceğini saptamışlardır. Furman ve Buhrmester (1985), ebeveyn düşkünlüğünün/beğenisinin rekabet ve çatışma duyguları ile ilişkilendirildiğini belirtmişlerdir. Ponti ve Smorti (2019), anneye ve babaya bağlanmanın kardeş ilişkilerinin kalitesi ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Kardeşlerin aile sisteminin alt sistemi olması sebebiyle, aileden algılanan doyumun kardeş ilişkilerindeki sıcaklık/yakınlık ve rekabetten etkileneceğini, daha yakın ve sıcak kardeş ilişkilerinin aileden algılanan doyumu arttırdığını söyleyebiliriz. Ayrıca bu araştırmada kardeşler arasındaki rekabetin aile ilişkilerinden algılanan doyuma katkı sağlamasının yanı sıra kardeşlerin ebeveyn yanlılığına ilişkin değerlendirmelerinin ve ebeveyn beğenisini daha

çok kazanmaya ilişkin davranışlarının kardeşler arasındaki rekabet ve çatışmayı arttırabileceğini ve bunun aileden algılanan doyumu azaltabileceğini söyleyebiliriz. Bu iki farklı durum rekabetin farklı boyutları ile ilişkili olabilir. Öğrenciler Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin rekabet alt boyutu ile ilgili maddeleri cevaplarken, maddeleri yıkıcı rekabet olarak değil, yapıcı ya da dostça rekabet olarak değerlendirmiş olabilirler.

Araştırmada aile işlevlerinin iletişim, ilgi gösterme ve genel işlevler boyutlarındaki artışın aile ilişkilerinden algıladıkları doyumun da artmasını sağladığı görülmektedir. Üyelerinin isteklerini karşılayabilen ve kişilerarası çatışmaları halletmeye yönelik çeşitli kalıplar geliştirmiş olan aileler, sağlıklı ailelerdir; esnek bir yapıya sahip olan bu ailelerde yeniliklere uyum sağlanabilir, kişilerin başarıları aile ortamında değerlendirilir ve üyeler arasında ortak amaçlara sahip olmanın getirdiği karşılıklı anlayış ve doyum vardır (Elderkin, 1975 Akt. Bulut, 1990). Bandura, Caprara, Barbaranelli, Regalia ve Scabini (2011), araştırmalarında ebeveyn-çocuk etkinliğinin, eşlerin birbirleri ile olan etkinliğinin, çocuklarla olan etkinliğin aile doyumu ile ilişkili olduğunu; yüksek kolektif aile etkinliği duygusuna açık aile iletişiminin eşlik ettiğini; toplu aile etkinliğinin hem ebeveynlerin hem de ergenlerin aile yaşamı ile ilgili doyumlarına ve aile işlevlerine katkı sağladığını saptamışlardır. Cumsille ve Epstein (1994), ergenlerin depresif belirtilerinin en güçlü yordayıcısının ailelerindeki uyum ve uyum sağlama konusundaki memnuniyet düzeyleri olduğunu, bunun da aile işlevselliğinin önemini ortaya koyduğunu belirtmişlerdir. Zabriskie ve McCormick (2003), aile içi etkinliklerin ebeveyn bakış açısına göre aile doyumunun en güçlü çok değişkenli belirleyicisi olduğu, çocukların bakış açısına göre ise anlamlı bir yordayıcısı olmadığını bulmuşlardır. Lawrence ve Plisco (2017), ailelerin düzenli yemek zamanının olması ve ailedeki iletişim ile ailedeki doyum arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu bildirmişlerdir. Dolayısıyla aile işlevlerinde etkili iletişim kurulmasının, aile üyelerinin kendilerini açık bir şekilde ifade etmesinin, kendilerini anlaşılmış hissetmelerinin, birbirlerine gösterdikleri ilginin, bakım ve sevginin yeterli ve kararında olmasının ergenlerin aileden algıladıkları doyumu yükselttiği düşünülebilir.

5.2.3. Öğrencilerin Önemli Kişilerle İlişkilerinden Algıladıkları Doyumlarının Yordayıcısı olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Bulgularına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada kardeş ilişkilerinin yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutlarının, aile işlevlerinin ise iletişim boyutunun öğrencilerin önemli kişilerle ilişkilerinden algıladıkları doyumu yordamada önemli katkılar yapan değişkenler olduğu belirlenmiştir. Kardeş ilişkilerinin yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutlarındaki artışın önemli kişilerle ilişkilerinden algıladıkları doyumun da artmasını sağladığı görülmektedir. Bedford, Volling ve Avioli (2000), bireylerin çocukluklarında kardeşleri ile yaşadıkları rekabet ve sosyal karşılaştırmanın yaşamlarında daha sonra ortaya çıkan olumlu gelişim tecrübeleri ve başarılı sonuçların kaynağı olduğunu belirtmişlerdir. Caya ve Liem (1998), çocukluk döneminde sıcak ve destekleyen kardeş ilişkileri yaşamış ergenlerin, kardeşlerinden daha az destek görenlere nazaran akranları ile ilişkilerinde daha yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Seginer (1998), olumlu kardeş ilişkilerinin annenin, babanın,akranların kabulüne katkı ve okulla ilgili destek sağladığını saptamıştır. Dolayısıyla kardeşler ile yaşanan sıcak/yakın ilişkilerin, kardeşler ile yaşanan rekabetin ergenlerin yaşadığı önemli kişilerle ilişkilerinden algıladıkları doyumu arttıracağı düşünülebilir.

Araştırmada aile işlevlerinin iletişim boyutundaki artışın önemli kişilerle ilişkilerden algılanan doyumun da artmasını sağladığı görülmektedir. Markıewicz, Dolye ve Brendgen (2001), aile ilişkileri iyi olan ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin de iyi olduğunu; arkadaşlık özellikleri ve en iyi arkadaşlarına karşı gözlemlenen duygusal yakınlıkları özellikle annelerinin kişilerarası ilişkilerini izleyerek elde ettiklerini bulmuşlardır. Shulman, Seiffge-Krenke, Levyy-Shiff, Fabian ve Rotenberg (1995), aileden destek görmüş ve iyi bir ortamda yetişmiş ergenlerin akran grubu içinde olumlu ilişkiler geliştirdiğini; aileden yeterli destek almayan ergenlerin akran gruplarını sığınılacak ve destek alınacak bir yer olarak bazen ailelerden kopma gibi durumların olabileceğini saptamışlardır. Bu bilgilerden hareketle etkili iletişim kalıpları kullanan, birbirlerine söylemek istedikleri şeyleri doğrudan ve açık olarak ifade eden ailelerde yaşayan ergenlerin bu iletişim kalıplarını içselleştirerek ve diğer aile bireylerinden model alarak öğrenerek hayatlarındaki diğer önemli kişilerle olan ilişkilerinde de kullanmaları yoluyla, önemli kişilerle ilişkilerinden algıladıkları doyumun arttığını söyleyebiliriz.

5.2.4. Öğrencilerin Yaşam Doyumlarının Yordayıcısı olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Bulgularına İlşkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada öğrencilerin yaşam doyumunun, Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt ölçekleri olan yakınlık/sıcaklık, rekabet, çatışma ve Aile İşlevleri Ölçeği'nin alt ölçekleri olan problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler tarafından ne oranda yordandığı belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, kardeş ilişkilerinin yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutlarının, aile işlevlerinin ise iletişim ve genel işlevler boyutlarının öğrencilerin yaşam doyumunu yordamada önemli katkılar yapan değişkenler olduğu belirlenmiştir. Kardeş ilişkilerinin yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutlarındaki artışın yaşam doyumunun da artmasını sağladığı görülmektedir. Kim, McHale, Crouter ve Osgood (2007), kardeş ilişkilerindeki sıcaklık/yakınlıktaki artışın depresyon semptomlarındaki düşüşlerle bağlantılı olduğunu saptamışlardır. Milevsky (2005), kardeş desteğinin düşük yalnızlık ve depresyon ile, özgüven ve yaşam doyumu ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Ergenlik dönemi bireyin hayatındaki dönüm noktalarından biridir. Bu süreçte ergenin karşılaştığı zorlu yaşam olaylarıyla mücadele ederken kardeşten alınan desteğin, süreçle baş edebilmesinde yardımcı olduğunu söyleyebiliriz. Kardeşle olan dostça rekabet, örneğin akademik alanda olan, ergenin daha başarılı olabilmesini sağladığını ve böylece bu alanda algılanan doyumun yaşam doyumuna katkı sağladığını düşünebiliriz.

Araştırmada aile işlevlerinin iletişim ve genel işlevler boyutlarındaki artışın yaşam doyumunun da artmasını sağladığı görülmektedir. Levin ve Currie (2010), hem anne-çocuk hem de baba-çocuk iletişimi ile gençlerin yaşam doyumu arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ifade etmişlerdir. Levin, Dallago ve Currie (2012), yaşam doyumunun ebeveyn-çocuk iletişimi ile aile yapısı ve aile ilgisinden çok daha güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu bulmuştur. Topçu-Kabasakal ve Arslan (2016), araştırmalarında lise öğrencilerinin aile işlevleri ve yaşam doyumları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Bireyin yaşamdan doyum sağlaması, işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uygun kişi olarak yetişmesi öncelikle aile çevresinde sağlanır ve kişilerin sağlıklı bireyler olmaları yaşadıkları ailelerin işlevlerini sağlıklı biçimde yerine getirmesi ile mümkündür (Bulut, 1993). Bu bilgiler ışığında aile sisteminde iletişimin önemli bir yer tuttuğunu, genel

olarak aile içerisinde kendisini ifade edebilmesinin, anlaşıldığını hissetmesinin, ihtiyacı olduğunda desteklenmesinin, aile içerisindeki rollerin belirli olmasının, uygun tepkiler ile ilişki kurulmasının, gereken ilgi ve bakımının karşılanmasının ergenin yaşam doyumunu arttırdığını düşünebiliriz.

5.2.5. Öğrencilerin Olumlu Duygularının Yordayıcısı olarak Aile İşlevleri ve Kardeş İlişkileri Bulgularına İlşkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada kardeş ilişkilerinin yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutlarının, aile işlevlerinin ise iletişim ve genel işlevler boyutlarının öğrencilerin olumlu duygularını yordamada önemli katkılar yapan değişkenler olduğu belirlenmiştir. Kardeş ilişkilerinin yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutlarındaki artışın olumlu duyguların da artmasını sağladığı görülmektedir. Howe, Aquan-Assee, Bukowski, Lehoux ve Rinaldi (2001), araştırmalarında paylaşma konusunda kendilerini ifade etmenin iyi hissetme ile pozitif bir şekilde ilişkili olduğunu ve kardeş ilişki sıcaklığının hem duygusal anlayış hem de kendini açıklama ile ilişkili anahtar bir özellik olduğunu belirtmişlerdir. Olumlu duygu isteklilik (örneğin, heyecanlı, istekli), enerjik olma (örneğin, aktif, enerjik), ruhsal uyarılmışlık (örneğin, dikkatli, özenli) ve kararlılık (örneğin, güçlü, kararlı) terimlerinin birleşimini ifade etmektedir (Watson, 1988; Watson ve Pennebaker, 1989 Akt. Cenkseven-Önder, 2015). Kardeş ilişkilerindeki rekabet, sıcaklık ve destekleyici bir ilişki sayesinde zorlu yaşam olaylarıyla karşılaşsalar bile baş etme konusunda kardeşlerden aldıkları destek, sıcak/yakın kardeş yaşantılarının, etkinliklerin ve paylaşımların ergenlerin kendini daha iyi hissetmesini sağlayacağını düşünebiliriz. Dolayısıyla kardeş ilişkilerindeki rekabet, sıcaklık/yakınlık ve destekleyici bir ilişkinin ergenlerin olumlu duygularını arttıracağını söyleyebiliriz.

Araştırmada aile işlevlerinin iletişim ve genel işlevler boyutlarındaki artışın olumlu duyguların da artmasını sağladığı görülmektedir. Kapçı ve Hamamcı (2010), aile işlevlerini yerine getirmediğinde ya da aile işlevlerinin yerine getirilmesinde herhangi bir problem yaşandığında, bireyin bir gruba ait olamayacağı, duygusal gereksinimlerinin karşılanmayacağı ve bireyin duygularını göz ardı etmesi gerektiğine dair inançlarının oluşabilmesinin daha yüksek bir ihtimal olabileceğini saptamışlardır. Duyguların öznel iyi olmada merkezi önemde olması, öncelikle insanların tüm yaşam alanlarında duygu yaşamalarından ve yaşanan tüm duyguların hazsal bir değere (hoş ya da nahoş olmak üzere) sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Duygular sürdürülen

yaşantının hoşluğunu veya nahoşluğunu belirlediği için öznel iyi olma değerlendirmelerinde önemli bir yere sahiptir (Yetim, 2001). Bu bilgilerden hareketle aile içerisinde etkili iletişimin olması, aile üyelerinin kendilerini ifade edebilmeleri, bir problem yaşandığında problemi çözmek için iletişim kurabilmeleri ve problemi yok saymamaları, aile içerisindeki rol tanımlarının belirli olması, gereken ilginin ve desteğin sağlanması gibi aile işlevlerini yerine getirdiğinde, özellikle duygusal olarak daha çalkantılı bir dönem geçiren ergenlerin kendilerini daha mutlu, heyecanlı, enerjik ve daha güçlü hissedebileceğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla sürdürülen bu hoş aile yaşantılarını değerlendirdiğimizde aile işlevlerinin iletişim ve genel işlevler boyutlarındaki artışın olumlu duyguların da artmasını sağladığını düşünebiliriz.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonuçlarının genel bir değerlendirmesi yapılmış ve değerlendirmeler sonucunda hem uygulamaya hem de gelecekteki araştırmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuç

Araştırmada ergenlik dönemindeki bireylerin öznel iyi oluşları, aile işlevleri ve kardeş ilişkileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Aile Değerlendirme Ölçeği'nin tüm boyutları ile Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin tüm boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı korelasyon olduğu belirlenmiştir. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin yakınlık/sıcaklık ve rekabet ile Ergen Öznel İyi Oluşu Ölçeği'nin aile ile ilişkilerden doyum, önemli kişilerle ilişkide doyum, yaşam doyumu ve olumlu duygular boyutları arasında pozitif yönlü,çatışma boyutu ile Ergen Öznel İyi Oluşu Ölçeği'nin aile ile ilişkilerde doyum, önemli kişilerle ilişkide doyum, yaşam doyumu ve olumlu duygular boyutları arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır.

Aile işlevlerinin iletişim ve genel işlevler boyutlarının, kardeş ilişkilerinin ise yakınlık ve rekabet boyutlarının öznel iyi oluşun anlamlı yordayıcıları iken, diğer değişkenler öznel iyi oluşu anlamlı yordamamaktadır.

Aile ile ilişkilerden algılanan doyumun yordayıcıları olarak aile işlevlerinin boyutları ve kardeş ilişkilerinin boyutları incelenmiştir. Aile işlevlerinin iletişim, gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler boyutlarının, kardeş ilişkilerinin ise yakınlık ve rekabet boyutlarının öğrencilerin aile ilişkilerinden algılanan doyumu açıklamada pozitif yönde katkılar yapan değişkenler olduğu belirlenmiştir.

Aile işlevlerinin iletişim boyutunun, kardeş ilişkilerinin ise yakınlık ve rekabet boyutlarının öğrencilerin önemli kişilerle ilişkide algıladıkları doyumu açıklamada pozitif yönde katkılar yapan değişkenler olduğu belirlenmiştir. Yaşam doyumunun yordayıcıları incelendiğinde ise, aile işlevlerinin iletişim ve genel işlevler boyutlarının, kardeş ilişkilerinin ise yakınlık ve rekabet boyutlarının öğrencilerin yaşam doyumunu açıklamada pozitif yönde katkılar yapan değişkenler olduğu görülmüştür.

Öznel iyi oluşun olumlu duygular boyutunun ise aile işlevlerinin iletişim ve genel işlevler boyutları ile kardeş ilişkilerinin yakınlık ve rekabet boyutları tarafından anlamlı düzeyde açıklandığı belirlenmiştir.

6.2. Öneriler

Aşağıda araştırmada elde edilen bulgular ışığında uygulamalar ve bu konuda yapılacak araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Öznel iyi oluş ergenleri risk faktörlerinden koruyan bir değişken olduğu için ergenlerin öznel iyi oluşlarının arttırılmasına önem verilmelidir. Bunun için okul psikolojik danışmanlarının öznel iyi oluşu düşük öğrencileri tespit etmeleri ve bu öğrencilerin öznel iyi oluşlarını arttırmaya yönelik bireysel ve grup çalışmaları planlamaları faydalı olacaktır.
2. Ergenlerin kardeş ilişkilerinin öznel iyi oluşları üzerinde etkili bir faktör olduğu bulgusundan hareketle, okul psikolojik danışmanları tarafından ergenlerin öznel iyi oluşlarını arttırmaya yönelik çalışmaların içine ergenlerin kardeş ilişkilerinin önemi konusunda farkındalıklarını arttırmaya yönelik, ergenlik dönemi, aile ilişkileri çalışmalarına kardeş ilişkileri ile ilgili bilgilendirme çalışmaları ve sınıf rehberliği etkinliklerinin eklenmesi faydalı olacaktır.
3. Aile ilişkileri ergenlerin öznel iyi oluşlarında etkili bir faktördür. Bu nedenle ergenlere ilişkin koruyucu ruh sağlığı çalışmalarında aile ilişkilerinin önemi, aile işlevleri, etkili ana-baba tutumları, iletişim becerileri, ergenlik dönemi hakkında ailelere yönelik seminerler planlanmasının, bireysel ve grup çalışmaları yapılmasının ve anne-baba psikoeğitim programlarında sağlıklı aile işlevlerinin kazandırılmasına yönelik hedeflerin bulunmasının faydalı olacağı söylenebilir.
4. Okul psikolojik danışmanları öğrencilerin öznel iyi oluşlarını arttırıcı okul iklimi yaratmak için veliler, öğretmenler ve idarecilerle işbirliği yaparak çeşitli sosyal etkinlikler düzenleyebilirler ve bazı etkinlikleri anne, baba ve kardeşlerin de katılımının olacağı şekilde planlayabilirler.

6.2.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmanın örneklemi Adana ili merkez ilçelerinin bazı ortaöğretim okullarına devam eden ergenler oluşturmaktadır. Araştırma farklı örneklemlerde tekrarlanabilir.
2. Bu çalışmada ergen öznel iyi oluşu kardeş ilişkilerinin sıcaklık/yakınlık, rekabet ve çatışma boyutları açısından incelenmiştir. Kardeş ilişkilerindeki rekabet yapıcı ya da yıkıcı rekabet bağlamında incelenebilir. Araştırmada kardeş ilişkilerinin rekabet boyutu ile ilgili negatif bulgular bekleniyordu, rekabetin neden böyle algılanmadığı nitel araştırmalara konu olabilir. Kardeşlerin yaşı, cinsiyeti, mizacı gibi değişkenler açısından incelenebilir. Öznel iyi oluşun ergenlerin sahip olduğu başka özelliklerle (öz saygı, kişilik özellikleri v.b.) ilişkisi araştırılabilir. Farklı yaş gruplarında öznel iyi oluş ve kardeş ilişki nitelikleri arasındaki ilişki araştırılabilir.
3. Bu çalışmada ergenlerin öznel iyi oluşu aile işlevleri açısından incelenmiştir. Ergenlerin öznel iyi oluşunun ailelerin sahip olduğu başka özelliklerle (aile üyelerinin karakteri, uyumluluğu, evlilik doyumu, iş doyumu, gelir düzeyi v.b.) ilişkisi araştırılabilir.
4. Farklı yaş grupları ve farklı yaşam alanları (arkadaş çevresi, okul yaşamı, iş yaşamı v.b.) ile benzer araştırmaların yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, Ş. (2018). *Kanser hastası olan ve olmayan ergenlerin kendilik algısı ve öznel iyi oluşlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Yüksek Lisans Programı, İstanbul.

Akdoğan, B. (2017). *Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve çatışma çözme davranışlarının öznel iyi oluşlarını yordaması.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı, Konya.

Akpınar, M. (2016). *Okul tükenmişliği ile akademik stres ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Erzurum.

Aksoy, A. B., & Yıldırım, G. B. (2008). Farklı engel grubundan engelli kardeşe sahip çocukların kardeş ilişkileri ile kardeşlerini kabullenmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 8*(3), 751-779.

Aldan, M. (2012). *Otistik kardeşe sahip çocukların davranışsal ve duygusal uyumlarının, benlik kavramlarının ve sosyal desteklerinin incelenmesi: Karşılaştırmalı bir çalışma.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Amato, P. R. (1988). Family processes and the competence of adolescents and primary school children. *Journal of Youth and Adolescence, 18*(1), 39-53.

Andrews, F.M., Withey, S.B. (1976). *Social indicators of well-being.* New York: Plenum Press.

Angeles, L. (2010). Children and life satisfaction. *Journal of happiness Studies, 11*(4), 523-538.

Angın, E. (2015). *Otizm ve özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların sağlıklı kardeşlerinin psikolojik uyumu, kardeş ilişkileri ve algıladıkları anne kabul-reddi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Apalaçi, V. (1996). Psychological adjustment and sibling relationships of older brothers and sisters of children with pervasive developmental disorders. *İstanbul, Türkiye: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Ateş, A, Akbaş, P. (2013). Ergenlerde Görülen Kural Dışı Davranışların Aile işlevselliği Ve Yaşam Kalitesi Açısından İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2), 337-352.

Avcı, R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Aydoğdu, H. (2017). Lise öğrencilerinde öznel iyi oluş ve akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, İstanbul.

Azmitia, M., & Hesser, J. (1993). Why siblings are important agents of cognitive development: A comparison of siblings and peers. *Child Development*, *64*(2), 430-444.

Bahçıvan-Saydam, R., & Gençöz, T. (2005). Aile Iliskileri, Ebeveynin Çocuk Yetistirme Tutumu ve Kendilik Degerinin Gençler Tarafindan Belirtilen Davranis Problemleri Ile Olan Iliskisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, *20*(55), 61.

Bal, H. (1995), *Turizmin Kırsal Toplumda Aile İçi İlişkilere Etkisi*, İstanbul: Doğa-İnsan Yayınları.

Baltaş, A. (1993). *Eğitim Başarısını Yükseltmede, Sağlıklı ve Mutlu İnsanlar Yetiştirmede Ailenin Rolü* (3.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Regalia, C., & Scabini, E. (2011). Impact of family efficacy beliefs on quality of family functioning and satisfaction with family life. *Applied Psychology*, *60*(3), 421-448.

Barrett, P. M., Rasmussen, P. J., & Healy, L. (2000). The effect of obsessive compulsive disorder on sibling relationships in late childhood and early adolescence: Preliminary findings. *The Educational and Developmental Psychologist*, *17*(2), 82-102.

Baykul, Y. (1999). *İstatistik: Metodlar ve uygulamalar*. Anı Yayıncılık.

Baytemir, K. (2014). *Ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığı.* Yayınlanmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Ankara.

Beavers, R., & Hampson, R. B. (2000). The Beavers systems model of family functioning. *Journal of Family Therapy*, *22*(2), 128-143.

Bedford, V. H. (1998). Sibling relationship troubles and well-being in middle and old age. *Family Relations*, 369-376.

Bedford, V. H., Volling, B. L., & Avioli, P. S. (2000). Positive consequences of sibling conflict in childhood and adulthood. *The international journal of aging and human development*, *51*(1), 53-69.

Ben- Zur, H. (2003), "Happy adolescents: The link between subjective well- being, internal resources and parental factors", *Journal of Youth and Adolescence*, 32(2): 67- 79.

Berçin-Yıldırım, G. (2005). *Farklı engel grubundan engelli kardeşe sahip çocukların kardeş ilişkileri ile kardeşlerini kabullenmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

Bilgin, V. (1991), *Yapısal Özellikleri İtibariyle Ailelerin Görünümü*. Türkiye'de AileYıllığı, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Blyth, D. A., Hill, J. P., & Thiel, K. S. (1982). Early adolescents' significant others: Grade and gender differences in perceived relationships with familial and nonfamilial adults and young people. *Journal of Youth and Adolescence*, *11*(6), 425-450.

Bornstein, M. H. (2005). *Handbook of parenting: volume 3 being and becoming a parent*. Psychology Press.

Bozbey-Akalın, A. (2005). *Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların abla ve ağabeylerinin sosyal beceri düzeyi ve kardeş ilişkileri.* Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.

Bradburn, N. (1969), *The structure of psychological well-being*, Chicago: Aldine.

Brann, P., Coleman, G., & Luk, E. (2001). Routine outcome measurement in a child and adolescent mental health service: an evaluation of HoNOSCA. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, *35*(3), 370-376.

Brody, G. H. (1998). Sibling relationship quality: Its causes and consequences. *Annual review of psychology*, *49*(1), 1-24.

Brody, G. H., Stoneman, Z., Smith, T., & Gibson, N. M. (1999). Sibling relationships in rural African American families. *Journal of Marriage and the Family*, 1046-1057.

Brody, G. H., Stoneman, Z., & McCoy, J. K. (1994). Forecasting sibling relationships in early adolescence from child temperaments and family processes in middle childhood. *Child Development, 65*(3), 771-784.

Buist, K. L., Deković, M., & Prinzie, P. (2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*,*33*(1), 97-106.

Bulut, I. (1990). Aile değerlendirme ölçeği el kitabı. *Ankara: Özgüzeliş Matbaası,* 6-8.

Bulut, F. (2010). *Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörü ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.

Bulut, I. (1993), *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.

Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child development*, *61*(5), 1387-1398.

Buhrmester, D., & Furman, W. (1987). The development of companionship and intimacy. *Child development*, 1101-1113.

Buist, K. L., Deković, M., & Prinzie, P. (2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*,*33*(1), 97-106.

Büyükcebeci, A. (2017). *Ergenlerde sosyal dışlanma, yalnızlık ve okul öznel iyi oluş arasındaki ilişki: Empatik eğilimin aracı rolü.* Yayınlanmış Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, İstanbul.

Büyüköztürk, Ş. (2010). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum (11. baskı). *Ankara: Pegem Yayınları*.

Cacioppo, M., Pace, U., & Zappulla, C. (2013). Parental psychological control, quality of family context and life satisfaction among Italian adolescents. *Child indicators research*, *6*(1), 179-191.

Campione-Barr, N., Lindell, A. K., Greer, K. B., & Rose, A. J. (2014). Relational aggression and psychological control in the sibling relationship: Mediators of the association between maternal psychological control and adolescents' emotional adjustment. *Development and psychopathology*, *26*(3), 749-758.

Canbay, H. (2010). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Doctoral dissertation, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Carlson, E. A., Jacobvitz, D., & Sroufe, L. A. (1995). A developmental investigation of inattentiveness and hyperactivity.*Child development*, *66*(1), 37-54.

Caya, M. L., & Liem, J. H. (1998). The role of sibling support in high-conflict families. *American Journal of Orthopsychiatry*,*68*(2), 327-333.

Cenkseven, F. (2004). *Üniversite Öğrencilerinde Öznel ve Psikolojik İyi Olmanın Yordayıcılarının İncelenmesi.* Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Cenkseven Önder F. (2015). Öznel iyi olma. Selen Doğan (Ed.), *Yaşam doyumu* içinde (s. 1-22). İstanbul: Nobel Yayınevi.

Cenkseven Önder, F., Avcı, R. "Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Türkçeye uyarlama çalışması" Uluslararası Çağdaş Eğitim Araştırmaları Kongresi, Sözlü bildiri, 29 Eylül – 2 Ekim 2016, Muğla, Türkiye (s. 129)

Cenkseven Önder F. & Yılmaz, Y. (2012). Ortaöğretim öğrencilerinde görülen kuraldışı davranışları yordamada yaşam doyumu ve anne-baba stillerinin rolü. *Educational Sciences: Theory & Practice*,*12*(3), 1737-1748.

Cerit, T. (2007), *Ergenlerin aile ilişkilerini algılamalarının bazı değişkenlere göre incelenmesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

Chekola**,** Mark. (2007). *Journal of Happiness Studies.* 8(1), 51-78. 28p. DOI: 10.1007/s10902-006-9004-7.

Cicirelli, V. G. (1989). Feelings of attachment to siblings and well-being in later life. *Psychology and Aging*, *4*(2), 211.

Cihangir-Çankaya, Z. (2005). *Öz-belirleme modeli: özerklik desteği, ihtiyaç doyumu, iyi olma*. Yayınlanmamış doktora tezi, G.U. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Cihangir-Çankaya, Z. (2009). Öğretmen adaylarinda temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve iyi olma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7*(3), 691-711.

Coleman, J. C. (1992). Current views of the adolescent process. In Coleman, J. C. (ed.), *The School Years: Current Issues in the Socialization of Young People* (2nd edn.). Routledge, London, pp. 1–23.

Conger, K. J., Conger, R. D., & Scaramella, L. V. (1997). Parents, siblings, psychological control, and adolescent adjustment. *Journal of Adolescent Research, 12*(1), 113-138.

Coşkun, Y. (2009). Ortaöğretim öğrencilerinin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve aile içi ilişkileri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18*(2).

Cooper, C. R. (1988). Commentary: The role of conflict in adolescent-parent relationships. In *Development during the transition to adolescence. Minnesota Symposia on Child Psychology*.. 21, 181-187.

Cooper, C. R., Grotevant, H. D., & Condon, S. M. (1983). Individuality and connectedness in the family as a context for adolescent identity formation and role-taking skill. *New Directions for Child and Adolescent Development, 1983*(22), 43-59.

Cox, M. J., & Harter, K. S. M. (2003). Parent-child relationships. In M. H. Bornstein, L. Davidson, C. L. M. Keyes, & K. A. Moore (Eds.), *Crosscurrents in contemporary psychology. Well-being: Positive development across the life course* (pp. 191-204).

Cumsille, P. E., & Epstein, N. (1994). Family cohesion, family adaptability, social support, and adolescent depressive symptoms in outpatient clinic families. *Journal of family psychology, 8*(2), 202.

Çankaya, Z. C. (2016). Özerklik desteği, temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve öznel iyi olma: Öz-belirleme kuramı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(31).

Çelik, Ş. (2008). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının duygusal zeka açısından incelenmesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı, Konya.

Çivitci, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: Bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*(1).

Dallos, R., & Draper, R. (2010). *An introduction to family therapy: Systemic theory and practice*. McGraw-Hill Education (UK).

Daniels, D., Dunn, J., Furstenberg Jr, F. F., & Plomin, R. (1985). Environmental differences within the family and adjustment differences within pairs of adolescent siblings. *Child Development*, 764-774.

Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological bulletin, 113*(3), 487.

Dattilio, F. M. (2001). Cognitive-Behavior Family Therapy: Contemporary Myths and Misconceptions. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*,*23*(1), 3-18.

DeGoede, M., Spruijt, E., & Maas, C. (1999). Individual and family factors and adolescent well-being: A multi-level analysis.*Social Behavior and Personality: an international journal*, *27*(3), 263-280.

Demirsar A. (1992). *Psikoterapi Türleri*, 2. kitap, (1.baskı), Bursa:Bursa Hakimiyet.

Demirtaş, S. (2011). *Çocuklar için aile ilişkileri ölçeğinin geliştirilmesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.

Dere, N. (2009). *Annelerin otistik çocuklarını kabul etmeleri ile otistik çocukların kardeşlerinin kardeşlerini kabulü arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitin Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, İstanbul.

Derin, S. (2013). *Lise öğrencilerinde internet bağımlılığı ve öznel iyi oluş.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı, Ankara.

Derkman, M. M., Scholte, R. H., Van der Veld, W. M., & Engels, R. C. (2010). Factorial and construct validity of the Sibling Relationship Questionnaire. *European Journal of Psychological Assessment*.

Diener, E. (2009). Subjective well-being. In *The science of well-being* (pp. 11-58). Springer, Dordrecht.

Diener, E., Inglehart, R., & Tay, L. (2013). Theory and validity of life satisfaction scales. *Social Indicators Research*, *112*(3), 497-527.

Diener, E. ve Seligman, M. (2002). Very happy people. *American Psychological Society*, 13 (1), 81-84.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. & Smith, H. L. (1999), "Subjective well- being: Three decades of progress", *Psychological Bulletin*, 125(2): 276- 302.

Diener, E., Suh, E. ve Oishi, S. (1997). Recent Findings on Subjective Well-Being. Indian Journal of Clinical Psychology, 24, 25-41.

Dikeçligil, B. (1995), *Türk Toplumunun Aile Tipleri*, Yüzyıl Biterken Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi, Cilt: 11, İstanbul: İletişim Yayınları.

Doğan, S. (2001). *Farklı sosyo-ekonomik düzeylere mensup ergenlik çağındaki kız ve erkeklerin saldırgan davranışlarıyla ana-baba tutumları arasındaki*

ilişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğan, T. (2012). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, *14*(1), 56-64.

Doğan, T., & Eryılmaz, A. (2013). Benlik saygısı ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *33*(33), 107-117.

Dokur, M. ve Profeta, Y. (2006), *Aile ve Çift Terapisi*, Psikoloji Dizisi, İstanbul, Morpa KültürYayınları.

Domitrovich, C. E., & Bierman, K. L. (2001). Parenting practices and child social adjustment: Multiple pathways of influence.*Merrill-Palmer Quarterly (1982-),* 235-263.

Dost-Tuzgöl, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *22*, 132-143.

Dönmezer, İ. (1999), *Ailede İletişim ve Etkileşim*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dunn, J. (1992). Sisters and brothers: Current issues in developmental research.

Dunn, J., & Brown, J. (1994). Affect expression in the family, children's understanding of emotions, and their interactions with others. *Merrill-Palmer Quarterly (1982-)*, 120-137.

Dunn, J., & Munn, P. (1985). Becoming a family member: Family conflict and the development of social understanding in the second year. *Child Development*, 480-492.

Durbin, D. L., Darling, N., Steinberg, L., & Brown, B. B. (1993). Parenting style and peer group membership among European-American adolescents. *Journal of Research on Adolescence*,*3*(1), 87-100.

Dursun, A. (2015). *Anne babası boşanmış ergenlerin öznel iyi oluşunu arttırma programının etkililiğinin incelenmesi.* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Eskişehir.

Düzgün, Ş. (2010). ÖĞRENCİLERİN PSİKOLOJİK BELİRTİLERİ İLE ANA-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *2*(1-2).

Egeland, B., Pianta, R., & O'brien, M. A. (1993). Maternal intrusiveness in infancy and child maladaptation in early school years. *Development and Psychopathology*, *5*(3), 359-370.

Eken, A. (2010). *Ergenlerin anne babaya bağlanma biçimleri ile öznel iyi oluş durumlarının sosyal yetkinlik beklentileriyle ilişkileri.* Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, Trabzon.

Erbil N, Divan Z, Önder P. (2006). Ergenlerin benlik saygısına ailelerin tutum ve davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi;* 3:7-15.

Erginoğlu, E. (2015). *Kardeş ilişkileri, anne-baba tutumları, davranış ve uyum problemlerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi.* Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Ankara.

Ertürk, B. (2009), *Entegre eğitime katılan ve katılmayan engelli çocukların kardeş ilişkilerinin anne ve kardeş algılarına göre değerlendirilmesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Edirne.

Eryılmaz, A. (2009). Ergen öznel iyi oluş ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7*(4), 975-989.

Eryılmaz, A. (2010). Ergenlerde öznel iyi oluşu artırma stratejilerini kullanma ile akademik motivasyon arasındaki ilişki. *Klinik Psikiyatri, 13,* 77-84.

Eryılmaz, A. (2011a). Ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla aile ortamları arasındaki ilişki. *Aile ve Toplum Dergisi, 7*(24), 93-101.

Eryılmaz, A. (2011b). Ergen Öznel İyi Oluşu ile Olumlu Gelecek Beklentisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Dusunen Adam: Journal of Psychiatry & Neurological Sciences, 24*(3).

Eryılmaz, A. (2011c). İhtiyaç doyumu ve yaşam amaçları belirleme: Lise öğrenimi gören ergenler için bir öznel iyi oluş modeli. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11*(4), 1747-1764.

Eryılmaz, A. (2011d). Yetişkin Öznel İyi Oluşu ile Pozitif Psikoterapi Bağlamında Birincil ve İkincil Yetenekler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 14*(1), 17-28.

Eryılmaz, A. (2012). Ergenler öznel iyi oluşlarını anne ve babaları ile ilişki kurmak aracılığıyla nasıl yükseltmektedirler. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi, 25*(3), 252-257.

Eryılmaz, A. (2013). Pozitif psikolojinin psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında gelişimsel ve önleyici hizmetler bağlamında kullanılması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, *3*(1), 1-22.

Eryılmaz, A. (2016). Ergenler için öznel iyi oluşu artırma stratejileri ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4*(33).

Eryılmaz, A., & Ercan, L. (2011). Öznel iyi oluşun cinsiyet, yaş grupları ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4*(36), 139-149.

Eryılmaz, A., & Atak, H. (2011). Ergen öznel iyi oluşunun, öz saygi ve iyimserlik eğilimi ile ilişkisinin incelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 37(37).

Eryilmaz, A., & Öğülmüş, S. (2010). Ergenlikte öznel iyi oluş ve beş faktörlü kişilik modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *11*(3).

Eryüksel, G. N., & Akün, E. (2003). Depresyonu Olan Ergenler ile Ana-Babalarının Aile İlişkilerinin ve Bilişsel Çarpıtmalarının İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, *18*(51), 59-73.

Fidaner, H. (1995), *Ruh Sağlığı Hizmetinde Aileye Yaklaşım*. İzmir: Sevdi Matbaacılık.

Field, T., Lang, C., Yando, R., & Bendell, D. (1995). Adolescents' intimacy with parents and friends. *Adolescence,30*(117), 133.

Firdevs, S. A. V. İ., & Akboy, R. Ön-Ergenlik Dönemi Davranış Sorunları İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.

Fromm, E. (2003). *Sevme Sanatı*. (çev. İdris Akan). Ankara: Yeryüzü Yayıncılık.

Frude, N. (1991). *Understanding family problems: A psychological approach*. John Wiley & Sons.

Frude, N., & Killick, S. (2011). Family storytelling and the attachment relationship. *Psychodynamic Practice*, *17*(4), 441-455.

Furman, W., & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the qualities of sibling relationships. *Child development*, 448-461.

Furman, W., & Buhrmester, D. (1982). The contribution of siblings and peers to the parenting process. In *Patterns of supplementary parenting* (pp. 69-100). Springer, Boston, MA.

Furman, W., Jones, L., Buhrmester, D., & Adler, T. (1989). Children's, parents', and observers' perspectives on sibling relationships. In *Sibling interaction across cultures* (pp. 165-183). Springer, New York, NY.

Ford, T. E., Lappi, S. K., & Holden, C. J. (2016). Personality, humor styles and happiness: Happy people have positive humor styles. *Europe's journal of psychology*, *12*(3), 320.

Gass, K., Jenkins, J., & Dunn, J. (2007). Are sibling relationships protective? A longitudinal study. *Journal of child psychology and psychiatry*, *48*(2), 167-175.

Gariepy, G., Elgar, F. J., Sentenac, M., & Barrington-Leigh, C. (2017). Early-life family income and subjective well-being in adolescents. *PloS one*, *12*(7), e0179380.

Gençtan, E. (1997). İnsan Olmak.

Georgiades, K., Boyle, M. H., Jenkins, J. M., Sanford, M., & Lipman, E. (2008). A multilevel analysis of whole family functioning using the McMaster Family Assessment Device.*Journal of Family Psychology*, *22*(3), 344.

Goetting, A. (1986). The developmental tasks of siblingship over the life cycle. *Journal of Marriage and the Family*, 703-714.

Goldenberg, H., & Goldenberg, I. (2012). *Family therapy: An overview*. Cengage learning.

Güney, M. (2017). *Ergenlerde duygusal özerklik, sosyal destek ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Konya.

Günsel, A. (2010). *Zihinsel engelli tanısı almış çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, İzmir.

Haley, J. (1988). *İletişim, Psikolojik Sorunlar ve Psikoterapi* (çev. Ali Uzunöz). Ankara: Çark Kitapevi Yayınları.

Hammond, R. T., & Nichols, M. P. (2008). How collaborative is structural family therapy?. *The Family Journal*, *16*(2), 118-124.

Hauser, S. T., Powers, S. I., & Noam, G. G. (1991). *Adolescents and their families: Paths of ego development*. Simon and Schuster.

Headey, B., Veenhoven, R., & Wearing, A. (1991). Top-down versus bottom-up theories of subjective well-being. *Social indicators research*, *24*(1), 81-100.

Herman-Stahl, M., & Petersen, A. C. (1996). The protective role of coping and social resources for depressive symptoms among young adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, *25*(6), 733-753.

Holmbeck, G. N., Paikoff, R. L., & Brooks-Gunn, J. (1995). *Parenting adolescents.*

Holmbeck, G. N., & Hill, J. P. (1991). Conflictive Engagement, Positive Affect, and Menarche in Families with Seventh-Grade Girls. *Child development*, *62*(5), 1030-1048.

Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta ilişkiler: Ana baba, kardeş ve arkadaşlar*. İmge Kitabevi.

Howe, N. (1991). Sibling-directed internal state language, perspective taking, and affective behavior. *Child Development*,*62*(6), 1503-1512.

Howe, N., Aquan-Assee, J., Bukowski, W. M., Lehoux, P. M., & Rinaldi, C. M. (2001). Siblings as confidants: Emotional understanding, relationship warmth, and sibling self-disclosure.*Social Development*, *10*(4), 439-454.

Hills, P., & Argyle, M. (2002). The Oxford Happiness Questionnaire: a compact scale for the measurement of psychological well-being. *Personality and individual differences*,*33*(7), 1073-1082.

Huebner, E. S., Suldo, S. M., Smith, L. C., & McKnight, C. G. (2004). Life satisfaction in children and youth: Empirical foundations and implications for school psychologists.*Psychology in the Schools*, *41*(1), 81-93.

Huebner, E.S., Suldo, S.M., Valois, R.R., Darne, J.W., Zullig, K. (2004). Brief multidimensional students' life satisfaction scale: Sex, race, and grade effects for high school sample. *Psychological Reports,* 94, pp.351-356.

Huebner, E. S., Seligson, J. L., Valois, R. F., & Suldo, S. M. (2006). A review of the brief multidimensional students' life satisfaction scale. *Social Indicators Research*, *79*(3), 477-484.

Hybron D (2000) Two philosophical problems in the study of happiness. *J Happiness*, 1:207-225.

Igra, V., & Irwin, C. E. (1996). Theories of adolescent risk-taking behavior. In *Handbook of adolescent health risk behavior* (pp. 35-51). Springer, Boston, MA.

İlhan, T., & Özbay, Y. (2016). Yaşam amaçlarının ve psikolojik ihtiyaç doyumunun öznel iyi oluş üzerindeki yordayıcı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4*(34).

İnaç, Y. B., Bilgin, M., Atıcı, M. (2004). Gelişim Psikolojisi, Çocuk ve Ergen Gelişimi. Nobel Kitabevi.

İsmen, A. E. (2004). Duygusal Zeka Ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişki.

İşleroğlu, S. (2012). *Lise öğrencilerinde öznel iyi oluşun benlik saygısı, sosyal yetkinlik beklentisi ve duyguları ifade etme eğilimine göre yordanması.* Yayınlanmış yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, İzmir.

Joronen, K., & Åstedt-Kurki, P. (2005). Familial contribution to adolescent subjective well-being. *International Journal of Nursing Practice*, *11*(3), 125-133.

Kabasakal, Z. T., & Arslan, G. (2016). Ergenlerde aile işlevleri ve iyi oluş arasindaki ilişkide ailedeki koruyucu faktörlerin rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, *43*(1), 569-581.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1998), *Kültürel Psikoloji, İstanbul*: Yapı Kredi Yayınları.

Kalyencioğlu, D., & Kutlu, Y. (2010). Ergenlerin aile işlevi algılarına göre uyum düzeyleri. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, *18*(2), 56-62.

Kapçı, E. G., & Hamamcı, Z. (2010). Aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: Erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü. *Klinik Psikiyatri*, *13*(3), 127-136.

Kaplan, Y. (2016). *Ergenlerde okul odaklı öznel iyi oluş ile davranışsal ve duyuşsal problemler arasındaki ilişki.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Karaca, S., Ünsal Barlas, G., Onan, N., & Can Öz, Y. (2013). *16-20 yaş grubu ergenlerde aile işlevleri ve kişilerarası ilişki tarzının incelenmesi: bir üniversite örneklemi.*

Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar-ilkeler-teknikler*. Nobel Yayın Dağitim.

Kılıçaslan, A. (2001). *Aile fonksiyonlarının ve algılanan farklılaşmış anne-baba yaklaşımının kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Kim, J. Y., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Osgood, D. W. (2007). Longitudinal linkages between sibling relationships and adjustment from middle childhood through adolescence.*Developmental Psychology*, *43*(4), 960.

Kocayörük, E. (2016). Ergen gelişiminde aile işlevleri ve baba katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4*(33).

Kocayörük, E., & Şimşek, Ö. F. Ergenlerde Anne-Baba Bağlanması ile İyi Oluş İlişkisinde Benlik Saygısının Aracılık Etkisi Parent Attachment and Adolescents' Well-Being: The Mediation Role of Self-Esteem.

Konuk-Er, R. (2011). *Aile ve kardeş eğitimi programının engelli çocuğa yönelik tutum ve davranışlara etkisi.* Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.

Korkut, F. (2004). Preventıon And Wellness. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (15).

Korkmaz, A. (2008). *Özel eğitim alan zihinsel engelli çocukların kardeşleri ile ilişkilerinin değerlendirilmesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Bilim Dalı, Ankara.

Köker, S. (1991). *Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeyinin Karşılaştırılması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kramer, L., & Bank, L. (2005). Sibling relationship contributions to individual and family well-being: introduction to the special issue. *Journal of Family Psychology*, *19*(4), 483.

Kulaksızoğlu, A. (2017). *Ergenlik psikolojisi*. Remzi Kitabevi.

Laghi, F., Lonigro, A., Pallini, S., Bechini, A., Gradilone, A., Marziano, G., & Baiocco, R. (2018). Sibling relationships and family functioning in siblings of early adolescents, adolescents and young adults with autism spectrum disorder. *Journal of Child and Family Studies*, *27*(3), 793-801.

Lamb, M. E., & Sutton-Smith, B. (Eds.). (2014). *Sibling relationships: Their nature and significance across the lifespan*. Psychology Press.

Lambert, L. G., Monroe, A., & Wolff, L. (2010). Mississippi elementary school teachers' perspectives on providing nutrition competencies under the framework of their school wellness policy. *Journal of nutrition education and behavior*, *42*(4), 271-276.

Larson, J. H., Wilson, S. M., & Beley, R. (1994). The impact of job insecurity on marital and family relationships. *Family Relations*, 138-143.

Lasko, D. S., Field, T. M., Gonzalez, K. P., Harding, J., Yando, R., and Bendell, D. (1996). Adolescent depressed mood and parental unhappiness. *Adolescence* 31: 49–57.

Lee, R. E., & Stacks, A. M. (2001). The factor structure of the Beavers Interactional Scales revisited. *Contemporary family therapy*, *23*(2), 231-240.

Levin, K. A., & Currie, C. (2010). Family structure, mother-child communication, father-child communication, and adolescent life satisfaction: A cross-sectional multilevel analysis. *Health Education*, *110*(3), 152-168.

Levin, K. A., Dallago, L., & Currie, C. (2012). The association between adolescent life satisfaction, family structure, family affluence and gender differences in parent–child communication.*Social Indicators Research, 106*(2), 287-305.

Li, L., Bai, L., Zhang, X., & Chen, Y. (2018). Family Functioning during Adolescence: The Roles of Paternal and Maternal Emotion Dysregulation and Parent–Adolescent Relationships.*Journal of Child and Family Studies, 27*(4), 1311-1323.

Liddle, H. A., & Halpin, R. J. (1978). Family therapy training and supervision literature: A comparative review. *Journal of Marital and Family Therapy*, *4*(4), 77-98.

Lyubomirsky, S., King, L. & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin,* 131, 803-855.

Ma, Y., Siu, A., & Tse, W. S. (2018). The Role of High Parental Expectations in Adolescents' Academic Performance and Depression in Hong Kong. *Journal of Family Issues*, *39*(9), 2505-2522.

Marin, M. R., & Huber, C. H. (2011). Mexican American elderly: Self-reported anxiety and the mediating influence of family protective factors. *The Family Journal*, *19*(1), 63-72.

Markiewicz, D., Doyle, A. B., & Brendgen, M. (2001). The quality of adolescents' friendships: Associations with mothers' interpersonal relationships, attachments to parents and friends, and prosocial behaviors. *Journal of Adolescence*, *24*(4), 429-445.

McCoy, J. K., Brody, G. H., & Stoneman, Z. (1994). A longitudinal analysis of sibling relationships as mediators of the link between family processes and youths' best friendships.*Family Relations,* 400-408.

McCullough, G., Huebner, E. S., & Laughlin, J. E. (2000). Life events, self-concept, and adolescents' positive subjective well-being. *Psychology in the Schools*, *37*(3), 281-290.

McGuire, S., McHale, S. M., & Updegraff, K. (1996). Children's perceptions of the sibling relationship in middle childhood: Connections within and between family relationships. *Personal Relationships, 3*(3), 229-239.

McKnight, C. G., Huebner, E. S., & Suldo, S. (2002). Relationships among stressful life events, temperament, problem behavior, and global life satisfaction in adolescents. *Psychology in the Schools, 39*(6), 677-687.

McWhirter, J.; Acar, V.N. (1991), *Çocukla İletişim*: Öğretme, Destekleme ve Çocuk Yetiştirme Sanatı, Ankara: MEB yayınları.

McWhirter, E. H., McWhirter, J. J., McWhirter, B. T., & McWhirter, A. M. (1993). Family counseling interventions: Understanding family systems and the referral process.*Intervention in School and Clinic, 28*(4), 231-237.

Mendi, E. (2015). Koşullu anne baba tutumunun mükemmeliyetçilik, öznel iyi oluş ve benlik saygısı ile ilişkisinin incelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Bursa.

Merisuo-Storm, T., Keskinen, S., Matsumoto, M., Aoki, K. ve Nagai, M. (2012). Feelings of wellbeing in Adolescents: A cross-cultural study of Finnish and *Japanese students,* 81-105.

Milevsky, A. (2005). Compensatory patterns of sibling support in emerging adulthood: Variations in loneliness, self-esteem, depression and life satisfaction. *Journal of social and personal relationships, 22*(6), 743-755.

Milgram, J. I., & Ross, H. G. (1982). Effects of fame in adult sibling relationships. *Individual Psychology, 38*(1), 72.

Miller, I. W., Epstein, N. B., Bishop, D. S., & Keitner, G. I. (1985). The McMaster family assessment device: reliability and validity. *Journal of Marital and Family Therapy, 11*(4), 345-356.

Miller, I. W., Ryan, C. E., Keitner, G. I., Bishop, D. S., & Epstein, N. B. (2000). The McMaster approach to families: Theory, assessment, treatment and research. *Journal of Family Therapy, 22*(2), 168-189.

Morsünbül, Ü. (2011). *Ergenlikte özerkliğin ve kimlik biçimlenmesinin öznel iyi oluş üzerindeki etkisi.* Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara.

Myers, D. ve Diener, A. (1995). Who is happy?. *Psychological Science***,** *6*(1), 10-20.

Nazlı, S. (2007). *Aile danışmanlığı*. Anı Yayıncılık.

Nirun, N. (1994). *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, A.K.M. Yayınları, Ankara.

Noam, G. G., Hauser, S. T., Santostefano, S., Garrison, W., Jacobson, A. M., Powers, S. I., & Mead, M. (1984). Ego development and psychopathology: A study of hospitalized adolescents. *Child Development*, 184-194.

Nguyen, A. W., Chatters, L. M., Taylor, R. J., & Mouzon, D. M. (2016). Social support from family and friends and subjective well-being of older African Americans. *Journal of happiness studies*, *17*(3), 959-979.

Oberle, E., Schonert-Reichl, K. A., & Zumbo, B. D. (2011). Life satisfaction in early adolescence: Personal, neighborhood, school, family, and peer influences. *Journal of youth and adolescence*, *40*(7), 889-901.

Oflazoğlı-Göncü, F. (2013). *4. Ve 5. sınıf öğrencilerinin algıladıkları aile ilişkileri ile öz-yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, İzmir.

Oishi, S., Diener, E., & Lucas, R. E. (2009). The optimum level of well-being: Can people be too happy?. In *The Science of Well-Being* (pp. 175-200). Springer, Dordrecht.

Olson, D. H. (2000). Circumplex model of marital and family sytems. *Journal of family therapy*, *22*(2), 144-167.

Onat-Zoylan, E. (2005). *Engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireylerin kardeş ilişkilerinin belirlenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Bolu.

Owen, F. K., & Çelik, N. D. (2018). Yaşam Boyu Sağlıklı Yaşam ve İyilik Hali. *Psikiyatride Guncel Yaklasimlar-Current Approaches in Psychiatry*, *10*(4), 3-3.

Önder, F. C., & Yılmaz, Y. (2012). Ortaöğretim öğrencilerinde görülen kuraldışı davranışları yordamada yaşam doyumu ve anne-baba stillerinin rolü. *Educational Sciences: Theory & Practice*,*12*(3), 1737-1748.

Özatça, A. (2009). *Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Özbay, Y., Palancı, M., Kandemir, M., & Çakır, O. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşlarının Duygusal Düzenleme, Mizah, Sosyal Öz-Yeterlik Ve

Başaçıkma Davranışları İle Yordanması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *10*(2), 325-345.

Özen, Ö. (2005). *Ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, Ankara.

Özdemir, Y. (2012). Ergenlerin Öznel İyi Oluşunun Demografik Değişkenler, Ana-Baba Kontrolü ve Ana-Baba Kabul/İlgisi Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, *37*(165).

Özgüven, İ. E. (2000), *Evlilik ve Aile Terapisi*, Ankara, PDREM Yayıncılık.

Özgüven, İ. E. (2001), *Ailede İletişim Ve Yaşam*, PDREM Yayınları, Ankara.

Özkan, İ. (2014). *Ergenlerde anne baba tutumu ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Bolu.

Özman, M. (2018), *Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalma düzeyleri ile kardeş ilişkilerinin incelenmesi.* Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Özşenol, F., Işıkhan, V., Ünay, B., Aydın, H. İ., Akın, R., & Gökçay, E. (2003). Engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, *45*(2), 156-164.

Özyavru, N. (2008). *İlköğretim ve lise öğrencilerinin ağabey veya ablalarıyla ilişkide algıladıkları kabul-reddin anne-baba kabul-reddi, psikolojik uyum, aile-içi çatışma ve eş kabul-reddi ile ilişkisi.* Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Paikoff, R. L., & Brooks-Gunn, J. (1991). Do parent-child relationships change during puberty?. *Psychological bulletin*,*110*(1), 47.

Paikoff, R. L., Carlton-Ford, S., & Brooks-Gunn, J. (1993). Mother-daughter dyads view the family: Associations between divergent perceptions and daughter well-being. *Journal of Youth and Adolescence*, *22*(5), 473-492.

Papini, D. R., & Roggman, L. A. (1992). Adolescent perceived attachment to parents in relation to competence, depression, and anxiety: A longitudinal study. *The Journal of Early Adolescence*, *12*(4), 420-440.

Park, N. (2004). The role of subjective well-being in positive youth development. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *591*(1), 25-39.

Peseschkian, N. (2005). *Pozitif Aile Terapisi* (Çev. M. Naim).İstanbul: Beyaz Yayınları.

Piercy, F. (1998). Family Therapy: An Overview/Family Therapy: A Systemic Integration. *Journal of Marital and Family Therapy*,*24*(1), 136.

Pike, A., Coldwell, J., & Dunn, J. F. (2005). Sibling relationships in early/middle childhood: links with individual adjustment.*Journal of Family Psychology*, *19*(4), 523.

Powell, T.H. and Gallagher, P. A. (1993). *A Special Part of Exceptional Families,* Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.

Rask, K., Åstedt-Kurki, P., Paavilainen, E., & Laippala, P. (2003). Adolescent subjective well-being and family dynamics. *Scandinavian Journal Of Caring Sciences*, *17*(2), 129-138.

Recchia, H. E., & Witwit, M. A. (2017). Family perspectives on siblings' conflict goals in middle childhood: Links to hierarchical and affective features of sibling relationships. *New directions for child and adolescent development*, *2017*(156), 33-48.

Reschly, A. L., Huebner, E. S., Appleton, J. J., & Antaramian, S. (2008). Engagement as flourishing: The contribution of positive emotions and coping to adolescents' engagement at school and with learning. *Psychology in the Schools*, *45*(5), 419-431.

Russell-Mayhew, S., Arthur, N., & Ewashen, C. (2007). Targeting students, teachers and parents in a wellness-based prevention program in schools. *Eating Disorders*, *15*(2), 159-181.

Ryan, R. ve Deci, E. (2001). On Happiness and Human Potentials: A Review of Resarch on Hedonic and Eudaimonic Well – Being. Annual Review of Psychology, 52 (1), 141-167.

Saçan, S. (2010). *Sosyal hizmetler çocuk esirgeme kurumunda koruma altında iken aile yanına döndürülen 6-18 yaş çocuk ve gençlerin duygusal ve davranış sorunları; Kütahya ili örneği.* Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Satici, S. A. (2016). Psychological vulnerability, resilience, and subjective well-being: The mediating role of hope. *Personality and Individual Differences*, *102*, 68-73.

Saföz-Güven, İ. (2008). *Fen ve Genel Lise Öğrencilerinin Cinsiyet ve Sosyometrik Statülerine Göre Öznel İyi Oluş Düzeyleri, Genel Sağlık Örüntüleri ve Psikolojik*

Belirti Türleri, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Savi, F. (2008). *12-15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, İzmir.

Schicke, M. C. (1995). 5. Sibling Relationships.

Schimmack, U. (2008). The structure of subjective well-being.*The science of subjective well-being*, 97-123.

Seginer, R. (1998). Adolescents' perceptions of relationships with older sibling in the context of other close relationships.*Journal of research on adolescence*, *8*(3), 287-308.

Seki, T. (2014). Ergenlerin sosyal görünüş kaygısı ve öznel iyi oluşlarının sahip oldukları değerler açısından incelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Konya.

Seligman, M., & Darling, R. B. (2017). *Ordinary families, special children: A systems approach to childhood disability*. Guilford Publications.

Seligson, J. L., Huebner, E. S., & Valois, R. F. (2005). An investigation of a brief life satisfaction scale with elementary school children. *Social Indicators Research*, *73*(3), 355-374.

Shapiro, L. E. (2000). *Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek,* 5.Baskı, Ü. Kartal, Çev. İstanbul: Varlık/Özel Yayınları.

Sherman, A. M., Lansford, J. E., & Volling, B. L. (2006). Sibling relationships and best friendships in young adulthood: Warmth, conflict, and well-being. *Personal Relationships*, *13*(2), 151-165.

Shortt, J. W., & Gottman, J. M. (1997). Closeness in young adult sibling relationships: Affective and physiological processes.*Social Development*, *6*(2), 142-164.

Shulman, S., Seiffge-Krenke, I., Levy-Shiff, R., Fabian, B., & Rotenberg, S. (1995). Peer group and family relationships in early adolescence. *International Journal of Psychology*, *30*(5), 573-590.

Simon, J. B., Murphy, J. J., & Smith, S. M. (2005). Understanding and fostering family resilience. *The Family Journal*, *13*(4), 427-436.

Sinclair, R. T. (2010). *The effects of sibling relationships on romantic relationship expectations in high conflict homes*(Doctoral dissertation, University of Dayton).

Skinner, H., Steinhauer, P., & Sitarenios, G. (2000). Family Assessment Measure (FAM) and process model of family functioning. *Journal of Family Therapy*, *22*(2), 190-210.

Sroufe, L. A. (1997). *Emotional development: The organization of emotional life in the early years*. Cambridge University Press.

Steinberg, L., & Silk, J. S. (2002). Parenting adolescents.*Handbook of parenting*, *1*, 103-133.

Steiner, H., Pavelski, R., Pitts, T., & McQuivey, R. (1998). The juvenile wellness and health survey (JWHS-76): A school based screening instrument for general and mental health in high school students. *Child Psychiatry and Human Development*,*29*(2), 141-155.

Stocker, C., Ahmed, K., & Stall, M. (1997). Marital satisfaction and maternal emotional expressiveness: Links with children's sibling relationships. *Social Development*, *6*(3), 373-385.

Stocker, C. M., & McHale, S. M. (1992). The nature and family correlates of preadolescents' perceptions of their sibling relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, *9*(2), 179-195.

Stoneman, Z., & Brody, G. H. (1993). Sibling temperaments, conflict, warmth, and role asymmetry. *Child development*, *64*(6), 1786-1800.

Stormshak, E. A., Bellanti, C. J., & Bierman, K. L. (1996). The quality of sibling relationships and the development of social competence and behavioral control in aggressive children.*Developmental Psychology*, *32*(1), 79.

Şahinkaya, R. (1990), *Orta Anadolu köylerinde aile strüktürü*, Aile Araştırma Kurumu yayınları, Ankara.

Tani, F. R. A. N. C. A., Guarnieri, S. I. L. V. I. A., & Ingoglia, S. O. N. I. A. (2013). The Italian adaptation and validation of the Adult Sibling Relationship Questionnaire (ASRQ) in Italian emerging adults. *TPM*, *20*(1), 47-67.

Tatay, E. (2015). *Parçalanmış ve parçalanmamış aileye sahip ergenlerin, akademik başarı, öznel iyi oluş ve yalnızlık düzeylerinin karşılaştırılması.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı, Tokat.

Tatlılıoğlu, K. (2012). Üniversite öğrencilerinin kardeş sayıları ile psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi.

Toker, D. E., & Hocaoğlu, Ç. (2009). Yeme bozuklukları ve aile yapısı: bir gözden geçirme. *Düşünen Adam*, *22*(1-4), 36-42.

Topaloğlu, G. (2011). *Otizmli çocukların kardeş ilişkisinde annenin rolü.* Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, İstanbul.

Tucker, C. J., Barber, B. L., & Eccles, J. S. (2000). Sibling relationships.

Tucker, C. J., Barber, B. L., & Eccles, J. S. (2001). Advice about life plans from mothers, fathers, and siblings in always-married and divorced families during late adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, *30*(6), 729-747.

Tucker, C. J., Updegraff, K. A., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (1999). Older siblings as socializers of younger siblings' empathy. *The Journal of Early Adolescence*, *19*(2), 176-198.

Tuzgöl- Dost, M. (2004). *Üniversite Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş Düzeyleri.* Doktora Tez*i*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Waterman, A.S. (1993). Two conceptions of happiness: Contrasts of personal expressiveness (eudaimonia) and hedonic enjoyment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 678-691.

Weitz, L. J. (1993). Understanding Family Problems: A Psychological Approach. *American Journal Of Psychotherapy*, *47*(2), 314-315.

Wilson, W. (1967). Correlates of avowed hapiness. *Psychological Bulletin, 67, 294-306.*

Worden, M. (2013). Aile terapisi temelleri (Ed. Turan Akbaş). Adana: Nobel Kitabevi.

Volling, B. L. (2003). Sibling relationships. In M. H. Bornstein, L. Davidson, C. L. M. Keyes, & K. A. Moore (Eds.), *Crosscurrents in contemporary psychology. Well-being: Positive development across the life course* (pp. 205-220).

Vaillant, G. E. (2003). Mental health. *American Journal of Psychiatry*, 160,1373-1384.

Volling, B. L., & Blandon, A. Y. (2003, March). Positive indicators of sibling relationship quality: Psychometric analyses of the sibling inventory of behavior (SIB). In *Child Trend's Positive Outcomes Conference* (pp. 12-13).

Yaman, B. (2005). *Ergenlerde ayrılma-bireyselleşme ve psikolojik uyum üzerinde ana-baba evlilik ilişkisinin ve aile ilişkilerinin etkisi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir.

Yavuzer, H. (2016). *Ana-baba ve çocuk: ailede çocuk eğitimi*. Remzi Kitabevi.

Yazgan İnanç, B., Bilgin, M., & Kılıç Atıcı, M. (2007). Gelişim psikolojisi (3. Baskı). *Ankara: Pegem A Yayıncılık*.

Yeh, H. C., & Lempers, J. D. (2004). Perceived sibling relationships and adolescent development. *Journal of Youth and Adolescence*, *33*(2), 133-147.

Yelland, I., & Daley, D. (2009). Expressed emotion in children: Associations with sibling relationships. *Child: care, health and development*, *35*(4), 568-577.

Yetim, Ü. (2001), *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Yörükoğlu, A. (2004). Çocuk Ruh Sağlığı (27. baskı). *İstanbul: Özgür Yayınları*.

Yörükoğlu, A. (2012). Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Sorunları. 14.*Basım. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım*.

Zabriskie, R. B., & McCormick, B. P. (2003). Parent and child perspectives of family leisure involvement and satisfaction with family life. *Journal of Leisure Research*, *35*(2), 163-189.

Zullig, K. J., Huebner, E. S., Gilman, R., Patton, J. M., & Murray, K. A. (2005). Validation of the brief multidimensional students' life satisfaction scale among college students.*American Journal of Health Behavior*, *29*(3), 206-214.

EKLER

Ek 1. Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği

ERGEN ÖZNEL İYİ OLUŞ ÖLÇEĞİ

		Kesinlikle katılmıyorum	**Katılmıyorum**	**Katılıyorum**	**Tamamen katılıyorum**
1	**Ailem beni destekler**	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
2	**Ailem beni sever**	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
3	**Ailem bana saygı duyar**	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
4	**Ailem sağlıklı**	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
5	Sevdiklerimle yan yanayım	( )	( )	( )	( )
6	Dostlarımla beraberim	( )	( )	( )	( )
7	Sevdiklerimle beraberim	( )	( )	( )	( )
8	Arkadaşlarımla beraber vakit geçiririm	( )	( )	( )	( )
9	**Hayatı dilediğim gibi yaşarım**	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
10	**Hayatın tadını çıkartarak yaşarım**	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
11	**Hayatı doya doya yaşarım**	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
12	Genellikle güler yüzlüyüm	( )	( )	( )	( )
13	Genellikle neşeliyim	( )	( )	( )	( )
14	İnsanlara karşı hoşgörülüyüm	( )	( )	( )	( )
15	İnsanlara karşı sabırlıyım	( )	( )	( )	( )

Ek 2. Kardeş İlişkileri Anketi

KARDEŞ İLİŞKİLERİ ANKETİ

Sevgili Öğrenciler,

Bu anket kardeş ilişkileri ile ilgilidir. Sizden beklenen, kardeşlerinizden birini seçerek, kardeşinizle olan ilişkinizi değerlendirmenizdir. Aşağıdaki maddeleri okuduktan sonra lütfen size en uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneği (yalnız bir seçeneği) işaretleyiniz. Hakkınızda vereceğiniz doğru cevaplar hiç kimse tarafından görülmeyecek ve hiç kimseye verilmeyecektir. Soruları doğru olarak cevaplayacağınıza inanıyor ve bu bilimsel nitelikteki çalışmaya katkılarınızdan dolayı teşekkür ediyorum.

1- Bazı kardeşler birbirleri için birçok güzel (iyi) şeyler yaparken, bazı kardeşler ise birbirleri için çok az güzel şeyler yaparlar. Sen ve kardeşin birbiriniz için ne kadar güzel şeyler yaparsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

2- Annen, sana mı yoksa kardeşine mi daha iyi davranır?

a) hemen hemen her zaman kardeşime daha iyi davranır.
b) Çoğunlukla kardeşime iyi davranır
c) İkimize aynı davranır
d) Çoğunlukla bana daha iyi davranır
e) Hemen hemen her zaman bana daha iyi davranır

3- Kardeşine bilmediği bir şeyleri nasıl yapacağını ne kadar (ne sıklıkta) gösterirsin?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

4- Kardeşin sana bilmediğin şeyleri nasıl yapacağını ne kadar gösterir?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

5- Kardeşine ne yapması gerektiğini ne kadar söylersin?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

6- Kardeşin sana ne yapman gerektiğini ne kadar söyler?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

7- Baban genellikle sana mı kardeşine mi daha iyi davranır?

a) hemen hemen her zaman kardeşime daha iyi davranır.
b) Çoğunlukla kardeşime iyi davranır
c) İkimize aynı davranır
d) Çoğunlukla bana daha iyi davranır
e) Hemen hemen her zaman bana daha iyi davranır

8- Bazı kardeşler birbirlerini oldukça fazla önemserler. Bazıları ise pek önemsemez. Sen ve kardeşin birbirinizi ne kadar önemsersiniz?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

9- Sen ve kardeşin birlikte bir yerlere ne kadar gidersiniz ve ne kadar beraber bir şeyler yaparsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

10- Sen ve kardeşin birbirinize ne kadar hakaret edersiniz ve lakap takarsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

11- Sen ve kardeşin aynı şeyleri ne kadar seversiniz?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

12- Sen ve kardeşin birbirinize sırlarınızı ne kadar anlatırsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

13- Bazı kardeşler yaptıkları işlerde birbirlerini geçmek ve yenmek için oldukça çaba sarf ederler. Bazıları ise bunu az yaparlar. Sen ve kardeşin birbirinizi geçmek ve yenmek için ne kadar çaba gösterirsiniz?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

14- Sen kardeşine ne kadar özenir ve saygı duyarsın?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

15- Kardeşin sana ne kadar özenir ve saygı duyar?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

16- Sen ve kardeşin ne kadar birbirinizle anlaşamaz ve tartışırsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

17- Bazı kardeşler çok yardımlaşırken, bazıları ise daha az yardımlaşırlar. Sen ve kardeşin birbirinize ne kadar yardım edersiniz?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

18- Kim annenden daha fazla ilgi görür, sen mi, kardeşin mi?

a) Hemen hemen her zaman kardeşim daha çok ilgi görür.
b) Çoğunlukla kardeşim ilgi görür
c) İkimiz de eşit derecede ilgi görürüz
d) Çoğunlukla ben daha çok ilgi görürüm.
e) Hemen hemen her zaman ben daha çok ilgi görürüm.

19- Kardeşin bir şeyleri tek başına yapamadığı zaman ona ne kadar yardım edersin?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

20- Senin tek başına yapamadığın şeylerde kardeşin sana ne kadar yardım eder?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

21- Ne sıklıkta kardeşine bir şeyleri zorla yaptırırsın?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

22- Kardeşin sana ne sıklıkta bir şeyleri zorla yaptırır?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

23- Kim babandan daha fazla ilgi görür, sen mi, kardeşin mi?

a) Hemen hemen her zaman kardeşim daha çok ilgi görür.
b) Çoğunlukla kardeşim ilgi görür
c) İkimiz de eşit derecede ilgi görürüz
d) Çoğunlukla ben daha çok ilgi görürüm.
e) Hemen hemen her zaman ben daha çok ilgi görürüm.

24- Sen ve kardeşin birbirinizi ne kadar seversiniz?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

25- Bazı kardeşler birbirleriyle çok fazla oynar ve eğlenirken bazıları daha az oynar ve eğlenir. Sen ve kardeşin birbirinizle ne kadar oynar ve eğlenirsiniz?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

26- Sen ve kardeşin birbirinize ne kadar kötü davranırsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

27- Kardeşinle ne kadar ortak yönünüz var?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

28- Sen ve kardeşin birbirinizle sırlarınızı ve gizli duygularınızı ne kadar paylaşırsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

29- Sen ve kardeşin birbirinizle ne kadar yarışırsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

30- Kardeşine ne kadar saygı duyar ve onunla gurur duyarsın?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

31- Kardeşin sana ne kadar saygı duyar ve seninle gurur duyar?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

32- Sen ve kardeşin birbirinize ne kadar sinirlenir ve tartışırsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

33- Sen ve kardeşin birbirinizle bir şeyleri ne kadar paylaşırsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

34- Annen genellikle kimi kayırır (tarafını tutar), seni mi kardeşini mi?

a) Hemen hemen her zaman kardeşimi daha çok kayırır
b) Çoğunlukla kardeşimi kayırır
c) Hiçbirimizi kayırmaz
d) Çoğunlukla beni daha çok kayırır
e) Hemen hemen her zaman beni daha çok kayırır

35- Kardeşine bilmediği şeyleri ne kadar öğretirsin?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

36- Kardeşin sana bilmediğin şeyleri ne kadar öğretir?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

37- Kardeşine ne kadar emir verirsin?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

38- Kardeşin sana ne kadar emir verir?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

39- Baban genellikle kimi kayırır(tarafını tutar), seni mi kardeşini mi?

a) hemen hemen her zaman kardeşimi kayırır.
b) Çoğunlukla kardeşimi kayırır.
c) Hiçbirimizi kayırmaz
d) Çoğunlukla beni kayırır
e)Hemen hemen her zaman beni kayırır

40- Kardeşinle senin aranda ne kadar güçlü bir sevgi bağı vardır?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

41- Bazı çocuklar kardeşleriyle çok vakit geçirirken bazıları birlikte daha az zaman geçirir. Sen ve kardeşin boş zamanlarını ne kadar birlikte geçirirsiniz?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

42- Sen ve kardeşin birbirinizi ne kadar kızdırır ve birbirinizle uğraşırsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

43- Sen ve kardeşin birbirinize ne kadar benzersiniz?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

44- Sen ve kardeşin başkalarının bilmesini istemediğiniz şeyleri birbirinize ne kadar söylersiniz?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

45- Sen ve kardeşin bir şeyleri birbirinizden daha iyi yapmaya ne kadar çalışırsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

46- Kardeşine ne kadar değer verirsin?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

47- Kardeşin sana ne kadar değer verir?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

48- Sen ve kardeşin birbirinizle ne kadar tartışırsınız?

a)neredeyse hiç b) çok değil c) biraz d) çok fazla e) son derece fazla

Ek 3. Aile Değerlendirme Ölçeği

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA: Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derecede uyduğuna karar veriniz. Önemli olan, sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür**. Her cümle için 4 seçenek söz konusudur (***Aynen Katılıyorum/ Büyük Ölçüde Katılıyorum/ Biraz Katılıyorum/ Hiç Katılmıyorum***)**
Her cümlenin yanında 4 seçenek için de ayrı yerler ayrılmıştır. Size uygun seçeneğe (X) işareti **koyunuz.** Her cümle için uzun, uzun düşünmeyiniz. **Mümkün olduğu kadar** çabuk ve samimi cevaplar **veriniz.** Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz. **Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.**

CÜMLELER:	**Aynen Katılı-yorum**	**Büyük Ölçüde Katılı-yorum**	**Biraz Katılı-yorum**	**Hiç Katılmı-Yorum**
1.Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
2.Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
3.Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenlerini bilir.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
4.Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
5.Evde birinin başı derde girdiğinde, diğerleri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
6.Bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
7.Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
8.Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
9.Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınırız.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
10.Gerektiğinde aile üyelerine görevlerini hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
11.Evde dertlerimizi üzüntülerimizi birbirimize söylemeyiz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
12.Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararları uygularız.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
13.Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden şeyler söylediğimizde bizi dinlerler.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
14.Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak pek kolay değildir.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
15.Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
16.Ailemizin üyeleri, birbirlerine hoşgörülü davranırlar.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
17.Evde herkes başına buyruktur.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
18.Bizim evde herkes, söylemek istediklerini üstü kapalı değil de doğrudan birbirlerinin yüzüne söyler.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**

19.Ailede bazılarımız, duygularımızı belli etmeyiz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
20.Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
21.Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınırız.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
22.Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
23.Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
24.Ailemiz, bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
25.Bizim ailede herkes kendini düşünür.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
26.Duygularımızı birbirimize açıkça söyleyebiliriz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
27.Evimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
CÜMLELER:	**Aynen Katılıyorum**	**Büyük Ölçüde Katılıyorum**	**Biraz Katılıyorum**	**Hiç Katılmıyorum**
28. Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
29. Evde herkes her istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
30. Ailemizde, her birimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
31.Aile içinde genellikle birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
32.Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
33.Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
34.Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamıyoruz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
35.Evde genellikle söylediklerimizle, söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
36.Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
37.Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacaksak ilgi gösteririz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
38.Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
39.Ailemizde sevgi ve şefkat gibi güzel duygular ikinci plandadır.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
40. Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
41.Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
42.Bizim evdekiler sadece bir çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterir.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
43.Evde birbirimize karşı açık sözlüyüzdür.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
44.Ailemizde hiçbir kural yoktur.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
45.Evde birinden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**

gerekir.				
46.Aile içinde, herhangi bir sorunun (problemin) nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
47.Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilmeyiz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
48.Bizim evde aklınıza gelen her şey olabilir.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
49.Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
50.Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
51.Evde birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
52.Sinirlenince birbirimize küseriz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
53.Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez çünkü genellikle umduğumuz görevler verilmez.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
54.Kötü bir niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
55.Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağı aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
56.Aile içinde birbirimize güveniriz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
57.Ağlamak istediğimizde, birbirimizden çekinmeden rahatlıkla ağlayabiliriz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
58.İşimize (okulumuza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
59.Aile içinde birisi, hoşlanmadığımız bir şey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**
60.Problemimizi çözmek için ailecek çeşitli yollar bulmaya çalışırız.	**( )**	**( )**	**( )**	**( )**

Ek 4. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Bu formlarda siz, aileniz ve okul yaşamınızla ilgili sorular yer almaktadır. Sorular sizi değerlendirmek için değil bilimsel bir araştırmada kullanılmak üzere sorulmaktadır. Bu araştırmanın sonuçlarının güvenilir olması için sorulara samimi ve gerçeği yansıtan cevaplar vermeniz çok önemlidir. Her bir maddeyi dikkatli bir şekilde okuyarak, size en uygun gelen seçeneğe (X) işareti koyunuz. Cevaplarınız kesinlikle gizli kalacak ve araştırmacı dışında başka kimse tarafından görülmeyecektir. Yalnızca bu araştırmada kullanılacaktır. Yardımlarınız ve zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederim.

İlknur Sezin Sezer
Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Okulunuz:…….

2. Yaşınız: …….

3. Cinsiyetiniz: ( ) Kız ( ) Erkek

4. Sınıfınız: ( ) 6. Sınıf ( ) 7. Sınıf ( ) 8.Sınıf

5. Seninle birlikte annen ile babanın kaç çocuğu var?
( ) 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5 ve daha fazla

6. Sen ailenin kaçıncı çocuğusun?
( ) 1. ( ) 2. ( ) 3. ( ) 4. ( ) 5. ve daha fazla

7. Ailenizin aylık ortalama geliri:
( )Asgari Ücret ve Aşağısı ( )500-750 TL ( )750-1500 TL ( )1500 TL ve üzeri

8. Anne ve Babanızla ilgili bilgiler:

Anne		Baba	
( ) Öz	( ) Üvey	( ) Öz	( ) Üvey
( ) Sağ	( ) Ölü	( ) Sağ	( ) Ölü
( ) Baba ile birlikte	( ) Boşanmış	( ) Anne ile birlikte	( ) Boşanmış

9. Annenizin ve babanızın eğitim düzeyi

Anne	Baba
( ) Okur-yazar değil	( ) Okur-yazar değil
( ) İlkokul	( ) İlkokul
( ) Ortaokul	( ) Ortaokul
( ) Lise	( ) Lise
( ) Üniversite	( ) Üniversite

10. Annenizin Mesleği: ……..……..... Babanızın Mesleği:.…….……...…….

11.Kardeşinizle ilişkiniz nasıldır?
( ) iyi değil ( ) biraz iyi ( ) iyi ( ) çok iyi

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: İlknur Sezin SEZER ABACI

Doğum Yeri ve Tarihi: DÖRTYOL/1984

İş Adresi: Muhsin Yanpar İlkokulu/Mersin

e-mail: sezinsezer@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2003-2007: Lisans, Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, Adana.

1996-2002: Süleyman Demirel Anadolu Lisesi, Dörtyol.

1991-1995: Gazi İlköğretim Okulu, Dörtyol.

İŞ DENEYİMİ

2017- : Muhsin Yanpar İlkokulu, Mersin.

2014-2017: Adanalıoğlu Reşit Can Ortaokulu, Mersin.

2011-2014: Toki Sarıçam Anadolu Lisesi, Adana.

2008-2011: Oğuzeli İlköğretim Okulu, Gaziantep.

2008: Yeni Çığ Eğitim ve Rehabilitasyon, Adana.